

Voortgang Programma Zuid-Hollands Groen 2017

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Inleiding	5
De plaats van het voortgangsrapport in de P&C cyclus.....	5
Groen resultaat.....	6
Het tweede voortgangsrapport	7
Verantwoording	9
Beleidsmatige verantwoording.....	9
Financiële verantwoording.....	12
Financieringsbronnen	14
Doelen	23
Doel 1-3 Recreatie en groenbeleving	25
Taak 1.3.5 Realisatie en ontwikkeling recreatievoorzieningen	25
Taak 1.3.6 Beheer recreatievoorzieningen	35
Taak 1.3.7 Innovatie in recreatie en groenbeleving	42
Doel 1-4 Natuur en biodiversiteit	51
Taak 1.4.6 Biodiversiteit: Realisatie en ontwikkeling	51
Taak 1.4.7 Biodiversiteit: Beheer en onderhoud.....	72
Taak 1.4.8 Biodiversiteit: Innovatie en organisatie	84
Doel 1.5 Duurzame landbouw	93
Taak 1.5.1 Opstarten programma gericht op kennis, ontwikkelen en innovatie landbouw	96
Taak 1.5.2 Participeren in innoverende samenwerkingsverbanden	104
Taak 1.5.3 Faciliteren aanvragen kavelruil	113
Realisatie.....	117
Groen in uitvoering	119
Bijlagen.....	121
Bijlage 1 Tabel en kaart natuurcompensatie.....	123
Bijlage 2 Tabel alle CBS Provinciale Indicatoren biodiversiteit.....	129
Bijlage 3 Tabel Financiën POP3.....	131

Inleiding

De plaats van het voortgangsrapport in de P&C cyclus

Met ingang van vorig jaar worden de uitvoeringsresultaten en de bestedingen voor de 3 beleidsdoelen Groen jaarlijks tegelijk verantwoord in het Voortgangsrapport Groen (VGR). Het rapport geeft inzicht in de uitvoeringsresultaten en de bestedingen met betrekking tot de beleidsdoelen Groen in 2017. Het voortgangsrapport is één van de drie nieuwe instrumenten in de P&C cyclus die zijn ontwikkeld om de uitvoeringsresultaten, de bestedingen en programmering van de beleidsdoelen Groen beter te verbinden. De twee andere instrumenten zijn het Programma Zuid-Hollands Groen (PZG) en het Kaderbesluit Groen (KG).

Het VGR onderbouwt de toelichting op de jaarrekening op de onderliggende niveaus van taken en op productniveau. Daarmee komt de informatie op alle detailniveaus beschikbaar. De toelichting op de jaarrekening en het VGR verantwoorden de uitvoeringsresultaten en bestedingen van het voorgaande jaar 2017. Het VGR kijkt terug en geeft een vooruitblik. Het VGR en de toelichting op de jaarrekening zijn beide zelfstandig leesbare documenten die tegelijk worden behandeld door Provinciale Staten (PS).

De uitvoeringsresultaten en bestedingen vertonen afwijkingen in vergelijking tot de Begroting van 2017. Dit heeft gevolgen voor de toekomstige programmering van de uitvoering van de beleidsdoelen Groen. Deze gevolgen kunnen betrekking hebben op het lopende jaar 2018, maar ook op de jaren daarna. Aanpassingen die dit jaar nodig zijn, worden als mutatie op de Begroting 2018 bij de Voorjaarsnota 2018 aan PS voorgelegd. Aanpassingen aan het programma die verder in de toekomst liggen dan 2018 worden aan PS voorgelegd in het Kaderbesluit Groen (KG) 2019, dat dit jaar voor de eerste keer verschijnt.

Het KG bevat een nadere detaillering van de Kadernota voor de beleidsdoelen Groen. Het KG bevat strategische keuzes rond aanpassing en verdeling van financiële ruimte binnen het PZG. Het biedt het financiële kader voor de begroting en het PZG. Het zal tegelijk met de Kadernota 2019 door PS worden behandeld in mei 2018.

Het PZG, het derde instrument in de P&C cyclus, geeft inzicht in het budget dat is opgenomen in de begroting en een doorkijk van de inzet van de gereserveerde middelen in de periode daarna voor het realiseren van de beleidsdoelen Groen. Het PZG kijkt vooruit en geeft programmatische invulling aan het kaderstellend beleid en het KG. Het is een verfijning van de voorgenomen activiteiten die bij de beleidsdoelen Groen in de begroting zijn geformuleerd en bevat geen nieuw beleid. Het PZG wordt in het najaar van 2018 voor de tweede keer tegelijk met de begroting aan PS voorgelegd.

Met deze drie robuuste P&C instrumenten krijgen PS jaarlijks een compleet inzicht in de uitvoeringsresultaten, de financiën en programmering van de beleidsdoelen Groen. Daarmee worden PS in staat gesteld om de resultaten in samenhang te bezien. In overleg met Statencommissie Duurzame Ontwikkeling (DO) zullen de instrumenten verder worden ontwikkeld, zodat het blijvend zal voldoen aan de informatiebehoefte van PS en invulling kan worden gegeven aan hun controlerende taak. Naast deze drie instrumenten zijn er ook in de voorjaarsnota en najaarsnota mogelijkheden om bij te sturen op de actuele ontwikkelingen en voortgang in het lopende jaar.

Planning & Control Groen

Figuur 1: De instrumenten in de P&C cyclus van Zuid-Holland.

Groen resultaat

In 2017 is voortvarend gewerkt aan het realiseren van de beleidsdoelen Groen. Zo is in 2017 het gebied Midden-Delfland als eerste in Nederland aangewezen als Bijzonder Provinciaal Landschap. Met deze titel kan het gebied zich profileren als trekpleister. De deltanatuurgebieden Crezeepolder en Spuimonding – Oost zijn geopend. Inmiddels is de totale lengte van het wandelroutenetwerk gegroeid naar 3.850 kilometer en voor de realisatie van de doelen van het Natuur Netwerk Nederland is een gebied ter grootte van 469 hectare ingericht.

Het Programma NNN stond in 2017 / begin 2018 in het teken van de actualisatie van de businesscase. De geactualiseerde businesscase is het vertrekpunt voor een voorstel om het tempo van de realisatie te verhogen dat bij het Kaderbesluit Groen in het voorjaar van 2018 ter besluitvorming aan PS wordt voorgelegd. In 2017 zijn al afspraken met de Stuurgroep Krimpenerwaard gemaakt over de versnelling van de realisatie van het NNN Krimpenerwaard.

De uitvoeringsresultaten op productniveau van de beleidsdoelen is beschreven in de hoofdstukken 2, 3 en 4. Als de uitvoeringsresultaten achter blijven bij de programmering, dan zal in het Kaderbesluit Groen een voorstel worden gedaan hoe de achterstand in de komende jaren in te lopen.

Het tweede voortgangsrapport

Het VGR is gericht op de uitvoeringsresultaten en bestedingen op productniveau. Het VGR sluit aan op de toelichting op de jaarrekening, waar de uitvoeringsresultaten worden verantwoord op doelniveau en op taakniveau. De toelichting op de jaarrekening en de jaarrekening hebben strikt betrekking op het boekjaar 2017. Het VGR biedt aanvullende informatie en maakt onder meer aansluiting met de Begroting van 2018. De uitvoeringsresultaten van 2017 worden verbonden met het toekomstige programma, zoals aanpassingen aan de Begroting van 2018 bij voorjaarsnota. De uitvoeringsresultaten worden zo in de context van de meerjarige ontwikkeling geplaatst. Het betreffen bondige beschrijvingen en doorverwijzingen, zonder teksten over te nemen uit stukken die eerder aan PS zijn voorgelegd. Daarmee wordt herhaling voorkomen en blijft het VGR toegesneden op het verantwoorden van de uitvoeringsresultaten en bestedingen.

Ten opzichte van de VGR2016 en PZG zijn voor de projecten Project Mainport Rotterdam en Integrale Ontwikkeling tussen Delft en Schiedam afzonderlijk producten opgenomen onder doel 1.4 Biodiversiteit: Realisatie en Ontwikkeling, deze waren voorheen opgenomen onder Deltanatuur en overige projecten.

Voor een aantal onderwerpen wordt context en achtergrondinformatie verstrekt middels een doorverwijzing naar de provinciale website [Staat van Zuid-Holland](#). Hier zijn bijvoorbeeld kaarten te vinden over de ligging en voortgang van inrichting van recreatiegebieden en het NNN. Ook relevante trends, ontwikkelingen en onderzoeksrapporten zijn daar per onderwerp samengebracht.

Het VGR is inhoudelijk ingericht naar de begrotingsdoelen, de taken en producten. Daardoor wordt financiële informatie verdeeld over de paragrafen. De financiële informatie is samengevat in overzichten in hoofdstuk 2.

Verantwoording

Beleidsmatige verantwoording

Het provinciale groenbeleid

Het Hoofdlijnenakkoord beschrijft de ambitie van het huidige College van Gedeputeerde Staten voor een groen, waterrijk en schoon Zuid-Holland: 'Natuur en landschap moeten beter toegankelijk en bereikbaar zijn. Door te blijven investeren in het voltooiën van natuurgebieden laten wij zichtbaar resultaat zien. Zo willen wij ervoor zorgen dat de achteruitgang in biodiversiteit aan planten en dieren wordt stopgezet. Wij willen ruimte geven aan een internationaal concurrerende, duurzame en diervriendelijke landbouwsector in Zuid-Holland.'

Een samenvatting van de besluiten waarop de beleidsuitvoering is gebaseerd is beschreven in het Programma Zuid-Hollands Groen. In het bijzonder gaat het om de Beleidsvisie Groen en het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG). De Beleidsvisie Groen geeft de koers en uitvoeringsstrategie aan van de provincie Zuid-Holland voor de groene ruimte.

Ontwikkeling van het groenbeleid

Naar een rijke groenblauwe leefomgeving voor Zuid-Holland.

De provincie Zuid-Holland heeft sinds het verschijnen van de Beleidsvisie Groen haar blik op natuurontwikkeling verruimd. Waar de afgelopen jaren de focus vooral lag op de aanleg van nieuwe natuurgebieden en het behoud van de kwaliteit van bestaande natuurgebieden, ligt er een aanvullende opgave in relatie tot behoud en versterking van de biodiversiteit buiten de begrensde gebieden. Juist deze opgaven vragen om een bredere blik, om ze in samenhang met andere ontwikkelingen tot uitvoering te brengen. Samen met de regionale partners werkt de provincie Zuid-Holland aan die rijke groenblauwe leefomgeving. Dat is beschreven in een kerndocument Koers rijke groenblauwe leefomgeving van oktober 2017. Het kerndocument is leidend voor het provinciale groenbeleid als onderdeel van de Omgevingsvisie en volgt de Beleidsvisie Groen op uit 2013.

Grootschalige uitbreiding met nieuwe groengebieden in Zuid-Holland ligt niet voor de hand. De upgrade van de groene leefomgeving zal vooral in bestaande gebieden zijn beslag moeten krijgen: 'beheer is het nieuwe realiseren'. De komende 10 jaar staat daarom een forse kwaliteitsslag in het beheer (onderhoud, herstel en doorontwikkeling) op de agenda, van natuur- en recreatiegebieden en bijbehorende netwerken in relatie tot de stedelijke ontwikkeling in Zuid Holland. De uitwerking van deze kwaliteitsslag in een 'Strategie op Beheer' vindt parallel aan het opstellen van de nieuwe groenvisie plaats. De beheerstrategie zal in de groenvisie, het bijbehorende handelingsperspectief en het Kaderbesluit 2019 integraal tot uitdrukking komen.

Evaluatie van het groenbeleid

Dit voortgangsrapport geeft inzicht in de uitvoeringsresultaten met betrekking tot de 3 beleidsdoelen Groen in 2017. Met de achtereenvolgende voortgangsrapporten kan dit worden gezien als een evaluatie van de bijdrage van producten aan de provinciale groene doelen. In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de wijze waarop daarnaast evaluaties van de verschillende beleidsvelden worden uitgevoerd.

Voor de Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer is in een evaluatie van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) vastgesteld dat de decentralisatie van het natuurbeleid goed uit de startblokken is gekomen. Het rapport van de PBL is in opdracht van de IPO opgesteld en op 25 januari 2017 gepresenteerd tijdens het IPO symposium 'Samen werken aan natuur'. De evaluatie is in te zien via het IPO:

<http://www.ipo.nl/publicaties/decentralisatie-natuurbeleid-goed-van-start> en via de site van PBL:

<http://www.pbl.nl/nieuws/nieuwsberichten/2017/decentralisatie-natuurbeleid-goed-uit-de-startblokken>. Voor evaluatie van de natuurkwaliteit van gerealiseerde en ingerichte gebieden wordt eerst een gebiedsschouw

uitgevoerd. Deze wordt gevolgd door een SNL beoordeling eens in de 6 jaar. Onderdeel hiervan is 'het goede gesprek' met de beheerder. In 2017-2018 zijn beoordelingen voor vier beoordelingsgebieden uitgevoerd: Westduinpark & Wapendal, Hoeksche Waard, Oudeland van Strijen en Voornes Duin.

Het nieuwe stelsel voor agrarisch natuurbeheer (ANLb) is per 2016 van start gegaan. Het is nog te kort van kracht om de resultaten te kunnen evalueren. Wel is in 2015 een nulmeting uitgevoerd. Dit jaar wordt een vergelijkbare meting herhaald. Op basis hiervan kan een tussentijdse evaluatie van de verschillen worden uitgevoerd. [De vraag is of een tussentijdse evaluatie gewenst is of dat het jaarlijks via de VGR volstaat].

De recreatieve routenetwerken (wandelen, fietsen, varen) maken deel uit van de landelijke gebruikersonderzoeken. Het resultaat van dit onderzoek is de basis van de effectindicatoren in de jaarrekening. Daarnaast is door de provincie dit jaar een onderzoek gestart naar zowel de Health Check van de routenetwerken (hoe ligt het erbij) als naar de toekomstige rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de netwerken. Als resultaat van het onderzoek zal begin van de zomer een ruitplan gereed zijn. Tot slot heeft voor de boerenlandpaden in 2017 een evaluatie plaatsgevonden van de subsidieparagraaf van de SRG in het kader van de concrenevaluatie van subsidies.

Voor het Bijzonder provinciaal Landschap Midden-Delfland is een tussenevaluatie voorzien in 2019 en evaluatie in 2021. Het initiatief voor deze evaluaties ligt bij de regionale partners.

De onderzoeksagenda Toerisme & Recreatie zorgt voor input voor het evalueren van het groenbeleid in het algemeen, zoals bijvoorbeeld de Visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving. Concrete afspraken worden gemaakt bij vaststelling van de visie.

Voor ieder Natura 2000 gebied in Zuid-Holland (22 gebieden) is een Natura 2000 beheerplan opgesteld (met uitzondering van Krammer-Volkerak dat in 2017 is aangewezen). De beheerplannen werken de N2000 doelen uit en de (beheer)maatregelen die moeten worden uitgevoerd om deze doelen te halen. Bovendien wordt in het plan getoetst welk gebruik in en om het gebied mag plaatsvinden en onder welke voorwaarden (toetsing huidige gebruik). Voor nieuwe ontwikkelingen is het plan het toetsingskader voor de Wet natuurbescherming. Een beheerplan heeft een looptijd van 6 jaar. Aan het einde van de looptijd vindt evaluatie plaats. Hierin wordt bekeken hoe de ontwikkeling van de natuurdoelen ervoor staat. Is er een verbetering of verslechtering van de kwaliteit opgetreden of is deze gelijk gebleven? Zijn de maatregelen uitgevoerd en op welke manier hebben ze bijgedragen aan de realisatie van de natuurdoelen? De evaluatie wordt uitgevoerd aan de hand van biotische en abiotische monitoringsgegevens, die gedurende de looptijd van het beheerplan zijn verzameld. De evaluatie vormt de basis voor het opstellen van een nieuw N2000 beheerplan voor de volgende periode. De beheerplannen voor de 22 gebieden zijn in een zeer gespreide periode van meerdere jaren tot stand gekomen en verkeren in een verschillend moment van de looptijd. Dat betekent dat voor ieder gebied een ander moment van evaluatie van toepassing is. Voor sommige gebieden is de evaluatie over de eerste beheerplanperiode van 6 jaar al uitgevoerd en is een tweede beheerplan opgesteld of wordt daar aan gewerkt. Voor een enkel gebied is nog een ontwerpplan en moet de looptijd van de eerste periode nog starten. Door het ministerie van LNV wordt de verzamelde informatie gebundeld en wordt op opgeschaald niveau gerapporteerd aan de EU.

De uitvoering van het POP3 wordt landelijk, door provincies en ministerie, gemonitord en geëvalueerd. De wijze van evaluatie is in Europese verordeningen voorgeschreven. De evaluatie vindt gedurende de POP3 periode tweemaal plaats, in 2019 over de jaren 2014 tot en met 2018 en aan het eind van de POP3 periode in 2023. Daarnaast wordt jaarlijks door het Regiebureau POP een jaarverslag over de uitvoering van het POP3 opgesteld. De jaarverslagen geven inzicht in de mate waarin de vastgestelde doelen van het programma worden verwezenlijkt. Met het evaluatiesysteem wordt naast de voortgang ook beoordeeld in hoeverre het plattelandsontwikkelingsbeleid effect sorteert en doeltreffend is. (Tekst overgenomen van 'Financieringsbronnen in dit voortgangsrapport').

Voor de restantopgave van het NNN is de Businesscase geactualiseerd. Conform het verzoek van PS is daarbij meegenomen hoe het tempo van de realisatie van de ecologische verbindingen versneld kan worden en of eerder gestart kan worden met de realisatie van de strategische reservering. Ook is meegenomen op welke wijze op provinciale gronden bijgedragen kan worden aan het realiseren van weidevogeldoelstellingen. Op basis hiervan worden in het Kaderbesluit Groen 2019 voorstellen gedaan om het realisatie tempo te verhogen. Voor Deltanatuur heeft in de periode 2011-2012 een herijking van de restantopgave plaatsgevonden waarbij de nog niet gerealiseerde projecten opnieuw zijn beoordeeld op hun bijdrage aan de internationale doelen (N2000 en KRW). Het resultaat daarvan is via de Herijking EHS 2013 vertaald in de Realisatie- en Uitvoeringsstrategie EHS en daarna geland in de Beleidsvisie Groen 2013. Een afsluitende en evaluerende eindconferentie over het deelprogramma Deltanatuur zal in het najaar van 2018 plaatsvinden. Van de pilot DBM Butternvlietpolder wordt op projectniveau een evaluatie uitgevoerd.

De evaluatie van de uitvoering van het provinciale natuurcompensatiebeleid is van augustus 2016 tot november 2017 uitgevoerd door de Randstedelijke Rekenkamer. Dat heeft geleid tot een tweetal nota's: Natuurlijk bevoegd en Vervolgonderzoek natuurcompensatie, vijf natuurcompensatieprojecten nader belicht. De aanbevelingen van de Randstedelijke Rekenkamer zijn op 20 december 2017 vertaald in het PS-besluit nr. 7062. De toelichting op art. 2.3.2. Natuurnetwerk Nederland in de Verordening ruimte is hierop reeds aangepast. In de loop van 2018 zal ook de Beleidsregel compensatie natuur, recreatie en landschap Zuid-Holland 2013 worden aangepast en geactualiseerd. De evaluatie van de voortgang van natuurcompensatieprojecten vindt plaats in de Voortgangsrapportages Groen 2016 en 2017 op basis van de informatie die door het desbetreffende bevoegde gezag is aangeleverd. Vanaf 2018 zal door OZHZ in het veld gecontroleerd worden of de compensatieplannen voor ingrepen in het NNN conform zijn uitgevoerd.

In 2018 beoordeelt de provincie of de landschapstafels binnen de verwachte realisatietermijn hun meerjarige gebiedsprogramma's kunnen voltooien. Als blijkt dat dit niet binnen de verwachte realisatietermijn lukt, kunnen Gedeputeerde Staten de verleende subsidies wijzigen en herverdelen over de subsidieontvangers.

Financiële verantwoording

Aansluiten op de Jaarrekening 2017

Het PZG onderbouwt de begroting en jaarrekening voor de groene doelen op het niveau van taken en producten. Voordat in de doelen wordt ingegaan op de financiële resultaten van de producten zijn in deze paragraaf de resultaten op doelniveau opgenomen om daarmee de aansluiting met de jaarstukken te tonen. In vergelijking met de financiële tabellen in de jaarrekening zijn in de VGR de mutaties bij najaarsnota opgenomen. Dat geeft een compleet beeld van de trend.

In de doelen geeft de voortgangsrapportage inzicht in de besteding van de middelen en het reserveverkeer. Reserveringen die voortvloeien uit het hanteren van het ' Gesloten systeem Groen ' (Hoofdlijnenakkoord 2016-2019) zijn ondergebracht in de reserve Groene Ambities.

Recreatie en groenbeleving

Doel 1.3 Recreatie en groenbeleving

Het doel 1.3 laat in de achtereenvolgende jaren een sterke daling zien van de lasten. De realisatie 2017 is ruim € 14 mln lager dan 2016. De dalende trend wordt met name veroorzaakt door de afronding van het Uitvoeringsprogramma Groen, afronding van RodS, de stad-landverbindingen en de overdracht van de provinciale recreatiegebieden.

Budgetten op doelniveau

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	51.028	33.908	6.610	-1.808	38.710	38.180	530
Baten	14.169	955	50	-412	593	1.535	-942
Subtotaal baten en lasten	36.859	32.953	6.560	-1.396	38.117	36.645	1.472
Toevoeging aan reserves	6.140	0	546	1.234	1.781	1.859	-78
Onttrekking aan reserves	14.976	13.952	4.145	-316	17.781	15.316	2.465
Subtotaal reserves	-8.835	-13.952	-3.599	1.551	-16.000	-13.457	-2.543
Resultaat	28.023	19.002	2.961	154	22.117	23.188	-1.071

Natuur en biodiversiteit

Doel 1.4 Natuur en biodiversiteit

Doel 1.4 laat een daling zien van de uitgaven. Bij najaarsnota zijn de uitgaven ten behoeve van het programma Natuur Netwerk Nederland fors afgeraamd op basis van gewijzigde kasritmes. In het voorjaar 2018 wordt de geactualiseerde businesscase NNN uitgewerkt. de resultaten zullen via de kadernota verwerkt worden in de Begroting 2019.

- In 2017 is minder uitgegeven dan eerder geraamd voor Project Mainport Rotterdam (PMR, Buitenland van Rhoon) door het doorschuiven naar 2018 van kosten met betrekking tot de grondverwerving en een verwachte tegemoetkoming in planschade.

- Het merendeel van de activiteiten in het kader van de Integrale Ontwikkeling tussen Delft en Schiedam (IODS) is afgerond. De nog doorlopende activiteiten lopen conform planning. Het budget onvoorzien is in 2017 niet besteed. De reservering voor onvoorziene kosten wordt in afwachting van de oplevering van de ecopassage nog aangehouden en schuift door.
- Met betrekking tot de inkomsten uit grondverkoop en pacht is de opbrengst lager dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt, doordat grondverkoop in het kader van kavelruil Den Hoek en Goeree-Overflakkee zijn doorgeschoven naar 2018.

De afwijkingen worden verder toegelicht in de toelichting per product.

Budgetten op doelniveau

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	94.459	98.656	-4.111	-38.559	55.986	46.014	9.972
Baten	103.638	43.480	-2.292	-16.539	24.650	20.421	4.228
Subtotaal baten en lasten	-9.180	55.177	-1.819	-22.021	31.337	25.593	5.744
Toevoeging aan reserves	55.250	0	6.230	25.703	31.933	33.094	-1.161
Onttrekking aan reserves	6.727	12.306	-1.387	2.343	13.262	7.976	5.286
Subtotaal reserves	48.522	-12.306	7.616	23.360	18.671	25.118	-6.447
Resultaat	39.343	42.871	5.797	1.340	50.008	50.711	-703

Duurzame landbouw

Doel 1.5 Duurzame landbouw

De uitvoering van de InnovatieAgenda duurzame landbouw kent in financieel opzicht een stabiel verloop. De afwijkingen worden met name veroorzaakt door de POP3 resultaten. Daarnaast is er een onderbesteding van € 0,5 mln op de Nota Ruimte middelen, onderdeel Greenports.

Budgetten op doelniveau

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	3.284	12.274	-404	-5.146	6.725	3.934	2.791
Baten	108	4.315	96	-2.673	1.738	660	1.078
Subtotaal baten en lasten	3.175	7.959	-500	-2.472	4.987	3.274	1.713
Toevoeging aan reserves	1.836	0	183	343	526	183	343
Onttrekking aan reserves	-564	4.364	253	-2.278	2.339	239	2.101
Subtotaal reserves	2.399	-4.364	-69	2.620	-1.813	-55	-1.758
Resultaat	5.575	3.595	-569	148	3.174	3.219	-45

Financieringsbronnen

De volgende bronnen kunnen middelen leveren voor de financiering van de Groene beleidsdoelen:

- provinciale middelen, onder te verdelen in:
 - structurele begrotingsmiddelen
 - incidentele begrotingsmiddelen
 - bijdragen uit provinciale reserves
 - middelen Hoofdlijnenakkoord 2011-2015
 - middelen Hoofdlijnenakkoord 2015-2019
- middelen van derden niet zijnde Rijk (EU, waterschappen, gebiedspartijen)
- rijksmiddelen (provinciefonds, decentralisatie-uitkeringen, doeluitkeringen)

Hieronder komen de bronnen ter sprake waarvoor specifieke voorwaarden gelden bij de besteding: middelen uit Europa (POP3) en van het Rijk.

Plattelands OntwikkelingsProgramma – 3 (POP-3)

Het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 Zuid-Holland (POP3) is een financieringsinstrument om Europese middelen in te zetten bij de realisatie van provinciaal beleid. In de begroting is dit terug te vinden in begrotingsdoelen 1.2, 1.4 en 1.5. Omdat begrotingsdoel 1.2 de goede kwaliteit en kwantiteit van grond- en oppervlaktewater betreft valt deze buiten de reikwijdte van deze VGR.

De Uitvoeringsregeling POP-3 Zuid-Holland (van 14 april 2015) bestaat uit dertien onderdelen voor de realisatie van het niet-grondgebonden deel van het POP3. Elk onderdeel heeft een budget dat interprovinciaal geprogrammeerd is aan de hand van een meerjarige planning van subsidieopenstellingen. Dat betekent voor alle provincies:

- a) jaarlijkse begrotingsvoorstellen met budgetplafond(s)
- b) een jaarlijkse afspraak met het EU-betalorgaan RVO over de inzet voor behandeling van subsidieaanvragen
- c) openstellingsbesluit(en)

Een POP3-subsidie aanvragen en verlenen kan alleen op basis van een openstellingsbesluit. In verband met de termijn van het POP3 kunnen in 2020 voor het laatst deze subsidies worden verleend. Omdat de uitvoeringsduur van projecten maximaal drie jaar is, loopt de projectuitvoering maximaal tot het einde van 2023.

De realisatie van een openstellingsbesluit is niet gelijk volledig zichtbaar. Na sluiting van de openstellingstermijn bedraagt de behandeltermijn van de aanvragen maximaal 22 weken. Op grond van Europese regelgeving vindt er bij de subsidieverlening nog geen uitbetaling van de verleende subsidie plaats. Uitbetaling van de subsidie vindt gedurende vier jaar na de subsidieverlening plaats op basis van werkelijk gemaakte en betaalde kosten. Bij de verlening van de subsidie wordt op basis van de uitgaveplanning van de subsidieontvanger de realisatie per jaar opgenomen. Een subsidie die in 2017 is verleend leidt hierdoor in de jaren 2017, 2018, 2019 en 2020 tot realisatie.

De POP3-budgetten waren voorheen in de begroting opgenomen op basis van de openstellingsbesluiten. Dit is geactualiseerd met ingang van de Begroting 2018: niet de openstelling is nu bepalend voor de financiële verantwoording maar de te leveren prestatie. Dit betekent dat de POP3-lasten over meerdere jaren gespreid worden waardoor er een afvlakking van het volume te zien is.

Binnen de volgende beleidskaders worden POP3 middelen ingezet:

- de Beleidsvisie Groen, vastgesteld door PS op 10 oktober 2012
- het Ambitiedocument 'Samen voor een flinke sprong: InnovatieAgenda Duurzame Landbouw', vastgesteld door PS per 29 juli 2016.

Naast de beleidsmatige kaders is in het Ambitiedocument "Samen voor een flinke sprong: InnovatieAgenda Duurzame Landbouw" ook opgenomen dat er tot 2020 een bedrag van € 7,04 mln aan Europese middelen en een bedrag van € 7,04 mln aan provinciale cofinanciering beschikbaar is voor de POP3-maatregelen. Het gaat dan specifiek om de maatregelen gericht op kennisoverdracht, fysieke investeringen voor innovaties, samenwerken voor innovaties en samenwerken binnen het Europees Partnerschap voor innovatie.

POP3 wordt uitgevoerd binnen het financiële kader van de begroting en de daarin opgenomen subsidieplafonds. In programma 1 van de begroting is de provinciale cofinanciering opgenomen.

Onderstaand overzicht geeft weer op welke wijze de POP3-middelen in 2017 zijn gerealiseerd. Het gaat hier om de Europese middelen, de middelen die ten laste van de provincie komen en de middelen van de waterschappen.

Pop3 uitvoeringsprogramma naar begrotingsdoel:

Provinciaal doel (bedragen x € 1.000)	2017			Cumulatief 2016 tm 2023		
	Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	1.385	1.561	-176	13.758	1.561	12.197
DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	0	0	0	8.439	0	8.439
DOEL 1-5 Duurzame landbouw	2.228	2.032	195	25.611	2.245	23.366
Totaal	3.613	3.593	19	47.809	3.806	44.003

Pop3 uitvoeringsprogramma naar financieringsbron:

Financieringsbron (bedragen * € 1.000)	2017			Cumulatief 2016 tm 2023		
	Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
Bijdragen van derden algemeen	0	403	-403	853	403	450
EU bijdragen algemeen	2.297	1.621	676	27.491	1.621	25.870
Groene ambities	0	0	0	12.684	0	12.684
Provinciale middelen	0	10	-10	0	10	-10
UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	1.315	1.559	-244	6.780	1.772	5.009
Totaal	3.613	3.593	19	47.809	3.806	44.003

De POP3-financiering vanuit de EU dient ter dekking van twee provinciale regelingen: de POP-regeling en de Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer (SNL). Anders dan bij de POP-regeling worden de subsidies op grond van de SNL in één keer voor een periode van zes jaren verleend.

Voor de uitvoering van beide regelingen dient de provincie een bijdrage te leveren als cofinancier. De provinciale cofinanciering t.b.v. SNL vindt plaats uit de Decentralisatie-uitkering Natuur die via het provinciefonds loopt.

Toelichting

Voor een aantal onderdelen in de Uitvoeringsregeling POP3 is in het kader van de Begroting 2016 bovendien nog uitgegaan van een gegeven EU-budget waarvoor 50% cofinanciering nodig was. Uit de eerste Budgetbrief (maart 2016) blijkt echter dat voor enkele onderdelen met betrekking tot Water naast het EU-budget geen cofinanciering nodig is. Het vergoedingspercentage is in dat geval dus 100%. Bij de Najaarsnota 2017 wordt dit gecorrigeerd voor de Begroting van 2017 en volgende jaren.

Op 2 maart 2015 is de Uitvoeringsregeling POP3 voor het eerst toegepast voor een openstelling voor het indienen van Lokale ontwikkelingsstrategieën in het kader van LEADER. Vanaf 16 februari 2016 tot peildatum 4 juli 2017 namen GS vijftien openstellingsbesluiten.

Hiervan zijn er 52 aanvragen gehonoreerd, 4 aanvragen waren om formele redenen niet in behandeling genomen, 52 aanvragen zijn op inhoudelijke redenen afgewezen en 13 aanvragen waren nog in behandeling.

Evaluatie

De uitvoering van het POP3 wordt landelijk, door provincies en ministerie, gemonitord en geëvalueerd. De wijze van evaluatie is in Europese verordeningen voorgeschreven. De evaluatie vindt gedurende de POP3 periode tweemaal plaats, in 2019 over de jaren 2014 tot en met 2018 en aan het eind van de POP3 periode in 2023. Daarnaast wordt jaarlijks door het Regiebureau POP een jaarverslag over de uitvoering van het POP3 opgesteld. De jaarverslagen geven inzicht in mate waarin de vastgestelde doelen van het programma worden verwezenlijkt. Met het evaluatiesysteem wordt naast de voortgang ook beoordeeld in hoeverre het plattelandsontwikkelingsbeleid effect sorteert en doeltreffend is.

Productindeling

Per relevant begrotingsdoel van de provincie zijn de volgende POP3-regelingen, op basis van een landelijke modelsubsidieregeling, ingericht.

Doel 1.4 Natuur en biodiversiteit

In de taak Biodiversiteit: Innovatie en Organisatie worden deze POP3-regelingen begroot en verantwoord. Een nadere toelichting op deze taak is te vinden in hoofdstuk 5.3 van dit PZG.

- a) Niet-productieve investeringen voor herstel- en inrichtingsmaatregelen voor natuur, landschap en biodiversiteit: tot einde 2020 wordt nog 1 openstelling verwacht
- b) De niet-productieve investeringen voor hydrologische maatregelen (investeringen) PAS: tot einde 2020 worden geen openstellingen verwacht.

Doel 1.5 Duurzame landbouw

Deze POP3-regelingen worden begroot en verantwoord bij de taken 1.5.1 Opstarten programma's gericht op kennis, ontwikkeling en innovatie landbouw en 1.5.2 Participeren in innoverende samenwerkingsverbanden. Een nadere toelichting op deze taken is te vinden in de hoofdstukken 6.1 en 6.2 van dit PZG:

- a) Opstarten programma's gericht op kennis, ontwikkeling en innovatie landbouw- POP-3 jonge boeren (1.5.1): Tot einde 2020 worden nog drie openstellingen verwacht.
- b) Opstarten programma's gericht op kennis, ontwikkeling en innovatie landbouw- POP-3 LEADER (1.5.2): Tot einde 2020 worden nog zes openstellingen verwacht.
- c) Samenwerking duurzame innovaties landbouw (1.5.2): Tot einde 2020 wordt nog 1 openstelling verwacht.
- d) Kennisoverdracht duurzame innovaties landbouw 1 (1.5.1): Tot einde 2020 wordt nog 1 openstelling verwacht.
- e) Fysieke investeringen duurzame innovaties landbouw (1.5.1): Tot einde 2020 worden geen openstellingen meer verwacht. Deze maatregel blijkt onvoldoende bij te dragen aan de realisatie van de doelen uit het Ambitiedocument InnovatieAgenda Duurzame landbouw.

Uitvoeringsprogramma Groen impuls Hoofdlijnenakkoord 2015-2019

In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 hebben GS een impuls van € 40 mln voor het groene domein beschikbaar gesteld (UPG40). Deze is als volgt opgebouwd:

Landschapstafels	€ 20 mln
Landbouw	€ 15 mln
Groenparticipatie	€ 5 mln

Het Hoofdlijnenakkoord is als volgt verwerkt in de begroting:

UPG 40 Realisatie 2017.

Exploitatie (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie tm 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Totaal
DOEL 1-3 Recreatie en groenbeleving	1.645	6.394	8.039	6.990	6.720	1.849	107	213	23.918
DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	0	0	0	87	49	0	0	0	136
DOEL 1-5 Duurzame landbouw	213	1.917	2.129	1.882	3.432	0	0	0	7.444
Subtotaal exploitatielasten	1.858	8.310	10.168	8.959	10.202	1.849	107	213	31.498
Storting reserve UPG40	8.142	1.992	10.134	0	0	0	0	0	10.134
Onttrekkingreserve UPG40	0	-681	-681	-990	-720	-1.849	-107	-213	-4.560
Storting reserve Groene ambities	0	410	410	2.031	519	0	0	0	2.959
Onttrekking reserve Groene ambitie	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	10.000	10.031	20.031	10.000	10.000	0	0	0	40.031

* de storting wordt gecorrigeerd.

Toelichting

Zoals uit de tabel af te leiden moeten de gereserveerde bedragen opnieuw toegevoegd worden aan de begroting waarbij doel 1.3 Recreatie en groenbeleving op € 25 mln en doel 1.5 Duurzame landbouw op € 15 mln uitkomt. GS stelden in 2016 twee nieuwe subsidieregelingen vast die betrekking hebben op het groene beleidsveld, als opvolgers van de Uitvoeringsregeling Groen Zuid-Holland 2014 (Urg). Het betrof hier de Subsidieregeling Gebiedsprogramma's Groen Zuid-Holland 2016 en de Subsidieregeling Groen Zuid-Holland 2016. PS hebben in november 2016 voor de Subsidieregeling Gebiedsprogramma's Groen Zuid-Holland 2016 een subsidieplafond van € 25.215.000,- vastgesteld voor het jaar 2016. Hiervan vindt de dekking plaats door € 20 mln uit de UPG40 en € 5 mln uit de UPG100.

Uitvoeringsprogramma Groen 100 (UPG 100)

De provincie verleende tot een totaalbedrag van € 89,9 mln aan subsidies. Een totaalbedrag van € 8,8 mln is thans belegd voor het verlenen van subsidies. De overige € 1,3 mln is gereserveerd voor sectorale subsidies. Het gereserveerde bedrag is beschikbaar op grond van Subsidieregeling Groen voor de jaren 2018 en 2019. Hiervoor worden subsidieplafonds tegelijk met de begroting vastgesteld. De genoemde bedragen zijn ontleend aan de administratie van de subsidiebeschikkingen. De middelen ten behoeve van het UPG100 worden onttrokken aan de reserve Groene Ambities. In de reserve zijn in de afgelopen jaren de saldi van lasten en baten gestort teneinde de middelen beschikbaar te houden voor de uitvoering van het UPG100.

Groene reserve

In de reserve Groen is budget ondergebracht waarvan het realiseren van het uitvoeringsresultaat is uitgesteld. Het is te vergelijken met een tijdelijke tussenrekening waar het budget is ondergebracht tot het resultaat is bereikt waartoe het budget beschikbaar is gesteld. Het betekent dat het budget in de reserve Groen is toegedeeld en niet vrij inzetbaar is.

In de afgelopen jaren is het volgende onderscheid naar doelen in de reserve Groen gemaakt:

- Groene ambities
- Beheerplannen Natura 2000 en PAS
- Vlietland
- Decentralisatieakkoord natuur
- Reserve natuurcompensatie
- Reserve UPG40 in Hoofdlijnenakkoord 2016 – 2019
- Reserve Ontwikkelopgave natuur
- IODS

Het PZG bevat de uitvoeringsresultaten en de bestedingen per product voor de periode 2018 – 2032. Een deel van de bestedingen komt ten laste van een doel in de Groene reserve. Zo wordt inzicht verkregen in de inzet en het verloop van de omvang van de groene reserve.

Als alle verplichtingen zijn nagekomen en dus alle doelen zijn gerealiseerd, kan een positief saldo resteren in de reserve Groen. Het resterende budget kan dan dienen ter financiering van maatregelen voor het bijbehorende doel. In enkele gevallen is het ook mogelijk dat het budget ten goede kan komen voor alle groene doelen. Dat is afhankelijk van de herkomst van het budget, de dekkingsbron en de voorwaarden die daarbij zijn gesteld.

GS heeft aan PS toegezegd in te zetten op versnelling van de besteding van reserves. Dit heeft de titel 'Voorspellen, vertellen en versnellen' gekregen. Het PZG gaat over het 'voorspellen en vertellen'. Op grond van het inzicht dat in het PZG wordt gegeven kunnen scenario's worden uitgewerkt om te versnellen. Dit leidt tot besluitvorming door PS in het voorjaar van 2018 bij vaststelling van het Kaderbesluit Groen 2019. In dit kader is ook de businesscase Natuurwerk Netwerk Nederland geactualiseerd. Naar aanleiding hiervan zal PS voorgesteld worden om de gelden die bedoeld zijn voor het nakomen van de internationale verplichtingen Natuur af te splitsen van de reserve Groene ambities en Decentralisatieakkoord Natuur. Hiermee is nakoming van de internationale verplichtingen financieel geborgd. De resterende middelen zullen worden samengevoegd tot één Groene reserve.

Overzicht reserves

Programmareserve (bedragen x € 1.000)	Saldo per 01-01- 2017	Onttrekkingen 2017	Toevoegingen 2017	Saldo per 31-12- 2017
Groene ambities	70.697	15.842	16.620	71.475
Beheerplannen Natura 2000 en PAS	4.893	44	6.128	10.976
Vlietland	305	137	256	424
Decentralisatieakkoord natuur	68.279	1.313	88	67.054
Natuurcompensatie	1.448	61	0	1.387
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	8.142	681	2.379	9.840
Reserve Ontwikkelopgave natuur	46.728	3.945	11.113	53.896
IODS	7.438	696	0	6.742
Totaal programmareserve	207.929	22.719	36.583	221.794

Het meerjarige verloop van de reserves is opgenomen in bijlage 3.

Toelichting per reserve:

Onderwerp programmareserve	Groene ambities
Inhoud en doel	Het onderdeel Groene ambities binnen programmareserve 1 is bestemd voor het provinciale aandeel in het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG).
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget 50% en financiële ruimte 50%
Looptijd	2038
Bestedingsvoorwaarden	De programmareserve Groene Ambities is een belangrijke pijler in de financiering van het uitvoeringsprogramma Groen (UPG). Het betreft o.m. het nakomen van afspraken met de regionale partners over de afronding van de RodS, financiering lopende UPG-projecten, afkoop beheer recreatiegebieden en financiering aandeel provincie van de uitvoeringsstrategie EHS. In de Uitvoeringsstrategie EHS is de reserve tevens aangemerkt als buffer om een tijdelijk liquiditeitstekort van de programmering op te vangen. Voorgesteld zal worden bij kaderbesluit 2019 een deel hiervan ten behoeve van de businesscase NNN af te splitsen in een reserve NNN.

Onderwerp programmareserve	Beheerplannen Natura 2000 / PAS
Inhoud en doel	Doel is het bekostigen van activiteiten, namelijk in het kader van Natura 2000 de uitvoering van de (met elkaar samenhangende) beheersplannen en -maatregelen Programmatische Aanpak Stikstof. Conform de Decemercirculaire 2014 zijn er middelen vanuit het Rijk beschikbaar gesteld voor dit doel.
Functie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Looptijd	2020
Bestedingsvoorwaarden	<p>Werkzaamheden die nodig zijn voor het opstellen van een Natura-2000 beheerplan of het PAS-programma. Een deel van de reserve is verplicht in meerjarige overeenkomsten om de PAS en Natura 2000 –maatregelen uit te voeren. Voor de PAS geldt hiervoor een einddatum van 31 december 2021.</p> <p>De middelen die nog niet zijn verplicht worden ingezet voor de verbeter- en uitbreidingsopgave van de 2^e beheerplan periode. De eerste verplichtingen hiervoor zullen in 2018 na vaststelling van de beheerplannen Sollenveld & Kapittelduinen en Westduinpark & Wapendal worden vastgelegd.</p>

Onderwerp programmareserve	Vlietland
Inhoud en doel	Deze programmareserve is bedoeld voor het financieren van de (proces)kosten van het project Vlietland / Meeslouwerplas.
Functie	Spaar
Voeding	Voormalige OVP Vlietland
Looptijd	2020
Bestedingsvoorwaarden	De programmareserve Vlietland is bedoeld voor het financieren van de (proces)kosten van het project Vlietland/Meeslouwerplas.

Onderwerp programmareserve	Decentralisatieakkoord natuur
Inhoud en doel	In 2011 is een akkoord gesloten tussen Rijk en provincies over de decentralisatie van het natuurbeleid. Hierbij zijn afspraken gemaakt over de afwikkeling ILG, realisatie herijkte EHS en het natuurbeheer. Voor de uitvoering van dit akkoord ontvangt de provincie via het provinciefonds middelen (integratie-uitkering natuur). Via deze reserve worden deze middelen bestemd voor de uitvoering van het natuurakkoord en de aanvullend daarop gemaakte afspraken met het Rijk en in IPO-verband.
Functie	Spaar
Voeding	Financiële ruimte
Looptijd	2027
Bestedingsvoorwaarden	Bij Jaarrekening 2013 is de OVP ILG gelden n.a.v. de accountantscontrole omgezet in de bestemmingsreserve Decentralisatieakkoord natuur. Het betreft hier de ontvangen Rijksmiddelen voor de uitvoering van de afspraken zoals gemaakt in het kader van de met het Rijk afgesloten bestuursakkoord decentralisatie natuur en de afrondingsovereenkomst natuur. Met de vastlegging van het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG 2015) en het Decentralisatieakkoord Natuur (2013) zijn deze middelen bestuurlijk beklemd binnen het "gesloten systeem" voor de groenmiddelen zoals deze in het Hoofdlijnenakkoord is vastgesteld.

Onderwerp programmareserve	Reserve Natuurcompensatie
Inhoud en doel:	Als door aanleg van onder meer infrastructuur natuurwaarden verloren gaan dan moeten deze worden gecompenseerd volgens provinciaal beleid. Dat geldt zowel voor Gedeputeerde Staten als voor andere initiatiefnemers. Compensatiemaatregelen voor herstel van natuurwaarden geschiedt vaak in de vorm van de aanleg van vervangende natuur of door aanvullend natuurbeheer. Reserve Natuurcompensatie dient ter dekking van de op basis van de Subsidieregeling Natuurcompensatie Zuid-Holland vastgestelde compensatiemaatregelen.
Functie	Spaar
Voeding	Voormalig reserve NORAH / Voormalig reserve Zuidwestelijke Randweg Gouda-N207 / Natuurcompensatie RijnlandRoute vanuit de programmareserve 2 (Egalisatiereserve exploitatieprojecten PZI).
Looptijd	2028
Bestedingsvoorwaarden	Als door aanleg van onder meer infrastructuur natuurwaarden verloren gaan dan moeten deze worden gecompenseerd volgens Provinciaal beleid. Dat geldt zowel voor Gedeputeerde Staten als voor andere initiatiefnemers. Compensatiemaatregelen voor herstel van natuurwaarden geschiedt vaak in de vorm van aanleg natuur of natuurbeheer. Reserve Natuurcompensatie dient ter dekking van de op basis van de Subsidieregeling Natuurcompensatie Zuid-Holland vastgestelde compensatiemaatregelen.

Onderwerp programmareserve	01038 UPG 40 Hoofdlijnenakkoord
Inhoud en doel	Met het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is € 40 mln extra toegekend aan het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG). De provinciale middelen zijn in de jaren 2016-2019 op de begroting beschikbaar gesteld voor het UPG. De UPG € 40 mln middelen die in een jaar niet worden besteed, wordt op jaareinde aan deze reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord toegevoegd. De middelen blijven daarmee te beschikking voor het UPG voor de jaren daarna. De reserve maakt het mogelijk om de € 40 mln te kunnen monitoren. Deze middelen worden ingezet voor de Landschapstafels, Groenparticipatie en POP3.
Functie	Spaar
Voeding	Financiële ruimte (€ 40 mln UPG Hoofdlijnenakkoord 2015-2019)
Looptijd	2023
Toelichting vermindering	Ter dekking van diverse landschapstafels (o.a. Hof van Delfland, Waterdriehoek) en de Groenparticipatie Landschapskwaliteit bedraagt de bijdrage uit de reserve voor 2018 € 1 mln. Voor de jaren 2019, 2020 en 2021 bedraagt die bijdrage jaarlijkse respectievelijk € 0,7 mln € 1,8 mln en € 0,1 mln.
Toelichting omvang	De omvang is voldoende om de geplande bijdragen t/m 2022 te dekken. Na deze periode zijn de plannen nog niet concreet en derhalve nog niet verwerkt in de begroting.

Onderwerp programmareserve	Ontwikkelopgave Natuur
Inhoud en doel	De opbrengsten van de grondverkoop van de gronden die PZH heeft ontvangen van DLG/BBL worden gestort in de reserve Ontwikkelopgave Natuur. Met deze opbrengsten kunnen de aankoop en inrichting van NNN-gebieden worden gefinancierd. Door deze aparte reserve te maken, kunnen de grondopbrengsten en de uitgaven ten laste van de grondopbrengsten gevolgd blijven worden. Voorheen zaten deze middelen in de OVP Ontwikkelopgave natuur, maar er is geen basis meer om de OVP te handhaven uit hoofde van het BBV (geen terugbetalingsverplichting). Daarom is het saldo van de OVP vrijgevallen bij Jaarrekening 2016 en gestort in de reserve Ontwikkelopgave Natuur.
Functie	Spaar
Voeding	Verkoopopbrengsten van Grond voor Grond gronden
Looptijd	2027
Toelichting vermeerdering	De storting in 2018 van € 17,2 mln vindt haar oorsprong voornamelijk in grondverkoop. Voor de jaren 2019 t/m 2021 is dit respectievelijk € 8,9 mln, € 4,7 mln en € 2,9 mln.
Toelichting vermindering	Voor de Ontwikkelopgave Natuur van de grote projecten (van onder andere Krimpenerwaard, Gouwe Wiericke en Deltanatuur) wordt in 2018 € 16,4 mln uit de reserve onttrokken. Voor de jaren 2018 t/m 2021 is dit respectievelijk € 18,9 mln, € 34,7 mln en € 17 mln. Daarnaast wordt een bijdrage uit de reserve aangewend voor de kosten gemoeid met de grondtransacties. Deze wordt voor 2018 begroot op € 0,5 mln. Voor 2019 en 2020 is dit € 0,3 mln en voor 2021 wordt een bijdrage van € 0,1 mln begroot.
Toelichting omvang	De omvang is voldoende om de geplande bijdragen t/m 2023 te dekken. Na deze periode zijn de plannen nog niet concreet en derhalve nog niet verwerkt in de begroting.

Onderwerp programmareserve	IODS
Inhoud en doel	De integrale ontwikkeling Delft-Schiedam (IODS) hangt samen met de verlenging van de Rijksweg A4 in deze regio. De provincie heeft een rol in de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit in dit gebied, als de A4 verlengd wordt. De IODS-partners hebben afgesproken dat alle werkzaamheden gelijktijdig zullen aanvangen, in 2011. In de programmareserve zitten middelen voor de uitvoering van de versterking van de ruimtelijke kwaliteit die uit de programmareserve onttrokken worden.
Functie	Spaar
Voeding	Financiële ruimte
Looptijd	2018
Toelichting vermindering	Ter dekking van het traject A4 Delft - Schiedam bedraagt de bijdrage uit de reserve voor 2018 € 1,2 mln. Voor het jaar 2019 bedraagt die bijdrage € 4,7 mln.
Toelichting omvang	De huidige omvang is voldoende om de verwachte bijdragen te dekken. Naar verwachting is de reserve eind 2019 uitgeput.

Subsidies

Met ingang van de Begroting 2018 is de systematiek van begroten en verantwoorden van subsidies gewijzigd. Het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV) schrijft voor dat baten en lasten in de begroting worden verwerkt ongeacht of zij in dat jaar tot uitgaven leiden. Concreet betekent dit dat bij het verantwoorden van subsidielasten het moment waarop de prestatie geleverd wordt door de subsidieontvanger bepalend is.

Tot en met de primitieve Begroting 2017 werden in de begroting voor POP-3 de bedragen conform de openstellingsbesluiten verantwoord. De subsidieontvanger levert de prestatie echter in latere jaren omdat na het openstellen van een subsidiemaatregel achtereenvolgens de aanvraag, de toetsing van de aanvraag, het afgeven van de beschikking en vervolgens de realisatie plaatsvinden. Deze processtappen kennen elk hun eigen doorlooptijd, soms bepaald door wettelijke termijnen of subsidievoorwaarden.

Bij Najaarsnota 2017 is de begroting aangepast op basis van de termijnen en ervaringscijfers. Hierbij kunnen zich twee situaties voordoen:

1. Indien het RVO de beschikking afgeeft, verantwoordt de provincie de last op het moment dat de subsidiënt een betalingsverzoek bij het RVO heeft ingediend. Meestal is dit na afronding van de activiteiten.
2. Indien de provincie de beschikking afgeeft, kan die de last nemen vanaf het moment van de beschikking, naar rato van de voortgang van de uitvoering.

Ad 1. Voor de uitvoering van de SNL en SKNL maakt de provincie gebruik van de diensten van het RVO. De RVO factureert de uitbetaalde subsidies aan de provincie door middel van een zogenaamde 'trappenhuisrapportage'. Met deze rapportage maakt RVO periodiek het meerjarig betalingsritme aan de subsidieontvangers en de wijziging ten opzichte van het voorgaande betalingsritme inzichtelijk. Aan de hand hiervan kan de provincie de begroting aanpassen. Voor de begroting wordt aansluiting gezocht bij deze rapportage.

Ad 2. Subsidies uitvoering in eigen beheer.

Hierbij vindt verantwoording volledig plaats op basis van de geleverde prestaties.

Doelen

Doel 1-3 Recreatie en groenbeleving

Dit hoofdstuk bevat het programma behorend bij het beleidsdoel 1.3 uit de Begroting 2018 Recreatie en groenbeleving. Als doel hierbij geldt: 'Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap'. Drie taken zijn onderscheiden: realisatie en ontwikkeling recreatievoorzieningen (1.3.5), beheer recreatievoorzieningen (1.3.6) en innovatie in recreatie en groenbeleving (1.3.7).

Taak 1.3.5 Realisatie en ontwikkeling recreatievoorzieningen

Tot deze taak behoren vijf producten. Ook de doorbelasting van loon- en kapitaalkosten in het kader van de overheveling van de taken van DLG naar de provincie valt onder deze taak. De afzonderlijke producten zijn:

1. Realisatie & ontwikkeling recreatiegebieden door PZH
2. Realisatie & ontwikkeling recreatiegebieden door derden
3. Realisatie groen door landschapstafels
4. Realisatie recreatieve routenetwerken
5. Realisatie en ontwikkeling recreatievoorzieningen algemeen

Product 1.3.5-1 Realisatie en ontwikkeling recreatiegebieden door PZH

Omschrijving

Tot de recreatiegebieden waarvan de provincie zelf de realisatie ter hand heeft genomen, behoren Bentwoud, Balij-Bieslandse Bos en de herinrichting van het provinciaal recreatiegebied Vlietland (inclusief Meeslouwerplas).

Bentwoud en Balij-Bieslandse Bos maken onderdeel uit van de realisatieopgave Recreatie om de Stad (RodS). Dit programma (zie ook product 1.3.5 -2) heeft een totale omvang van circa 2800 hectare nieuw recreatiegebied. Bentwoud en Balij- Bieslandse Bos voegen hier ruim 1000 hectare aan toe.

Uitvoeringsresultaten 2017

- Balij-Bieslandse Bos: De inrichtingswerkzaamheden aan het wandelbos Laakweg en de meeste overige deelgebieden (inplanten van de laatste bomen en struweel) zijn gereed. In het deelgebied "Tussen bos en weide" genoemd, moet nog circa 10 ha worden ingevuld door middel van zelfrealisatie. Een ander deelgebied van 5 ha kan pas worden ingericht na 2019 in verband met een eerder afgesloten pachtovereenkomst.
- Bentwoud: De basisinrichting inclusief het fietspad naar Waddinxveen is nagenoeg volledig gerealiseerd. Voor de realisatie van (aanvullende) ruiterroutes en/of paden is nog een stelpost van € 200.000 gereserveerd. Ook de reservering voor de inrichting van de vrijwaringszone rondom de toekomstige verlengde Bentwoudlaan en een beperkt budget voor de administratieve afsluiting van het project schuiven door naar 2018 (samen € 65.000).
- Vlietland: Gesprekken met de opdrachtnemer voor herinrichting Meeslouwerplas leiden begin 2018 waarschijnlijk tot afspraken over een bijgestelde uitvoering van het project. Voorop staat daarbij de oeverstabiliteit van de Meeslouwerplas.

Financiële verantwoording

Bentwoud wordt grotendeels conform begroting gerealiseerd. Voor de inrichting vrijwaringszone en de administratieve afsluiting van het project schuift € 65.000 door naar 2018. Een beperkt restant budget valt vrij. Voor Balij schuift circa €100.000 voor tijdelijk beheer en onderhoud door naar 2018. Begin 2018 wordt bepaald hoeveel budget nodig is voor 2018.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	5.229	2.151	-361	-240	1.549	1.627	-78
Baten	1.102	0	50	256	306	1.301	-996
Subtotaal baten en lasten	4.126	2.151	-411	-496	1.244	326	918
Toevoeging aan reserves	400	0	0	256	256	256	0
Onttrekking aan reserves	4.126	2.151	-411	-240	1.499	1.331	169
Subtotaal reserves	-3.726	-2.151	411	496	-1.244	-1.075	-169
Resultaat	400	0	0	0	0	-749	749

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Vlietland	0	0	0	256	256	256	0
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	400	0	0	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	400	0	0	256	256	256	0
Groene ambities	100	0	0	0	0	0	0
Vlietland	353	82	0	0	82	137	-55
Decentralisatieakkoord natuur	3.673	2.069	-411	-240	1.417	1.194	223
Totaal onttrekking aan reserve	4.126	2.151	-411	-240	1.499	1.331	169
Saldo reserves	-3.726	-2.151	411	496	-1.244	-1.075	0

Vooruitblik

- Balij-Bieslandse Bos: Het deelgebied "Tussen Bos en Weide" wordt middels zelfrealisatie ingericht. Begroot zijn nettokosten ter hoogte van € 50.000. Het restgebied van de nog verpachte 5 ha grond kan op grond van de pachtovereenkomst pas na 2019 worden ingericht.
- Bentwoud: In 2018 is realisatie van de aanvullende ruiterroutes in het Bentwoud voorzien. De inrichting van de vrijwaringszone rondom de verlengde Bentwoudlaan is afhankelijk van de verdere besluitvorming rond de N207-Zuid. In 2018 volgt de administratieve afronding van de realisatie van het project Bentwoud.
- Nu Bentwoud en Balij-Bieslandse Bos grotendeels zijn ingericht kan in 2018 ook van deze RodS-gebieden de begrenzing worden geactualiseerd en op perceelsniveau in overeenstemming worden gebracht met de feitelijk gerealiseerde situatie. Zie verder de Vooruitblik bij Product 1.3.5-2.
- Voor Recreatiegebied Vlietland (inclusief Meeslouwerplas) zal in 2018 worden gestart met de voorbereidingen voor overdracht van het gebied aan de eindbeheerder.

Links en verwijzingen

- Op de [webpagina Vlietland](#) op de provinciale website wordt algemene achtergrondinformatie gegeven over Vlietland inclusief Meeslouwerplas.
- [Factsheet RodS](#) op de Staat van Zuid-Holland met informatie over de ligging, oppervlakte en voortgang van de inrichting van het Bentwoud en de Balij-Bieslandse Bos. Ook de realisatie van de overige RodS-gebieden door andere partijen, zijn in deze factsheet opgenomen. De voortgang van de RodS-opgave maakt deel uit van begrotingsindicator 1.3.5.8.

Product 1.3.5-2 Realisatie en ontwikkeling recreatiegebieden door derden

Omschrijving

Dit product heeft betrekking op het deel van de opgave Recreatie om de Stad (RodS) dat door gemeenten en waterschappen wordt gerealiseerd. De gebiedspartijen hebben de realisatie van elf gebieden op zich genomen. Samen met Bentwoud en Balij-Bieslandse Bos, bedraagt de totale beoogde oppervlakte na de herijking in 2011/12 (toen het kabinet Rutte-1 het RodS programma bij haar bezuinigingen als Rijkstaak heeft laten vervallen) ruim 2.800 ha. De hiervoor benodigde gronden zijn door de provincie overgedragen aan gebiedspartijen. Uitzondering zijn delen van Bentwoud, Balij-Bieslandse Bos en de LC-polder, binnen welke gebieden gronden nog in provinciaal eigendom zijn. Hier zal verkend worden welk beheerarrangement duurzaam is en welke rol de provincie, al dan niet als (mede)-eigenaar van de gronden, daarin zal innemen (zie ook Product 1.3.6-1). Ook de subsidiëring van een kwaliteitsimpuls, bedoeld om de natuurkwaliteit en de recreatieve kwaliteit van bestaande groengebieden te verbeteren, maakt onderdeel uit van dit product. Het subsidie-instrument voor de kwaliteitsimpuls (de subsidieregeling Uitvoeringsregeling Groen) is halverwege 2016 vervallen; dit betekent dat er hiervoor binnen dit product geen nieuwe verplichtingen meer kunnen worden aangegaan. Bestaande verplichtingen op grond van toegekende subsidies lopen nog enige jaren door in de begroting. Kwaliteitsverbetering van bestaande groengebieden is nu onderdeel geworden van de realisatie groen door de landschapstafels (zie onder Taak 1.3.5-3).

Uitvoeringsresultaten 2017

- In de Nieuwe Dordtse Biesbosch is in 2017 een gebied ter grootte van ruim 200 ha gerealiseerd. De inrichting van de resterende (circa 60 ha) opgave in de Nieuwe Dordtse Biesbosch is vertraagd door bezwaar tegen de omgevingsvergunning en zal naar verwachting in 2018 worden gerealiseerd.
- In de Duivenvoorde Corridor zijn diverse recreatieve voorzieningen gerealiseerd.
- Het project Oude Rijnzone is in 2017 fysiek en administratief afgerond.
- De herinrichting van IJsselmonde is nagenoeg voltooid. Voor het deelgebied Kijvelanden is in overleg met de Landinrichtingscommissie afgezien van de transformatie in een recreatiegebied. Met voortzetting van het huidige agrarisch grondgebruik blijven de gewaardeerde gebiedskwaliteiten behouden. De decharge van de Landinrichtingscommissie is in voorbereiding.
- Diverse projecten op basis van de (inmiddels dus vervallen) kwaliteitsimpuls voor bestaande groengebieden zijn afgerond.

Financiële verantwoording

In 2017 is het RodS project Oude Rijnzone administratief afgesloten. De provincie heeft de slotdeclaratie ontvangen. De decharge van de herinrichting IJsselmonde is in voorbereiding. Op twee doorlopende verplichtingen na is het project afgerond. Een budget van circa € 340.000 valt vrij.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	7.474	9.011	482	-3.957	5.537	4.766	771
Baten	53	600	0	-600	0	88	-88
Subtotaal baten en lasten	7.421	8.411	482	-3.357	5.537	4.679	858
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	88	-88
Onttrekking aan reserves	2.983	4.500	2.631	-3.626	3.505	2.158	1.347
Subtotaal reserves	-2.983	-4.500	-2.631	3.626	-3.505	-2.070	-1.435
Resultaat	4.438	3.911	-2.149	269	2.032	2.608	-577

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Decentralisatieakkoord natuur	0	0	0	0	0	88	-88
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	0	0	0	0	0	88	-88
Groene ambities	4.022	2.500	2.482	-2.500	2.482	1.599	883
Decentralisatieakkoord natuur	-1.039	2.000	149	-1.126	1.023	559	464
Totaal onttrekking aan reserve	2.983	4.500	2.631	-3.626	3.505	2.158	1.347
Saldo reserves	-2.983	-4.500	-2.631	3.626	-3.505	-2.070	0

Vooruitblik

- Naar verwachting vindt in 2018 de inrichting van de (in 2017 vertraagde) resterende 60 hectare in de Nieuwe Dordtse Biesbosch plaats.
- In de Duivenvoorde Corridor is het programma voor de recreatieve inrichting afhankelijk van de ontwikkeling van de nieuwe woonlocaties in het gebied de komende 2 jaar.
- De Landinrichting IJsselmonde wordt in het voorjaar van 2018 formeel afgesloten.
- Nu de afronding van de projecten van het programma RodS nadert en de meeste gronden aan gebiedspartijen zijn overgedragen wordt in 2018 de begrenzing van de gebieden geactualiseerd. GS neemt hierover een besluit dat gelijktijdig met de Voortgangsrapportage aan PS wordt aangeboden. De nieuwe begrenzing kan bij de eerstvolgende herziening van de Visie Ruimte en Mobiliteit worden verwerkt. Conform de afspraken met het Rijk in het kader van "grond voor grond" zullen de gronden die de provincie nog in portefeuille heeft en die bij de definitieve begrenzing buiten de RodS komen te vallen

tegen marktwaarde worden verkocht om middelen te genereren voor versterking van natuur en recreatie in Zuid-Holland.

- Nu de afronding van de projecten van het programma RodS nadert en de meeste gronden aan gebiedspartijen zijn overgedragen wordt in 2018 ook de exacte begrenzing van de gebieden worden vastgesteld. GS neemt hierover een besluit dat gelijktijdig met de Voortgangsrapportage aan PS wordt aangeboden. De nieuwe begrenzing kan bij eerstvolgende herziening van de Visie Ruimte en Mobiliteit worden verwerkt. Conform de afspraken met het Rijk in het kader van “grond voor grond” zullen de gronden die de provincie nog in portefeuille heeft en die bij de definitieve begrenzing buiten de RodS komen te vallen tegen marktwaarde worden verkocht om middelen te genereren voor versterking van natuur in Zuid-Holland.

Links en verwijzingen

- [Factsheet RodS](#) op de Staat van Zuid-Holland met informatie over de ligging, oppervlakte en voortgang van de inrichting van alle RodS-gebieden. Naast de elf gebieden die door externe partijen worden gerealiseerd, zijn in deze factsheet ook het Bentwoud en Balij-Bieslandse Bos opgenomen, die door de provincie zelf worden gerealiseerd. De voortgang van de RodS-opgave maakt deel uit van begrotingsindicator 1.3.5.8.

Product 1.3.5-3 Realisatie groen door landschapstafels

Omschrijving

Dit product heeft betrekking op de meerjarige gebiedsprogramma's van veertien landschapstafels groen en recreatie waarvoor de provincie een bijdrage levert in de vorm van geld, kennis, ideeën en menskracht. Een landschapstafel is een netwerk van regionale gebiedspartijen, dat samenwerkt op basis van een gebiedsprogramma. De provincie maakt onderdeel uit van dit netwerk. Met de gebiedsprogramma's voeren de partijen activiteiten uit die bijdragen aan de provinciale doelen.

Uitvoeringsresultaten 2017

- De laatste programmasubsidies aan de landschapstafels zijn verstrekt.
- De landschapstafels zijn in de periode 2017-2022 aan de slag met de uitvoering van diverse projecten voor de realisatie van de provinciale groendoelen.
- Door PS is vastgesteld de volgende aanvullende indicatoren voor landschapstafels te gebruiken:
 - Toedeling van de provinciale subsidie (x miljoen €) naar projecten in voorbereiding, in uitvoering of afgerond;
 - Indicatieve besteding van de landschapstafels in het afgelopen kalenderjaar aan het provinciale doel recreatie in %;
 - Indicatieve besteding van de landschapstafels in het afgelopen kalenderjaar aan het provinciale doel biodiversiteit in %;
 - Indicatieve besteding van de landschapstafels in het afgelopen kalenderjaar aan het provinciale doel duurzame landbouw in %.
- In 2017 is met de landschapstafels het gesprek gevoerd over gebiedsspecifieke indicatoren. De landschapstafels verkeren in verschillende stadia van ontwikkeling van deze indicatoren. Zo heeft een landschapstafel nog niet bepaald of ontwikkeling moet plaatsvinden, maar hebben andere landschapstafels besloten aan te sluiten bij reeds bestaande monitoringsprogramma's in het desbetreffende gebied. Ook heeft een landschapstafel een monitoringsprogramma specifiek laten ontwikkelen door de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland.

Financiële verantwoording

Begroot en gerealiseerd:

(bedragen x € 1.000)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Totaal
Landschapstafels	219	6.284	5.874	4.034	2.265	847	625	25.146

De lasten worden gespreid over de jaren 2017-2022 als last in de exploitatie naar rato van de voortgang van de uitvoering. De wijzigingen van het kasritme worden bij Najaarsnota 2017 en Begroting 2018 ter besluitvorming voorgelegd.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	1.250	0	9.877	300	10.177	10.182	-5
Baten	800	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	450	0	9.877	300	10.177	10.182	-5
Toevoeging aan reserves	135	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	3.827	1.100	4.927	4.927	0
Subtotaal reserves	135	0	-3.827	-1.100	-4.927	-4.927	0
Resultaat	585	0	6.050	-800	5.250	5.255	-5

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	135	0	0	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	135	0	0	0	0	0	0
Groene ambities	0	0	3.146	300	3.446	3.446	0
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	681	0	681	681	0
Voorm.Invest.budg.Sted.Vern.3 (ISV3)	0	0	0	800	800	800	0
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	3.827	1.100	4.927	4.927	0
Saldo reserves	135	0	-3.827	-1.100	-4.927	-4.927	0

Vooruitblik

In 2018 beoordeelt de provincie of de landschapstafels binnen de verwachte realisatietermijn hun meerjarige gebiedsprogramma's kunnen voltooien. Als blijkt dat dit niet binnen de verwachte realisatietermijn lukt, kunnen Gedeputeerde Staten de verleende subsidies wijzigen en herverdelen over de subsidieontvangers. Eind 2018 zullen Provinciale Staten gevraagd worden, overeenkomstig beschreven in GS-brief aan Provinciale Staten "Meerjarenprogrammering Groen 2016-2019, gebiedsprogrammering i.s.m. de landschapstafels (PZH-2016-5677756696 dd. 25-10-2016)", hun wensen en bedelingen daarbij kenbaar te maken.

Links en verwijzingen

Meerjarenprogrammering 2016-2019 <https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/14937/meerjarenprogrammeringgroen2016-2019eindversiedec2016.pdf>
Gebiedsprogramma Rijn en Veenstreek <http://bri.aadr.nl/index.php?pagid=9&bristukid=22&stukid=96991>
Gebiedsprogramma B(I)oeiende Bollenstreek 2016-2020 <https://www.noordwijkerhout.nl/bestuur/organisatie/samenwerking/gebiedsprogramma/>
Landschapstafel Duin, Horst en Weide <http://www.duinhorstweide.nl/>
Landschapstafel Hof van Delfland <http://www.hofvandelfland.nl/>
Landschapstafel IJsselmonde <http://www.groenijsselmonde.nl/>
Landschapstafel Voorne-Putten <https://www.opvoorneputten.nl/>
Recreatie Groene Hart <http://www.veenweidenkrimpenerwaard.nl/>
Landbouw Groene Hart <http://www.veenweidengouwewiericke.nl/>
Gebiedsprogramma Alblasserwaard-Vijfheerenlanden www.gebiedsdeal.nl/p/opzet.html
Landschapstafel Waterdriehoek <http://www.watericonen.nl/>
Landschapstafel Natuur en Recreatie Haringvliet www.haringvliet.nu
Nationaal Park De Biesbosch <http://np-debiesbosch.nl/>

Product 1.3.5-4 Realisatie recreatieve routenetwerken

Omschrijving

Voor het vergroten van de groenbeleving realiseert de provincie recreatieve routenetwerken voor wandelen, fietsen en varen, stad-landverbindingen voor fietsers en toeristische overstappunten (TOP). Ook het oplossen van knelpunten in bestaande recreatieve routenetwerken voor wandelen, fietsen en varen valt hieronder. Er bestond voor deze onderdelen een sectorale subsidie. Er is geen sprake van nieuwe verplichtingen, omdat de betreffende Uitvoeringsregeling Groen in juni 2016 is gesloten. Eventuele nieuwe subsidieverplichtingen voor het realiseren van recreatieve routenetwerken maken onderdeel uit van de gebiedsprogramma's van de landschapstafels (Product 1.3.5-3).

Uitvoeringsresultaten 2017

- Het provinciaal wandelroutenetwerk is in 2017 uitgebreid met circa 1.000 km in verschillende gebieden, Wandelroutenetwerk Rijn- en Veenstreek 450 km en Alblasserwaard/Vijfheerenlanden 570 km. Het huidige netwerk dekt bijna het gehele provinciegebied.
- De realisatie van de stad-landverbindingen is goed op gang gekomen, eind 2017 waren 38 verbindingen gerealiseerd. Van de resterende 27 verbindingen wordt naar verwachting het grootste deel in 2018 gerealiseerd.
- In het kader van waterrecreatie is het scenario-onderzoek vaarverbinding Rotte-Rijn-Vliet afgerond, is een samenwerkingskaart waterrecreatie opgesteld en is overeenstemming bereikt over uniforme brugbediening normen in het weekend voor alle provinciale bruggen en sluisen,
- In 2017 zijn er 2 Top's gerealiseerd op Goeree-Overflakkee en 2 in de Hoeksche Waard.

Financiële verantwoording

Er is sprake van uit-financiering van reeds lopende subsidieverplichtingen. Aangezien steeds meer projecten afgerond zijn, worden ook de resterende bedragen steeds lager.

De onderbesteding wordt veroorzaakt doordat een groot aantal stad-landverbindingen in 2018 gerealiseerd zal gaan worden, hierdoor zal het restant budget ad € 964k bij Voorjaarsnota 2018 door worden geschoven naar 2018.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	4.946	6.755	-3.095	-794	2.866	1.902	964
Baten	0	200	0	-200	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	4.946	6.555	-3.095	-594	2.866	1.902	964
Toevoeging aan reserves	5.086	0	546	0	546	546	0
Onttrekking aan reserves	3.457	5.000	-1.395	-794	2.811	2.992	-181
Subtotaal reserves	1.629	-5.000	1.941	794	-2.265	-2.446	181
Resultaat	6.575	1.555	-1.154	200	601	-544	1.145

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	546	0	546	546	0
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	5.086	0	0	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	5.086	0	546	0	546	546	0
Groene ambities	3.457	5.000	-1.395	-794	2.811	2.992	-181
Totaal onttrekking aan reserve	3.457	5.000	-1.395	-794	2.811	2.992	-181
Saldo reserves	1.629	-5.000	1.941	794	-2.265	-2.446	0

Vooruitblik

- Het provinciaal wandelroutenetwerk zal in 2018 worden uitgebreid met circa 700 km wandelroutenetwerk. Met het opleveren van deze 700 km ontstaat er een provinciedekkend wandelroutenetwerk.
- Naar het actuele inzicht zullen de gemeenten de resterende stad- landverbindingen, waarvoor door de provincie een subsidiebeschikking is toegekend, uiterlijk in 2019 afronden.
- In het kader van waterrecreatie gaat de in 2017 gemaakte samenwerkingskaart verder uitgewerkt worden tot programma's en gebiedscommunity's.
- In het kader van Rotte- Rijn- Vliet starten we in 2018 met de verdere uitwerking van de deelverbinding Rottemeren - Bentwoud.
- De uniforme brugbediening, BRTN normen, voor de weekendbediening wordt in 2018 operationeel.
- Waterrecreatie en toerisme maken onderdeel van een aantal op te stellen gebiedsvisies o.a. Gouwe.

Links en verwijzingen

- Voor het oplossen van resterende knelpunten in de recreatieve routenetwerken is een begrotingsindicator bepaald (prestatie-indicator 1.3.2.1).
- [De factsheet Toeristische overstapplaatsen](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de ligging en de bekendheid van de toeristische overstappunten.
- [De factsheet recreatief fietsen](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de ligging, bekendheid, gebruik en tevredenheid van het fietsknooppuntennetwerk. Ook worden enkele landelijke kengetallen, trends en ontwikkelingen weergegeven met betrekking tot recreatief fietsen.
- [De factsheet recreatief varen](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de bekendheid, gebruik en tevredenheid van het recreatief vaarrouthenetwerk en trends en ontwikkelingen met betrekking tot watersport.
- [De factsheet recreatief wandelen](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de ligging, bekendheid, gebruik en tevredenheid van het provinciaal wandelrouthenetwerk. Ook worden enkele landelijke kengetallen, trends en ontwikkelingen weergegeven met betrekking tot recreatief wandelen.

Product 1.3.5-5 Realisatie en ontwikkeling recreatievoorzieningen algemeen

Omschrijving

De geraamde kosten binnen dit product hebben betrekking op bijvoorbeeld de inhuur van (externe) expertise, procesbegeleiding, onderzoek en beleidsverkenningen gericht op realisatie en ontwikkeling van recreatievoorzieningen.

Uitvoeringsresultaten 2017

Niet van toepassing.

Financiële verantwoording

Geen afwijkingen.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	2.566	2.426	-1.407	-6	1.012	929	83
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	2.566	2.426	-1.407	-6	1.012	929	83
Toevoeging aan reserves	292	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	1.899	1.500	-607	97	989	992	-3
Subtotaal reserves	-1.607	-1.500	607	-97	-989	-992	3
Resultaat	959	926	-800	-103	23	-63	86

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	292	0	0	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	292	0	0	0	0	0	0
Groene ambities	1.899	1.500	-607	97	989	992	-3
Totaal onttrekking aan reserve	1.899	1.500	-607	97	989	992	-3
Saldo reserves	-1.607	-1.500	607	-97	-989	-992	0

Vooruitblik

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Doorbelasting loon en kapitaallasten taak 1-3-5

Omschrijving

Dit betreft de doorbelasting van loon- en kapitaalkosten in het kader van de overheveling van de taken van DLG naar de provincie.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	1.634	-6	188	1.815	4.270	-2.454
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	0	1.634	-6	188	1.815	4.270	-2.454
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	108	-108
Subtotaal reserves	0	0	0	0	0	-108	108
Resultaat	0	1.634	-6	188	1.815	4.162	-2.346

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	0	0	0	108	-108
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	0	0	0	108	-108
Saldo reserves	0	0	0	0	0	-108	0

Taak 1.3.6 Beheer recreatievoorzieningen

Product 1.3.6-1 Beheer en onderhoud provinciale eigendommen met recreatiefunctie.

Omschrijving

Het beheer en onderhoud van provinciale eigendommen met recreatiefunctie heeft betrekking op het beheer van de bestaande provinciale recreatiegebieden (PRG's), op delen van de recent ingerichte recreatiegebieden Balij-Bieslandse Bos en Bentwoud en op de Louise Cannemanspolder (LC-polder).

Sinds 2013 werkt de provincie aan de overdracht van de PRG's aan derde partijen. Een groot deel van de gebieden houdt na overdracht een recreatiefunctie (ongeveer 520 ha); een ander deel behoudt of krijgt als hoofddoelstelling natuur (ongeveer 140 ha) en maakt dan deel uit van het Natuurnetwerk Nederland. Voor de overige 10 ha PRG's is een andere doelstelling aan de orde.

Uitvoeringsresultaten 2017

In 2017 zijn acht PRG's overgedragen: Valkenburgse Meer (noorddeel), Kevereiland, Vogelplas Starrevaart, Leidschendammerhout, Ruyven, Molendriegang Stompwijk, visplaatsen Alblas (westelijke en middelste visplaats) en Zijdebrug.

Eind 2017 is verreweg het grootste deel van de 26 PRG's overgedragen aan gemeenten en particuliere beheerders. Voor zover de gebieden een recreatiefunctie houden, koopt de provincie het beheer van deze gebieden eeuwigdurend af. De gebieden met een natuurdoelstelling komen in aanmerking voor een subsidie in het kader van de Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer (SNL). In dit laatste geval betreft het structurele lasten voor beheer en onderhoud.

Financiële verantwoording

In het Hoofdlijnenakkoord 2011 - 2015 is destijds € 100 mln voor het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG) beschikbaar gesteld. Voor de afkoop van het beheer van provinciale recreatiegebieden is toen € 10 mln begroot (zie ook Uitvoeringsprogramma Groen (2015)). Deze middelen werden vervolgens ondergebracht in de reserve Groene Ambities. Het budget voor de afkoop van provinciale recreatiegebieden is met ingang van de Begroting 2018 separaat gebudgetteerd. De gehele besteding van de afkoopsom zal naar verwachting voor 2020 hebben plaatsgevonden.

De kosten voor de afkoopsommen van de PRG's vallen tot nu toe lager uit dan begroot. Dat wordt veroorzaakt doordat verschillende PRG's onder het Natuurnetwerk Nederland vallen. Daarmee komen deze PRG's in aanmerking voor de SNL-beheersubsidie. Voor de jaren 2018 en 2019 is nog € 4,4 mln aan afkoopsommen geraamd. In 2017 was de overdracht van Slingeland en Zeemanskade gepland, echter vergt de voorbereiding en besluitvorming meer tijd dan gepland waardoor de overdracht doorschuift naar 2018.

Met ingang van de Begroting 2018 is daarnaast besloten om vanuit de reserve Groene ambities alvast € 2,7 mln te reserveren voor de afkoop van het beheer bij de voorgenomen overdracht van Vlietland.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	2.248	1.687	0	2.841	4.529	3.166	1.362
Baten	133	150	0	133	283	146	137
Subtotaal baten en lasten	2.116	1.537	0	2.709	4.246	3.021	1.225
Toevoeging aan reserves	0	0	0	343	343	356	-13
Onttrekking aan reserves	406	0	0	3.052	3.052	1.760	1.292
Subtotaal reserves	-406	0	0	-2.709	-2.709	-1.403	-1.305
Resultaat	1.710	1.537	0	0	1.537	1.617	-80

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	0	343	343	343	0
Reserve Ontwikkelopgave natuur	0	0	0	0	0	13	-13
Totaal toevoeging aan reserve	0	0	0	343	343	356	-13
Groene ambities	406	0	0	3.052	3.052	2.222	830
Decentralisatieakkoord natuur	0	0	0	0	0	-462	462
Totaal onttrekking aan reserve	406	0	0	3.052	3.052	1.760	1.292
Saldo reserves	-406	0	0	-2.709	-2.709	-1.403	0

Vooruitblik

De provinciale eigendommen met een recreatiefunctie die nog in eigendom zijn van de provincie Zuid-Holland, zullen naar verwachting begin 2018 zijn overgedragen, met uitzondering van Vlietland, de provinciale eigendommen in Bentwoud en Balij-Bieslandse Bos almede de Louise Cannemanspolder (LC-polder).

Voor recreatiegebied Vlietland worden de voorbereidingen voor overdracht naar een eindbeheerder in 2018 gestart.

Voor de delen van Bentwoud en Balij-Bieslandse Bos in provinciaal eigendom en de LC-polder zal verkend worden welk beheerarrangement duurzaam is en welke rol de provincie, als mede-eigenaar van de gronden, daarin zal innemen.

Links en verwijzingen

- [De factsheet RodS](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de ligging, oppervlakte en voortgang van de inrichting van alle RodS-gebieden.
- [De factsheet overdracht PRG's](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de ligging, gebiedskenmerken en status (wel/niet overgedragen) van alle provinciale recreatiegebieden.

Product 1.3.6-2 Beheer recreatieve routenetwerken.

Omschrijving

Het beheer van recreatieve routenetwerken heeft betrekking op het beheer van de provinciale boerenlandpaden (circa 83 km en onderdeel van het provinciaal wandelroutenetwerk) en het netwerk Landelijke Fietsroutes (LF-netwerk, circa 600 km). Voor alle overige routenetwerken voor fietsen, varen en wandelen (omvang circa 7.000 km) is het beheer de verantwoordelijkheid van de betreffende route-eigenaar.

In 2010 is overeengekomen met het landelijk Fietsplatform dat de provincie het onderhoud van acht Landelijke fietsroutes in Zuid-Holland financiert. Het betreft structurele lasten. Staatsbosbeheer (voorheen Groenservice Zuid-Holland) voert dit onderhoud uit. Daarnaast draagt de provincie bij aan het werk van het landelijke LF-Platform en Stichting Wandelnet.

In het kader van het beheer van recreatieve vaarwegen wordt een structurele bijdrage verleend aan Waterrecreatie Nederland (BRTN).

Uitvoeringsresultaten 2017

- Het beheer van de LF-routes is per 2017 van G.Z-H ondergebracht bij Staatsbosbeheer. Daarmee is de instandhouding van de huidige kwaliteit gewaarborgd.
- Er is een start gemaakt met de verkenning naar het toekomstig beheer en doorontwikkeling van de routenetwerken, waaronder de boerenlandpaden.
- In 2017 is 2,2 km boerenlandpad gerealiseerd.
- Met Wandelnet en Fietsplatform zijn door de provincies nieuwe afspraken gemaakt over de samenwerking in 2018 en 2019, waarbij een transformatie van de landelijke fietsroutes in "icoonroutes" is voorzien.

Financiële verantwoording

Geen afwijkingen.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	0	100	0	100	21	79
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	0	0	100	0	100	21	79
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	100	0	100	21	79
Subtotaal reserves	0	0	-100	0	-100	-21	-79
Resultaat	0	0	0	0	0	0	0

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	100	0	100	21	79
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	100	0	100	21	79
Saldo reserves	0	0	-100	0	-100	-21	0

Vooruitblik

Ook voor 2018 is de doelstelling de kwaliteit te waarborgen voor de LF-routes uitbesteed aan Staatsbosbeheer. In 2018 wordt het rapport inzake beheer en doorontwikkeling van de recreatieve routenetwerken, waaronder de boerenlandpaden, opgeleverd. Naar verwachting zal in 2018 met de realisatie van nieuwe wandelroutenetwerken ook een aantal km boerenlandpad gerealiseerd worden.

De samenwerking met Wandelnet en het landelijk fietsplatform wordt in 2018 voortgezet.

Links en verwijzingen

- [De factsheet recreatief fietsen](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de ligging, bekendheid, gebruik en tevredenheid van het fietsknooppuntennetwerk. Ook worden enkele landelijke kengetallen, trends en ontwikkelingen weergegeven met betrekking tot recreatief fietsen.
- [De factsheet recreatief wandelen](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de ligging, bekendheid, gebruik en tevredenheid van het provinciaal wandelroutenetwerk, waar de boerenlandpaden een onderdeel van zijn. Ook worden enkele landelijke kengetallen, trends en ontwikkelingen weergegeven met betrekking tot recreatief wandelen.
- [De factsheet watersport en recreatief varen](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de ligging, bekendheid, gebruik en tevredenheid van het recreatietoervaartnet in Zuid-Holland, maar ook van andere belangrijke watersportgebieden in Zuid-Holland.

Product 1.3.6-3 Toegankelijkheid natuurgebieden

Omschrijving

Er is per 2016 structureel € 0,5 mln per jaar extra beschikbaar gesteld voor het kosteloos en veilig toegankelijk houden van natuurgebieden in Zuid-Holland. Het betreft bijna alle natuurgebieden met uitzondering van (delen van) gebieden die vanwege natuurwetenschappelijke redenen, veiligheid en privacy tijdelijk of permanent gesloten zijn.

Uitvoeringsresultaten 2017

Er is per jaar structureel € 0,5 mln beschikbaar voor het doel middels een subsidie. Met de groene partners - de terreinbeheerders van groengebieden in Zuid-Holland - zijn afspraken gemaakt over de inzet van een extra aanvulling op de bestaande toeslag in de SNL-subsidie voor recreatieve openstelling van gebieden.

Dit heeft geresulteerd in subsidies van totaal € 0,43 mln per jaar voor de jaren 2016 t/m 2019. Deze subsidie wordt voor ten minste 50% ingezet voor extra toezicht en handhaving in de gebieden. De rest van de subsidie wordt besteed aan het op niveau houden van de recreatieve voorzieningen. Daarmee draagt deze subsidie bij aan het voor bezoekers kosteloos en veilig toegankelijk houden van circa 17.500 ha natuurgebied en levert ruim 6.000 uur extra toezicht op.

Financiële verantwoording

Voor de toelichting zie Wat mag dit kosten voor dit product?

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	0	500	-40	460	436	24
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	0	0	500	-40	460	436	24
Toevoeging aan reserves	0	0	0	40	40	40	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal reserves	0	0	0	40	40	40	0
Resultaat	0	0	500	0	500	476	24

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	0	40	40	40	0
Totaal toevoeging aan reserve	0	0	0	40	40	40	0
Saldo reserves	0	0	0	40	40	40	0

Vooruitblik

In overleg met de terreinbeheerders vindt een verkenning plaats om te zien op welke wijze het resterende budget kan dienen om de toegankelijkheid van natuurgebieden verder te versterken.

Links en verwijzingen

In de [factsheet recreatie in natuurgebieden](#) op de Staat van Zuid-Holland wordt meer inzicht gegeven in de openstelling van natuurterreinen voor het publiek en argumenten om dat soms niet te doen. Ook worden de onderzoeksresultaten weergegeven van recreatieonderzoek in terreinen van Staatbosbeheer en op Tiengemeten (Natuurmonumenten).

Product 1.3.6-4 Beheer terreinen van derden

Omschrijving

Tot 2018 was de provincie deelnemer in de Natuur- en recreatieschappen (gemeenschappelijke regeling) en betaalde zo structureel mee aan het beheer, onderhoud en doorontwikkeling van recreatiegebieden. De provincie heeft besloten per 2018 uit de schappen te treden en heeft daartoe een uitreed-overeenkomst met de schappen gesloten met o.a. afspraken over de afbouw en flexibilisering van de deelnemersbijdrage.

De voortgang met betrekking tot de provinciale uitreding uit de schappen wordt behandeld bij 'transitie G.Z-H / schappen'.

Uitvoeringsresultaten 2017

Deze provinciale bijdrage aan de Natuur- en recreatieschappen zorgt ervoor dat het beheer en onderhoud van tientallen recreatiegebieden in Zuid-Holland op orde is (schoon, heel, veilig). De totale oppervlakte van deze gebieden bedraagt bijna 9.500 ha (water en oevers meegerekend).

Financiële verantwoording

De provinciale bijdrage bestaat uit een deelnemersbijdrage (t/m 2017) of uit een begrotingssubsidie (per 1/1/2018 de regel). Voor 2017-2025 heeft de provincie met elk schap afzonderlijk een overeenkomst gesloten waarin vanaf 2022 de provincie een deel van haar middelen voor recreatiebeheer flexibel wil gaan inzetten. Deze flexibel gemaakte middelen wil de provincie inzetten waar het meest nodig voor kwaliteit en doorontwikkeling van (recreatie)gebieden. Dat wil de provincie doen op basis van prioriteiten die gezamenlijk met de Regiegroepen en bijbehorende landschapstafels en recreatieschappen worden bepaald. Hierbij wordt gebruik gemaakt van monitoringgegevens over het gebruik en de waardering van recreatiegebieden.

Tot en met 2025 ligt de hoogte van de provinciale bijdrage vast: 100 procent van de huidige deelnemersbijdrage in de komende vier jaar en in de vier jaar erna gemiddeld 80 procent van de huidige provinciale bijdrage. Na 2021 kunnen Gedeputeerde Staten dus gemiddeld 20 procent van de huidige provinciale bijdrage herschikken.

Conform het Hoofdlijnenakkoord blijven deze gelden voor de natuur- en recreatieschappen behouden. Voor de periode na 2025 wordt verwezen naar Product 1.3.7-3 Transitie G.Z-H / Schappen'.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	4.748	5.173	0	-285	4.888	4.664	224
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	4.748	5.173	0	-285	4.888	4.664	224
Toevoeging aan reserves	0	0	0	285	285	285	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal reserves	0	0	0	285	285	285	0
Resultaat	4.748	5.173	0	0	5.173	4.949	224

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	0	285	285	285	0
Totaal toevoeging aan reserve	0	0	0	285	285	285	0
Saldo reserves	0	0	0	285	285	285	0

Vooruitblik

De uitvoeringsresultaten in 2018 zullen naar verwachting gelijk zijn aan de resultaten in 2017.

Links en verwijzingen

In de [factsheet gebruik en waardering recreatie-gebieden](#) op de Staat van Zuid-Holland wordt meer informatie gegeven in de resultaten van een grootschalig recreatieonderzoek in 46 recreatiegebieden in Zuid-Holland. Per gebied wordt inzicht gegeven in onder andere bezoekersaantallen, waardering en bestedingen.

Product 1.3.6-5 Beheer recreatievoorzieningen algemeen

Omschrijving

De kosten binnen dit product hebben betrekking op bijvoorbeeld de inhuur van (externe) expertise, procesbegeleiding, onderzoek en beleidsverkenningen.

Uitvoeringsresultaten 2017

Het betreft met name onderzoeken, inhuur en bijeenkomsten ten behoeve van de provinciale deelname in de nationale parken.

Financiële verantwoording

Niet van toepassing.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	0	0	0	0	114	-114
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	0	0	0	0	0	114	-114
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	78	-78
Subtotaal reserves	0	0	0	0	0	-78	78
Resultaat	0	0	0	0	0	35	-35

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Decentralisatieakkoord natuur	0	0	0	0	0	78	-78
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	0	0	0	78	-78
Saldo reserves	0	0	0	0	0	-78	0

Vooruitblik

In 2018 zullen de Nationale parken hun samenwerking verder uitbouwen. De provincie zal hier deel van uitmaken en ook een aandeel leveren in de proceskosten.

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Doorbelasting loon en kapitaallasten taak 1-3-6

Dit betreft een administratief product.

Taak 1.3.7 Innovatie in recreatie en groenbeleving

Product 1.3.7-1 Groenparticipatie

Omschrijving

De provincie stimuleert de participatie van burgers en bedrijven in het groen. We werken daarbij samen met diverse partners aan de versterking van de band van de inwoners in Zuid-Holland met het groen in de provincie. Initiatiefnemers en vrijwilligers bieden we structurele ondersteuning door de programma's 'Mens en Natuur' ondergebracht bij het Instituut voor Natuureducatie (IVN) en het programma 'De Groene Motor', dat is ondergebracht bij het Zuid-Hollands Landschap.

Uitvoeringsresultaten 2017

De bestaande programma's en projecten voor groenparticipatie zijn in 2017 gecontinueerd en uitgebreid. Een aantal ontwikkelingen:

Bij het Groen doet Goed programma hebben zich weer een aantal gemeenten aangesloten (deelnemers 2017: Alphen aan den Rijn, Barendrecht, Delft, Den Haag, Dordrecht, Gorinchem, Hendrik-Ido-Ambacht, Leiden en omgeving, Leidschendam-Voorburg, Nieuwkoop, Ridderkerk, Rotterdam, Schiedam, Zoetermeer, Zwijndrecht). In sommige gemeenten is voor een andere naam gekozen, bijvoorbeeld De Stad Uit!

Dordrecht heeft dit voorjaar een goed ontvangen presentatie gegeven in Vancouver op een bijeenkomst van het wereldwijde Children and Nature netwerk van Richard Louv.

Er is een eerste ronde geweest waarbij de provincie groene initiatieven die een crowdfundingcampagne wilden opstarten heeft ondersteund, via Voorjebuurt. Ook heeft de provincie een bijdrage gegeven door het vergaarde bedrag te verdubbelen.

De vouchers voor groene vrijwilligers van De Groene Motor waren dit jaar ook weer succesvol en hebben mooie initiatieven mogelijk gemaakt. Er is een aanvullende regeling ontwikkeld om de unieke landschapselementen in Zuid-Holland te onderhouden.

Het in de noordelijke provincies al succesvolle netwerk Gezond Natuur Wandelen heeft zich uitgebreid tot Zuid-Holland. In Zoetermeer vonden de Zuid-Hollandse start plaats. In Delft, de Hoeksche Waard, Leiden en Den Haag / Wassenaar zijn de voorbereidingen in volle gang.

Daarnaast is gestart met het versterken van de relatie met gemeenten op het thema burgerinitiatieven in het Groen en is gestart met het voorbereiden van een programma op het gebied van groenblauwe schoolpleinen, n.a.v. een initiatief in het visietraject Rijke Groenblauwe Leefomgeving en een motie over dit onderwerp.

Tenslotte is Zuid-Holland zeer actief in het landelijk initiatief De Kracht van de Groene Vrijwilliger, dat onder andere heeft geleid tot het opstellen van een Manifest

http://www.degroenevrijwilliger.nl/Uploaded_files/manifest_def.pdf.

Financiële verantwoording

In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is voor groenparticipatie € 5 mln extra beschikbaar gesteld. De middelen zijn met ingang van 2016 voor € 4 mln ingezet ten behoeve van de uitvoering Subsidierегeling Groen maatregel 2.4 (groenparticipatie). De overige middelen worden ingezet voor opdrachten.

De middelen voor de subsidierегeling (SRG 2.4) zijn als volgt in de begroting verwerkt (bedragen in miljoenen). In 2016 stond er € 1 mln begroot, deze valt buiten de tabel.

Jaar	2017	2018	2019	2020
Begrotingsbedrag	0,4	0,9	1	0,7

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	573	800	845	-310	1.335	1.496	-162
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	573	800	845	-310	1.335	1.496	-162
Toevoeging aan reserves	227	0	0	310	310	288	22
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal reserves	227	0	0	310	310	288	22
Resultaat	800	800	845	0	1.645	1.784	-139

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	227	0	0	310	310	288	22
Totaal toevoeging aan reserve	227	0	0	310	310	288	22
Saldo reserves	227	0	0	310	310	288	0

Vooruitblik

Bijna zonder uitzondering lopen de gesubsidieerde projecten vertraging op in de uitvoering. Hiervoor wordt dan een wijzigingsverzoek ingediend. Meestal is de vertraging verklaarbaar en worden de beoogde resultaten alsnog behaald. Dit maakt wel dat er bedragen over de jaarschijven door kunnen schuiven.

Links en verwijzingen

- Op <https://groendoetgoed.com/> is het programma om kinderen meer avonturen in de natuur te laten beleven te volgen.
- De website <http://www.zelfdoeninerfgoedengroen.nl/> is steeds meer een platform voor vrijwilligers aan het worden. Hierop zijn vrijwilligersgroepen te vinden en is er een overzicht waar er nog vrijwilligers nodig zijn.
- In de [factsheet groenparticipatie](#) op de Staat van Zuid-Holland wordt inzicht gegeven in verschillende programma's en projecten groenparticipatie. Ook is hier een inventarisatie te vinden naar aantallen en kenmerken van 'vrijwilligers in het groen'.
- Eén van de projecten binnen groenparticipatie is 'matchfunding'. We matchen het geld dat groene initiatieven werven. Crowdfunding leidt naast de financiële middelen ook tot veel publiciteit en grotere betrokkenheid van de omgeving voor het initiatief: <https://www.voorjebuurt.nl/special/zuid-holland/>

Product 1.3.7-2 Kennis en promotie landelijke routenetwerken

Omschrijving

De provincie verleent jaarlijks een opdracht aan landelijke routebureaus voor kennisvergaring en doorontwikkelen van de landelijke routenetwerken voor wandelen, fietsen en varen.

Uitvoeringsresultaten 2017

Op basis van de toekomstvisie en het plan van aanpak gaat het landelijk fietsplatform in 2017 aan de slag met de omvorming van de bestaande landelijke routes naar zogenaamde landelijke iconroutes.

Financiële verantwoording

Voor de toelichting zie Wat mag dit kosten voor dit product?

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	0	0	85	85	75	10
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	0	0	0	85	85	75	10
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	85	85	75	10
Subtotaal reserves	0	0	0	-85	-85	-75	-10
Resultaat	0	0	0	0	0	0	0

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	0	85	85	75	10
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	0	85	85	75	10
Saldo reserves	0	0	0	-85	-85	-75	0

Vooruitblik

De samenwerking met de landelijke routebureaus wordt in 2018 voortgezet om de kwaliteit van de landelijke routenetwerken in Zuid-Holland te waarborgen.

Links en verwijzingen

De [factsheet recreatief fietsen](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de ligging, bekendheid, gebruik en tevredenheid van het fietsknooppuntennetwerk. Ook worden enkele landelijke kengetallen, trends en ontwikkelingen weergegeven met betrekking tot recreatief fietsen.

Product 1.3.7-3 Transitie Groenservice Zuid-Holland en natuur- en recreatieschappen

Omschrijving

De Groenservice Zuid-Holland (G.Z-H) is afgebouwd en per 2017 ondergebracht bij Staatsbosbeheer, inclusief het personeel. Daarnaast heeft de provincie besloten tot uittreding uit de natuur- en recreatieschappen per 31 december 2017. De reguliere beheerkosten van de schapsterreinen worden hier niet behandeld, deze zijn uitgewerkt bij 'beheer terreinen van derden'.

Uitvoeringsresultaten 2017

- Het afgelopen jaar was het eerste jaar na overgang van G.Z-H naar Staatsbosbeheer. Deze overgang is overwegend soepel en geruisloos verlopen. Het beheer van recreatiegebieden is op professionele wijze gecontinueerd.
- In 2017 vond de afwikkeling plaats van de opheffing van het natuur- en recreatieschap Dobbeplass. In de overige schappen bleef de provincie deelnemer en werd naar bevind van zaken gehandeld. Ook zijn in 2017 voor het eerst de subsidieaanvragen van de schappen ingediend, ten behoeve van de provinciale bijdrage voor 2018.
- In de natuur- en recreatieschappen IJsselmonde, Midden-Delfland, Biesbosch en Zuid-Westelijke Delta waren de deelnemers in 2017 in gesprek over de toekomst van deze schappen en het beheer van hun gebieden. Hoewel de provincie geen rol heeft bij de toekomstige organisatie en het beheer, heeft ze er wel belang bij dat deze gebieden als natuur- en/of recreatiegebied behouden blijven en zich kunnen blijven ontwikkelen. Dit is ook een van de uitgangspunten bij het beschikbaar blijven stellen van provinciale middelen zoals afgesproken in de financieringsovereenkomsten. Vanuit dat perspectief was de provincie afgelopen jaar nog wel bij deze discussies betrokken.

Financiële verantwoording

In onderstaande tabel is de provinciale bijdrage voor de overgang van de G.Z-H naar Staatsbosbeheer opgenomen. De reguliere beheerkosten van de schapsterreinen zijn weergegeven bij het product 'beheer terreinen van derden'.

Voor herbesteding van de vrijvallende middelen vanaf 2019 zal komend voorjaar bij Kaderbesluit een voorstel worden gedaan, in samenhang met een bredere afweging van de inzet van middelen voor recreatiebeheer.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	2.716	3.800	0	0	3.800	3.921	-121
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	2.716	3.800	0	0	3.800	3.921	-121
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	2.105	801	0	0	801	875	-74
Subtotaal reserves	-2.105	-801	0	0	-801	-875	74
Resultaat	611	2.999	0	0	2.999	3.046	-47

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	2.105	401	0	0	401	401	0
Frictiekosten algemeen	0	400	0	0	400	474	-74
Totaal onttrekking aan reserve	2.105	801	0	0	801	875	-74
Saldo reserves	-2.105	-801	0	0	-801	-875	0

Vooruitblik

De provincie zal de komende jaren waar nodig in gesprek blijven met Staatsbosbeheer over de overgang van G.Z-H en eventuele kwesties die daaruit voortkomen. Daarnaast vullen Staatsbosbeheer en provincie samen tot en met 2020 een risico-buffer in het kader van de transitie. In 2021 of zoveel eerder als mogelijk zal gezamenlijk besloten worden over inzet van deze buffer.

Links en verwijzingen

Voor dit product zijn 2 begrotingsindicatoren bepaald: 1.3.4.1 en 1.3.4.2 (beide prestatie-indicatoren).

Product 1.3.7-4 Organisatiekosten recreatie

Omschrijving

De geraamde kosten binnen dit product hebben betrekking op uitvoering van de onderzoeksagenda Toerisme & Recreatie en het secretariaat voor de Provinciale Adviescommissie Landelijk gebied (PAL).

Uitvoeringsresultaten 2017

De hieronder genoemde onderzoeken geven nadere achtergrondinformatie en context bij de begrotingsindicatoren.

In het najaar van 2017 is een grootschalig panelonderzoek uitgevoerd onder bijna 6.000 Nederlanders naar het bezoek en de waardering van natuur- en recreatiegebieden in Zuid-Holland. Gemiddelde waardering (uitgedrukt in een rapportcijfer) voor de groengebieden in Zuid-Holland is een 7,8.

Er is ook onderzoek gedaan onder ruim 1.000 Zuid-Hollanders naar de tevredenheid met groen in de buurt en de bekendheid, het gebruik en de waardering van recreatieve routenetwerken. Hieruit blijkt dat 76% van de Zuid-Hollanders tevreden of zeer tevreden is met groen in de buurt. De bekendheid van het wandelroutenetwerk is flink toegenomen.

In samenwerking met terreinbeherende organisaties is de toegankelijkheid van natuur- en recreatiegebieden in beeld gebracht. Meer dan 90% van de groengebieden is toegankelijk voor wandelaars, voor fietsers is dat 60% en voor ruiters 20%.

Tot slot is opdracht gegeven tot het herzien van de methodiek Leisure Leefstijlen, die bedoeld is om de recreatieve vraag en het aanbod met elkaar te matchen. De herziene methodiek wordt in de eerste helft van 2018 opgeleverd en in gebruik genomen.

De Provinciale Adviescommissie Leefomgevingskwaliteit (PAL) heeft in 2017 de adviezen uitgebracht over onder andere het Kustpact, Omgevingsbeleid, Perspectief Groene Hart en Weidevogels.

Naast het uitbrengen van deze adviezen heeft de PAL agenderende lunchlezingen georganiseerd over onder andere 3-D-ordering in Zuid-Holland, het werkprogramma van de PARK en Ruimtelijke Adaptatie.

In lijn met de hernieuwde opgave van de PAL is er zowel bij de adviezen als bij de lunchlezingen nadrukkelijk vroegtijdige samenwerking gezocht met de ambtelijke organisatie.

Financiële verantwoording

Voor de toelichting zie Wat mag dit kosten voor dit product?

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	320	472	-325	11	158	146	12
Baten	8	5	0	0	5	0	5
Subtotaal baten en lasten	312	467	-325	11	153	146	7
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	11	11	0	11
Subtotaal reserves	0	0	0	-11	-11	0	-11
Resultaat	312	467	-325	0	142	146	-4

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	0	11	11	0	11
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	0	11	11	0	11
Saldo reserves	0	0	0	-11	-11	0	0

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Product 1.3.7-5 Innovatie in recreatie en groenbeleving algemeen

Omschrijving

De geraamde kosten binnen dit product hebben betrekking op bijvoorbeeld de inhuur van (externe) expertise, procesbegeleiding, onderzoek en beleidsverkenningen. In de raming is er bovendien rekening mee gehouden dat groendoel overstijgende kosten hier worden geboekt. Dit betreft bijvoorbeeld proceskosten voor het opstellen van het Programma Zuid-Hollands Groen en het Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland.

Kosten voor ontwikkeling van de visie en uitvoeringsagenda Rijke Groenblauwe Leefomgeving maken geen onderdeel uit van dit product; deze worden geboekt op het begrotingsdoel 1.4 natuur.

Uitvoeringsresultaten 2017

Het Programma Zuid-Hollands Groen is geïmplementeerd in de werkorganisatie. Dit betreft onder andere de procesinrichting, (digitale) productontwikkeling en trainingen voor medewerkers.

Midden-Delfland is door de provincie Zuid-Holland in 2017 aangewezen als eerste Bijzonder Provinciaal Landschap in Nederland. De Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland bevat de criteria hiervoor. De aanvraag voor deze aanwijzing werd in het voorjaar van 2017 ingediend door een groot aantal partijen in en rond het gebied (zowel overheden, ondernemers als maatschappelijke organisaties). Provinciale Staten zijn tweemaal geconsulteerd over dit onderwerp. Verder heeft de Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit geadviseerd over deze aanvraag. Aan de hand van zijn eerste advies heeft de provincie de criteria voor aanwijzing tot Bijzonder Provinciaal Landschap uitgebreid. De provinciale aanwijzing vond plaats op 14 november 2017 onder grote belangstelling in het gebied.

In de Visie Ruimte en Mobiliteit heeft de provincie aangegeven een verkenning uit te voeren naar de stedelijke groen- en waterstructuur. Dit vanwege de belangrijke opgaven die in het stedelijk landschap in samenhang met elkaar spelen zoals verstedelijking en klimaatverandering. De verkenning stedelijk landschap en groenblauwe structuur is in de periode maart tot oktober 2017 uitgevoerd. Doel van de verkenning is het bieden van een wervend toekomstperspectief voor het stedelijk landschap en de groenblauwe structuur in de stedelijke regio tussen Leiden en Dordrecht. De verkenning is tot stand gekomen in samenwerking met de grote steden, waterschappen, Staatsbosbeheer en Rijkswaterstaat. De verkenning vormt een bouwsteen voor de visie rijke groenblauwe leefomgeving, de verstedelijkingsstrategie en de omgevingsvisie. Begin 2018 zal een vervolgprogramma worden opgesteld om te komen tot uitwerking en uitvoering in bepaalde zones, zoals de Vlietzone.

Financiële verantwoording

Voor de toelichting zie Wat mag dit kosten voor dit product?

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	0	0	400	400	465	-65
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	0	0	0	400	400	465	-65
Resultaat	0	0	0	400	400	465	-65

Overzicht reserves

Niet van toepassing.

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Doel 1-4 Natuur en biodiversiteit

Dit hoofdstuk bevat het programma behorend bij het beleidsdoel 1.4 Natuur en biodiversiteit. Drie taken zijn onderscheiden: Biodiversiteit: Realisatie en ontwikkeling (taak 1.4.6), Biodiversiteit: Beheer en onderhoud (taak 1.4.7) en Biodiversiteit: Innovatie en organisatie (taak 1.4.8).

Taak 1.4.6 Biodiversiteit: Realisatie en ontwikkeling

Programma Uitvoeringsstrategie NNN

Omschrijving

Met de decentralisatie van het natuurbeleid van het Rijk naar de provincies, is de provincie Zuid-Holland verantwoordelijk voor het natuurbeleid. PS hebben in 2014 een uitvoeringsstrategie vastgesteld voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

In de Beleidsvisie Groen staat beschreven op welke manier de provincie bij voorkeur de groenopgave realiseert: zoveel mogelijk met en door gebiedspartijen. Dit geldt zeker ook voor de restantopgave aan nieuwe natuur in het NNN. Het grootste deel van deze restantopgave ligt in een tweetal deelgebieden, te weten Gouwe Wiericke en de Krimpenerwaard.

Conform de bovengenoemde sturingsfilosofie hebben GS in deze deelgebieden gebiedsovereenkomsten afgesloten, op basis waarvan de gebiedspartijen de opgave realiseren. Dit gebeurt zoveel mogelijk in samenhang met andere opgaven zoals water, landbouw, recreatie en bodemdaling.

Op basis van provinciale kaders en financiering zijn de Stuurgroep Krimpenerwaard en de Stuurgroep Gouwe Wiericke verantwoordelijk voor de realisatie van de doelen. De stuurgroepen hebben daarbij een grote mate van handelingsvrijheid: het HOE is aan de partijen in de stuurgroep. Deze vrijheid van de stuurgroep is ook nodig om optimaal invulling te kunnen geven aan de grondgedachte van deze wijze van samenwerking zoals in de Gebiedsovereenkomst opgenomen: efficiency en slagkracht door de regie in de regio. De doelstellingen om via 'zelfrealisatie' en dus onder andere via verweving met het agrarisch gebruik en bedrijf belangrijke onderdelen van de natuuropgave te halen, vraagt ook om ruimte en innovatie in het formuleren van oplossingen. Hierbij is de integraliteit tussen de deelopgaven natuur inclusief water, landbouw en recreatie verankerd.

Om de zelfrealisatie te faciliteren is een 'Instrumentenkoffer' opgesteld. Hierin zijn regelingen en maatregelen opgenomen om een sluitend ondernemingsplan op te stellen voor natuurinclusieve landbouwbedrijven. Mede vanwege de veranderende omstandigheden in (met name) de melkveehouderij, zoals het fosfaatrechtenstelsel, de melkprijsschommelingen en een andere kijk van de banken op de toekomst van de sector, is de instrumentenkoffer geen statisch document.

Programmering Uitvoeringsstrategie NNN (US, in € x 1mln)

Projecten	Realisatie 2011-2012 US	Realisatie 2013-2016*	Realisatie 2017	Raming actuele businesscase BC 2018- 2027	Totaal raming 2011-2027 (incl.bijdrage derden)	Oorspronkelijk US 2011- 2027	Vershil US en nieuwe raming
Gouwe Wiericke	5,3	4,1	1,6	42,4	53,4	42,7	10,7
Krimpenerwaard	12,6	9,8	1,6	77,2	101,2	89,9	11,3
Deltanatuur en overige projecten	17,8	8,8	4,6	19,9	51,0	74,8	-23,8
Strategische reservering				46,1	46,1	28,4	17,7
Weidevogels				10,0	10,0		10,0
Ecologische verbindingen (prio1 & 2)		1,4	0,4	31,8	33,6	22,0	11,6
Ecologische verbindingen (prio 3)				8,3	16,6	0,0	16,6
Risicoreservering NNN				16,7	16,7	0,0	16,7
Uitgaven	35,7	24,1	8,1	252,2	328,6	257,8	70,8
Dekking							
Beschikbare middelen (gedecentraliseerde middelen, bestaande provinciale middelen)	21,0	26,8	3,3	94,9	146,0	136,0	10
Grond	24,0	56,2	9,8	69,2	159,2	91,0	68,2
Bijdrage derden / contractpartners		2,8	1,1	32,2	36,1	40,0	-3,9
Dekkingsmiddelen	45,0	85,8	14,3	196,3	341,3	267,0	74,3
Saldo	9,3	61,7	6,2	-55,9	12,7	9,2	3,5

Uitvoeringsresultaten in 2017

Voor 2017 zijn in de Najaarsnota de volgende doelstellingen bepaald:

- Beschikbaar krijgen van 22 hectare grond voor het NNN. In totaal is 32,8 hectare gerealiseerd.
- Realisatie van 687 hectare nieuw ingericht natuurgebied. In totaal is 469 hectare gerealiseerd.
- Realisatie van 1 kilometer ecologische verbinding. In totaal is 2,6 kilometer gerealiseerd.

In de paragrafen 3.3.2 t/m 3.3.5 worden de uitvoeringsresultaten per regio besproken. Daarbij wordt ook ingegaan op de ontwikkeling van de natuurwaarden in recent ingerichte natuurgebieden. De natuurkwaliteit van bestaande natuurgebieden (langer dan zes jaar geleden ingericht) wordt volgens een landelijke standaard vastgesteld. Dit heet de SNL-monitoring. Om in recent ingerichte natuurgebieden een indruk te krijgen van de ontwikkeling en kwaliteit van de aangelegde natuur, wordt een andere methode toegepast: de zogenaamde 'gebiedsschouw'. Bij een gebiedsschouw wordt het gebied in de eerste jaren na inrichting bezocht door een onafhankelijk deskundige en de beheerder. Beoordeeld wordt of het gebied zich ontwikkelt conform de ambities. Indien nodig, kan op basis van de 'gebiedsschouw' bijgestuurd worden. Uiterlijk zes jaar na de inrichting wordt een gebied opgenomen in de reguliere SNL-monitoring.

In 2017 is in acht gebieden een gebiedsschouw uitgevoerd. Naast natuurgebieden zijn dit jaar ook enkele recreatie- en waterwingebieden bij de schouw betrokken. De hoofddoelstelling van deze gebieden is niet natuur, maar dit is wel een belangrijke nevenfunctie.

De algemene uitkomsten / aanbevelingen uit de gebiedsschouw zijn:

- In alle geschouwde gebieden is de biodiversiteit toegenomen ten opzichte van de uitgangssituatie.
- In de weidevogelgebieden binnen het Natuurnetwerk lijkt het aantal weidevogels toe te nemen, mede dankzij de herstelmaatregelen en het aangepaste beheer.
- In de grote recreatiegebieden zijn lokaal hoge natuurwaarden voor zowel broedvogels als trek- en wintervogels en lokaal ook voor insecten. Er is er veel ruimte voor het verder vergroten van de natuurwaarden.
- Positief is verder de actieve rol van vogelwerkgroepen, omwonenden en recreanten in de meeste gebieden.
- De geschouwde grote recreatiegebieden blijken van grote waarde; aangezien recreatiegebieden buiten het NNN vallen en dus niet gemonitord worden, is het van belang om sommige van deze gebieden goed in beeld te brengen. Afstemming met vrijwilligers heeft daarbij meerwaarde. In 2018 worden daarom een aantal van deze gebieden nader geïnventariseerd.

De resultaten van de schouw in NNN gebieden worden in de betreffende paragraaf besproken. De resultaten uit de waterbergings- en recreatiegebieden worden hieronder gepresenteerd.

- In de *Eendragtspolder* zijn de bloemrijke graslanden zeer gevarieerd. Echte koekoeksbloem komt in hoge dichtheden voor en er broeden veel veldleeuweriken en tureluurs. In de rietstrook komen schaarse vogelsoorten tot broeden als roerdomp, woudaapje en baardmannetje. Op de eilandjes in de plas heeft zich een kleine kolonie lepelaars gevestigd. Belangrijk aandachtspunt is de waterkwaliteit in de plassen. Direct na de aanleg waren de plassen zeer helder en vestigden er kranswieren. Op dit moment bestaat het risico dat dit omslaat in een troebel watersysteem. Beheerder en waterschap monitoren dit en er is nauw overleg.
- In de *Broekpolder (Ruigte)* valt de positieve invloed van begrazing door de Schotse hooglanders op. In combinatie met het vasthouden van het water ontstaat een zeer afwisselend gebied met water, ruigtekruiden, struiken, bomen en graslanden. Tijdens het veldbezoek viel de hoge insectenrijkdom op. Ook de diverse broedvogels en kritische soorten als klapekster en roodborsttapuit duiden op een gebied met veel biodiversiteit. Dit dankzij een gevarieerd voedselaanbod. Het is opvallend dat veel recreanten en omwonenden deze ruige vorm van natuur (met ook veel struiken, distels, en ruigtekruiden) waarderen. Positief is verder dat het initiatief voor de herinrichting van dit gebied bij omwonenden vandaan kwam en dat zij nog steeds een bepalende rol spelen in het beheer.
- Belangrijk punt in de *Groenzoom* is de afstemming tussen de botanische doelstellingen en het belang van weidevogels. De graslanden zijn al redelijk kruidenrijk en gevarieerd. Dankzij bloemrijke bermen komen veel vlinders voor. De beheerder wil deze kruidenrijkdom verder stimuleren door niet te bemesten en vroeg te maaien. Op lange termijn is dit ook gunstig voor de weidevogels. Vroeg maaien moet echter niet ten koste gaan van de nu aanwezige grutto's, tureluurs, veldleeuweriken en de grote aantallen gele kwikstaarten.

Maatwerk op perceelsniveau is hierbij vereist en overleg met lokale vogelwerkgroepen hierover vindt al plaats.

Actualisatie van de businesscase NNN

In het eind 2017 door PS vastgestelde PZG 2018 is geconstateerd dat de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) achterblijft bij de planning. Daardoor schuiven de te realiseren hectares en het bijbehorende budget door naar een steeds kortere realisatieperiode. Vooral de jaren 2019-2021 laten daardoor een grote piek zien. Binnen het programma van het NNN is ruimte om de realisatie te versnellen. Daartoe is de businesscase voor het NNN in 2017 / begin 2018 geactualiseerd. De geactualiseerde businesscase is het vertrekpunt voor een voorstel voor versnelling dat bij het Kaderbesluit Groen ter besluitvorming aan PS wordt voorgelegd.

Product 1.4.6-1 Gouwe Wiericke

Omschrijving

Realisatie van de restantopgave NNN in gebied Gouwe Wiericke. De betrokken partijen in Gouwe Wiericke zijn de gemeenten Bodegraven-Reeuwijk, Waddinxveen, en Gouda en de Hoogheemraadschappen van Rijnland en Stichtse Rijnlanden, welke tezamen de stuurgroep Veenweiden Krimpenerwaard vormen. Voor de natuuropgave in Nieuwkoop was de provincie in 2017 ook deelnemer in de stuurgroep. Op grond van de Gebiedsovereenkomst is de provincie opdrachtgever van de Stuurgroep voor de realisatie van de opgave natuur.

Uitvoeringsresultaten 2017

Voor 2017 zijn de volgende doelstellingen bepaald:

- Beschikbaar krijgen van 16 hectare grond voor het NNN. In totaal is 16,3 hectare gerealiseerd.
- Realisatie van 309 hectare nieuw ingericht natuurgebied. In totaal is 262,9 hectare gerealiseerd.

Voor het programma Veenweiden Gouwe Wiericke lag in 2017 de nadruk op de voortgang in de projecten en op het op de juiste manier betrekken van maatschappelijke partijen en andere belanghebbenden. In alle projecten, zowel landbouw, recreatie als natuur, is er dan ook veel aandacht geweest voor omgevingsmanagement.

- In de bovenlanden is een agrariër in 2017 overgegaan op particulier natuurbeheer (16,3 ha). De doelen zal hij realiseren door beheer zonder inrichtingsmaatregelen, zodat deze 16,3 ha – met deze aantekening – nu ook kunnen worden afgeboekt als 'ingericht'.
- In Ruygenborg 2, nabij Noorden, wordt gewerkt aan een voorstel tot herbegrenzing van het NNN, zodat de begrenzing beter aansluit op de eigendomssituatie en de mede daarmee samenhangende ontwikkelmogelijkheden voor natuur. Grondeigenaren en omwonenden hebben binnen de gestelde natuurkaders het initiatief genomen voor het maken van een eigen schetsontwerp in nauw overleg met de stuurgroep. De stuurgroep Gouwe Wiericke zal dit voorstel in een later stadium ter beoordeling voorleggen aan GS; besluitvorming daarover dient plaats te vinden in PS.
- Binnen het NNN in de Meijegraslanden is in het verleden afgesproken dat de ontwikkelopgave zoveel mogelijk zal worden geconcentreerd aan de kant van de Nieuwkoopse Plassen (een kleine 300 ha) en dat de gronden langs het bebouwingslint langs de Meije (ruim 200 ha) zoveel mogelijk een agrarisch karakter zouden behouden (maar blijven wel binnen Natura 2000). In dat kader heeft in 2017 een driehoeks-kavelruil plaatsgevonden, waardoor de provincie per saldo circa 13 ha heeft afgestoten. Daarvan krijgt 9 ha een agrarisch karakter (binnen Natura 2000) en 4 ha wordt als natuur ontwikkeld; tevens wordt circa 5 ha geruild door de andere partners (Natuurmonumenten en een agrariër), zodat ook die grond op de juiste plaats terecht is gekomen. Hoewel één en ander in strikte zin geen extra verwerving betekent, is hierdoor wel 9 ha (4 + 5 ha) beschikbaar gekomen om daadwerkelijk te ontwikkelen als NNN.
- Waar in de Meijegraslanden de hierboven genoemde grens komt te liggen tussen de voor natuur nog te ontwikkelen gronden en de gronden met een blijvend agrarisch karakter, is mede afhankelijk van de mogelijkheden tot verwerving en ruiling. Inmiddels lijkt het echter waarschijnlijk dat de inrichting van nog 225

ha (van de genoemde 300 ha), waarmee werd gerekend in de ‘Voortgangsrapportage NNN 2013-2016’ (GS, juni 2016, PS, september 2016) te hoog is. De restantopgave aan daadwerkelijke inrichting wordt nu ingeschat op circa 130 ha, waarbij op de overige hectares de doelen met beheer zonder verdere inrichting kunnen worden behaald; het verschil van circa 95 ha kan – met deze aantekening – nu voorlopig worden afgeboekt als ‘ingericht’; in het kader van de in 2018 op te stellen businesscase zal de resterende oppervlakte aan inrichtingsopgave nader in beeld worden gebracht.

- De ‘Commissie Bodegraven Noord’ (met overheden, agrarische vertegenwoordigers en Natuurmonumenten) werkt aan een nieuw voorstel voor de natuurinrichting. Agrarische vertegenwoordigers uit de commissie fungeren als eerste aanspreekpunt voor de eigen sector met vragen over het gebiedsproces. De intentie is om begin 2018 de resultaten gezamenlijk aan de stuurgroep voor te leggen.
- Het bestemmingsplan Buitengebied dat in de Zuidzijderpolder en polder Abessinië de realisatie van de natuuropgave faciliteert is in het najaar door de gemeenteraad van Bodegraven-Reeuwijk vastgesteld.
- In een klein project van 1,6 ha in polder Oukoop waar in de eigenaar in 2016 is overgegaan op particulier natuurbeheer, is de inrichting in 2017 afgerond.
- In polder Oukoop heeft in 2017 verder inrichting plaatsgevonden op circa 91 ha. Deze inrichting dient in 2018 te worden afgerond door het aanplanten van rietstekken en het uitleggen van maaisel, maar afgezien daarvan is de inrichting gereed en wordt nu in de rapportage over 2017 meegenomen. Op de resterende circa 59 ha waarmee werd gerekend in de ‘Voortgangsrapportage NNN 2013-2016’ zullen de doelen met beheer zonder verdere inrichting kunnen worden behaald; ook deze hectares kunnen – met deze aantekening – nu worden afgeboekt als ‘ingericht’.

Financiële verantwoording

Begin 2017 is een afwaardering geboekt, die nog ten laste van 2016 is gegaan, maar waarmee wel rekening gehouden was in het budget voor 2017.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	2.282	12.220	0	-10.175	2.045	1.578	467
Baten	338	2.530	0	-2.530	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	1.944	9.690	0	-7.645	2.045	1.578	467
Toevoeging aan reserves	2.245	0	0	5.115	5.115	5.115	0
Onttrekking aan reserves	0	2.530	0	-2.530	0	0	0
Subtotaal reserves	2.245	-2.530	0	7.645	5.115	5.115	0
Resultaat	4.189	7.160	0	0	7.160	6.693	467

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	2.245	0	0	5.115	5.115	5.115	0
Totaal toevoeging aan reserve	2.245	0	0	5.115	5.115	5.115	0
Groene ambities	0	2.530	0	-2.530	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	0	2.530	0	-2.530	0	0	0
Saldo reserves	2.245	-2.530	0	7.645	5.115	5.115	0

Vooruitblik

In 2018 wordt in Gouwe Wiericke de voorbereiding van de inrichting voor enkele projecten uitgewerkt (Meijegraslanden en Steinse Groen). De opening van het nieuwe natuurgebied in Oukoop zal voor de zomer plaatsvinden. In Nieuwkoop zijn de bewoners actief betrokken bij de inrichtingsplannen voor de natuurgebieden in Ruygeborg en Westveen. En in Bodegraven Noord presenteert de commissie voor de natuurinrichting (bestaande uit Natuurmonumenten, agrarische partijen en betrokken overheden) haar resultaten voor het schetsontwerp en wordt er gezamenlijk verder gewerkt aan de uitwerking van een voorontwerp.

Links en verwijzingen

De [Factsheet NNN](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de voortgang van de realisatie van het NNN.

Product 1.4.6-2 Krimpenerwaard

Omschrijving

Realisatie van de restantopgave NNN in gebied Krimpenerwaard. De betrokken partijen in de Krimpenerwaard zijn de gemeente Krimpenerwaard en het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard, welke tezamen de stuurgroep Veenweiden Krimpenerwaard vormen. De te realiseren natuurdoelen zijn: weidevogelgrasland, botanische graslanden en kleinschalige landschapselementen / verbindingen. Deze doelen worden gecombineerd met een bijpassend robuust en duurzaam watersysteem in het kader van de KRW en het tegengaan van bodemdaling. Op grond van de Gebiedsovereenkomst is de provincie opdrachtgever van de Stuurgroep voor de realisatie van de opgave natuur.

Uitvoeringsresultaten 2017

In totaal is 9,8 hectare gerealiseerd via kavelruil en aankoop.

In 2017 is op verzoek van de Stuurgroep Krimpenerwaard door GS besloten om de realisatiestrategie, voor de gebiedsdelen waar het NNN via zelfrealisatie door de grondeigenaren gerealiseerd moet worden, aan te passen. De aanpassing bestaat uit het inzetten van afwaardering van grond (Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap) en het aankopen van grond (tegen volledige schadeloosstelling) wanneer de huidige grondeigenaar niet bereid is tot zelfrealisatie.

Met de aanpassing van de realisatiestrategie wordt zelfrealisatie aantrekkelijker. Via SKNL-afwaardering wordt investeringsruimte geboden, zodat betrokkenen makkelijker om kunnen vormen naar een natuurinclusief bedrijf. Ook wordt voorkomen dat de inrichting van een hele polder vertraagt of niet uitgevoerd kan worden, omdat niet alle grondeigenaren meewerken aan de zelfrealisatie. Met deze aanpassing van de realisatiestrategie kan de Stuurgroep Krimpenerwaard een versnelling inzetten voor de realisatie van de doelstellingen voor natuur, water

en bodemdaling. Voor de natuurdoelstellingen is dit relevant, omdat leefgebied voor weidevogels sneller gerealiseerd kan worden.

Voor de vaststelling van het nieuwe bestemmingsplan moet financieel geborgd zijn dat het bestemmingsplan uitgevoerd kan worden. Daarvoor is het noodzakelijk dat de financiële gevolgen gedekt zijn op basis van het worst-case scenario dat alle percelen (waarvoor als realisatiestrategie zelfrealisatie geldt) aangekocht worden tegen volledige schadeloosstelling. In het worst-case scenario gaat het in totaal om een extra bedrag van € 22,5 mln. In de praktijk zullen de kosten lager zijn, omdat voor een deel van het gebied de doelen via zelfrealisatie gerealiseerd zullen worden. Daarnaast zullen er inkomsten zijn omdat de aangekochte percelen (op termijn) weer verkocht worden; in de tussentijd zijn er inkomsten uit het verpachten van de gronden. In de meerjarenbegroting wordt voor de Krimpenerwaard nu het worst-case bedrag van € 22,5 mln opgenomen. Op basis van de voortgang van de uitvoering wordt dit bedrag jaarlijks in de PZG aangepast.

Daarnaast zijn vanwege de nieuwe realisatiestrategie extra middelen nodig voor proceskosten: in totaal € 1,9 mln. Het gaat daarbij om extra personele kosten vanwege de versnelling; in relatief korte tijd moet er nu heel veel gebeuren. Daarnaast gaat het om extra kosten voor eventuele onteigeningsprocedures. De bovenstaande aanpassingen en de daarmee samenhangende financiële consequenties zijn verwerkt in de door PS vastgestelde PZG en de Begroting 2018

De bovenstaande aanpassingen en de daarmee samenhangende financiële consequenties zijn verwerkt in de door PS vastgestelde PZG en de Begroting 2018.

Financiële verantwoording

In 2017 is door de Stuurgroep Krimpenerwaard minder dan begroot besteed aan proceskosten voor verwerving en inrichting. De reden hiervoor is dat in 2017 prioriteit is gegeven aan de aanpassing van de realisatiestrategie.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	4.536	8.900	0	-6.754	2.146	1.555	591
Baten	172	720	0	-720	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	4.364	8.180	0	-6.034	2.146	1.555	591
Toevoeging aan reserves	2.633	0	0	5.314	5.314	5.314	0
Onttrekking aan reserves	0	720	0	-720	0	99	-99
Subtotaal reserves	2.633	-720	0	6.034	5.314	5.215	99
Resultaat	6.997	7.460	0	0	7.460	6.770	690

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	2.633	0	0	5.314	5.314	5.314	0
Totaal toevoeging aan reserve	2.633	0	0	5.314	5.314	5.314	0
Groene ambities	0	720	0	-720	0	0	0
Reserve Ontwikkelopgave natuur	0	0	0	0	0	99	-99
Totaal onttrekking aan reserve	0	720	0	-720	0	99	-99
Saldo reserves	2.633	-720	0	6.034	5.314	5.215	0

Vooruitblik

In 2018 wordt de nieuwe realisatiestrategie vastgelegd via een aanpassing van de overeenkomst tussen de Stuurgroep en de provincie. De gemeente Krimpenerwaard past het bestemmingsplan aan en het Hoogheemraadschap Schieland en Krimpenerwaard past het peilbesluit aan. De Stuurgroep stelt in 2018 samen met de grondeigenaren een inrichtingsplan op. Dat is de basis voor de afspraken over zelfrealisatie met grondeigenaren, inrichting van het gebied en eventuele aankoop van grond in de periode t/m 2021. Conform de PZH P&C-cyclus wordt de voortgang gemonitord.

Links en verwijzingen

De [Factsheet NNN](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de voortgang van de realisatie van het NNN.

Product 1.4.6-3 Deltanatuur

Omschrijving

In het kader van het programma Deltanatuur zijn langs het Haringvliet, het Hollands Diep, de Oude Maas, de Noord en in de Biesbosch een groot aantal nieuwe waterrijke natuurgebieden aangelegd die bijdragen aan het verbeteren van de waterveiligheid en waterkwaliteit en veel ruimte bieden voor recreatie en groenbeleving. Dit programma omvat in totaal 22 projecten met een gezamenlijke oppervlakte van ongeveer 2.000 hectare, is in 2000 van start gegaan en wordt sinds 2005 uitgevoerd onder regie van de provincie Zuid-Holland in nauwe samenwerking met Rijkswaterstaat, gemeenten, waterschappen, natuurorganisaties en omwonenden. Alle Deltanatuurprojecten behoren tot het NNN.

Uitvoeringsresultaten 2017

Voor 2017 zijn de volgende doelstellingen bepaald:

- Realisatie van 61 hectare nieuw ingericht natuurgebied. In totaal is 61 hectare gerealiseerd.

Spuimonding-oost (Leenheerengorzenpolder en Leenheerenbuitengorzen, 61 ha):

De inrichting van Spuimonding-oost is in juni 2017 voltooid. Het gebied is in oktober 2017 officieel geopend, zal eind 2018 na een openbare procedure worden overgedragen aan een eindbeheerder en blijft tot dat moment in tijdelijk beheer bij de aannemer.

Crezéepolder (72 ha):

De inrichting van de Crezéepolder is reeds in december 2016 afgerond en daarom al in de VGR Groen 2016 als gerealiseerd gerapporteerd. Het tijdelijk beheer door de aannemer is tot eind 2018 verlengd. Het gebied zal in de loop van 2018 na een openbare procedure aan een eindbeheerder worden overgedragen.

Spuimonding-west (Buitengorzen van de Beningerwaard en Polder Beningerwaard, 106 ha):

In het najaar van 2017 is de asbestverontreiniging in de gorsrand en oeververdediging langs het Spui gesaneerd. Het gebied is eind 2017 na een openbare procedure verkocht aan Natuurmonumenten en zal begin 2018 formeel worden overgedragen. De provincie draagt tot dat moment nog de zorg voor toezicht en handhaving.

Van Pallandtpolder (70 ha):

In het najaar van 2017 zijn in de Van Pallandtpolder herstelwerkzaamheden uitgevoerd waarmee een goede basis is gelegd voor het realiseren van de natuur- en recreatiedoelen. Ook in dit gebied is het tijdelijk beheer nu beëindigd. Het provinciale deel van de Van Pallandtpolder zal begin 2018 via de gemeente Goeree-Overflakkee in eigendom en beheer worden overgedragen aan Staatsbosbeheer. Dan kan ook een start worden gemaakt met het ontwikkelingsbeheer. Dit zal worden geregeld via de SKNL.

Buttervlietpolder (23 ha):

De Buttervlietpolder zal conform toezegging aan PS via een DBM-contract (Design, Build en Maintain) worden aanbesteed. In het najaar van 2017 is deze aanbesteding verder voorbereid, is nader onderzoek gedaan naar het risico op piping in de aangrenzende hoofdwaterkering en is overleg gestart met Staatsbosbeheer omdat de aansluiting van dit nieuwe natuurgebied op het Hollands Diep via hun gronden zal moeten worden gerealiseerd. In het voorjaar van 2018 zal nog een actualisering van het bodemonderzoek moeten worden uitgevoerd. Hierdoor is in de voorbereiding van de gunningsprocedure enige vertraging opgetreden. De gunning staat nu gepland voor het najaar van 2018. De marktpartij waaraan het contract wordt gegund krijgt vervolgens maximaal drie jaar de tijd om het gebied daadwerkelijk in te richten.

Financiële verantwoording

De totale uitgaven voor Deltanatuur zijn in 2017 € 250.000 lager dan begroot. Deze schuiven door naar 2018. In de begroting was rekening gehouden met een afsluitende conferentie over Deltanatuur in 2017 die echter pas in het najaar van 2018 zal worden gehouden. Ook de reserve voor onvoorziene uitgaven is in 2017 niet gebruikt. De meer- en minderkosten van de verschillende projecten vallen grotendeels tegen elkaar weg, met een beperkt overschot van € 50.000.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	1.719	2.700	47	-170	2.578	2.327	250
Baten	1.351	2.348	47	-2.395	0	47	-47
Subtotaal baten en lasten	368	352	0	2.226	2.578	2.280	298
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	2.226	2.226	2.047	178
Subtotaal reserves	0	0	0	-2.226	-2.226	-2.047	-178
Resultaat	368	352	0	0	352	232	120

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Reserve Ontwikkelopgave natuur	0	0	0	2.226	2.226	2.047	178
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	0	2.226	2.226	2.047	178
Saldo reserves	0	0	0	-2.226	-2.226	-2.047	0

Vooruitblik

Het programma Deltanatuur zal in 2018 volledig worden afgerond. De restantopgave, i.c. de inrichting van 23 ha nieuwe natuur in de Buttervlietpolder, zal in de periode 2018-2021 worden gerealiseerd. In 2018 wordt ook duidelijk wat de consequenties zijn van de uitspraak van de RvS over de Leenherenpolder.

Links en verwijzingen

De [Factsheet NNN](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de voortgang van de realisatie van het NNN.

Product 1.4.6-4 Overig NNN

Omschrijving

Anders dan bij de deelprogramma's Veenweiden Gouwe Wiericke en Krimpenerwaard, zijn er voor deze 'overige projecten' geen gebiedspartijen gevonden die als trekker kunnen fungeren. De organisatie wordt daarom per project ad hoc geregeld.

Uitvoeringsresultaten 2017

Voor 2017 zijn de volgende doelstellingen bepaald:

- Beschikbaar krijgen van 6 hectare grond voor het NNN. In totaal is 6 hectare gerealiseerd.
- Realisatie van 317 hectare nieuw ingericht natuurgebied. In totaal is 145 hectare gerealiseerd.
- In drie projecten die in het recente verleden zijn verkocht aan de eindbeheerder mét een inrichtingsverplichting, is de inrichting in 2017 afgerond. Dit betreft 41 ha IODS, 2 ha bij Langevelderslag en 44 ha in de Bergboezem bij Oude Leede. De inrichting van de 162 ha NNN in de Noorderdiepzone op het Eiland van Dordrecht, waarvan de kosten ook reeds zijn afgekocht, heeft vertraging opgelopen en is daarom niet conform de eerdere planning al in 2017 opgeleverd.
Note: Noorderdiepzone: Zowel de opgave aldaar aan NNN als RodS zitten in de overeenkomst met de gemeente Dordrecht. Wij rekenen nu met de eerder vastgestelde oppervlakte NNN; de latere grenswijzigingen tussen RodS en NNN, laten wij om reden van cijfermatige consistentie verder buiten beschouwing.
- In twee projecten waar in het verleden de eigenaar is overgegaan op particulier natuurbeheer, is de inrichting in 2017 afgerond. Dit betreft 3 ha in IODS en 5 ha op landgoed Lichtenbelt (Vijfheerenlanden). Hetzelfde geldt voor een project van 6 ha in de Kersbergsche en Achthovense uiterwaard (Vijfheerenlanden) waar ook de afwaardering zelf in 2017 heeft plaatsgevonden en waar de eigenaar de doelen zal realiseren door beheer zonder inrichtingsmaatregelen, zodat deze 6 ha – met deze aantekening – nu ook kunnen worden afgeboekt als 'ingericht'.
- De inrichting van polder Stedelijk (42 ha) in de Sliedrechtse Biesbosch is in 2017 afgerond.

- De inrichting van een projectje in de Nieuwkoopse Plassen (2 ha) is eind 2016 afgerond, maar nog niet eerder gerapporteerd, en wordt daarom nu afgeboekt als ingericht.

In totaal gaat het in de 'overige projecten' daarmee in 2017 om 6 ha verwerving en $6 + 139 = 145$ ha inrichting.

In 2017 is voor een aantal recent ingerichte NNN-gebieden in de categorie Overige gebieden NNN een gebiedsschouw uitgevoerd.

- De *Bergboezem* was al een belangrijk weidevogelgebied en de genomen maatregelen lijken een positief effect te hebben. Ook de kluut (11 broedparen) profiteert van de ontstane plasdrasgebieden. De watergangen zijn helder en soortenrijk, maar het is niet duidelijk of dat een resultaat is van de inrichtingsmaatregelen;
- In de *Aalkeetbuitenpolder* waren weidevogels aanvankelijk helemaal verdwenen. In een deel van het gebied lijkt de stand zich te herstellen.. In 2018 wordt specifiek de realisatie van kruidenrijk grasland- en weidevogeldoelstellingen in particulier beheerde gebieden geëvalueerd en in een separate rapportage opgenomen;
- In het compensatiegebied bij Arkel was nog onvoldoende geïnvesteerd en beheerd in de ontwikkeling van Kruiden- en faunarijk grasland. Inmiddels is opdracht verleend voor het opstellen van een plan om de inrichting en het beheer van het compensatiegebied verder te optimaliseren. Eind 2018 zal het gebied via een openbare inschrijving in eigendom worden overgedragen aan een gecertificeerd natuurbeheerder. Daarbij zal de uitvoering van dit plan als kwalitatieve verplichting worden meegegeven.
- De *Groote Zaag* is heringericht door de aanleg van nevengeulen en is in beheer bij het Zuid-Hollands Landschap. Door getijdenwerking is het gebied aantrekkelijker geworden voor typische zoetwatergetijdensoorten zoals spindotterbloem, moeraskruiskruid en bever. Door de luwte in de nevengeulen stroomt het water minder hard en is er door sedimentatie meer voedsel beschikbaar. Voor jonge vissen, van bijvoorbeeld winde, zijn dit soort opgroeigebieden in een riviersysteem van belang. De oevers van de nevengeulen zijn nu nog recht, waardoor er weinig beschutte plekjes zijn. Het talud is wel al flauw. De tijd moet uitwijzen of er door vegetatieontwikkeling en sedimentatie meer variatie gaat ontstaan. De vestiging van broedvogels die afhankelijk zijn van waterriet, wordt mogelijk bemoeilijkt door het dagelijkse grote verschil in getij. Het gebied is wel geschikt als foerageergebied voor veel vogelsoorten.
- In de *Preekhilpolder* is tijdens de schouw geconcludeerd dat zich in dit gebied zeer bijzonder duinnatuur heeft ontwikkeld. Met name de Vochtige duinvallei met diverse orchideeënsoorten en bijzondere waterplanten, waaronder het zeer zeldzame weegbreefonteinkruid. Bovendien vormt het een geschikte biotoop voor Noordse woelmuis, de waterspitsmuis, rugstreepad en diverse vlinders en libellen. Het beheertype Open duin is wat soortenarmer, maar ook hier groeien al typische duinplanten. De dominantie ontwikkeling van duindoorn is door de beheerder voor de korte termijn aangepakt om overmatige kolonisatie te voorkomen. Met de beheerder zal verder worden overlegd over het structurele beheer van de verschillende typen.

Financiële verantwoording

In onderstaande tabel zijn ook de middelen ten behoeve van PMR opgenomen hoewel deze niet tot het programma NNN behoren.

De begroting is gebaseerd op de verwachte afwaardering van gronden. Dit blijkt minder te zijn gebeurd dan verwacht.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	2.535	2.669	772	2.255	5.695	1.850	3.846
Baten	2.120	1.641	0	-1.641	0	747	-747
Subtotaal baten en lasten	415	1.028	772	3.896	5.695	1.102	4.593
Toevoeging aan reserves	3.000	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	36	0	185	2.937	3.122	440	2.682
Subtotaal reserves	2.964	0	-185	-2.937	-3.122	-440	-2.682
Resultaat	3.379	1.028	586	959	2.573	662	1.911

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	3.000	0	0	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	3.000	0	0	0	0	0	0
Groene ambities	-3	0	94	0	94	-182	276
Decentralisatieakkoord natuur	0	0	0	0	0	-260	260
Reserve Ontwikkelopgave natuur	0	0	0	2.983	2.983	882	2.100
Res Project duurz ontw. Zuidplaspold	39	0	91	-46	45	0	45
Totaal onttrekking aan reserve	36	0	185	2.937	3.122	440	2.682
Saldo reserves	2.964	0	-185	-2.937	-3.122	-440	0

Vooruitblik

Afhankelijk van de besluitvorming bij het Kaderbesluit Groen neemt PZH als netwerkende overheid de lead bij het starten van gebiedsprocessen en indien nodig neemt PZH het voortouw bij de realisatie.

Links en verwijzingen

De [Factsheet NNN](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de voortgang van de realisatie van het NNN.

Product 1.4.6-5 Strategische reservering (2021-2027)

Omschrijving

In de 'Uitvoeringsstrategie EHS' (PS, januari 2014) staat vermeld: "De uitvoering van de strategische reservering start pas nadat er duidelijkheid is over de financiering hiervan. Deze projecten zijn om die reden geprogrammeerd voor de periode vanaf 2021."

Uitvoeringsresultaten 2017

Conform planning heeft in 2017 geen verwerving en/of inrichting plaatsgevonden.

Vooruitblik

Afhankelijk van de besluitvorming bij het Kaderbesluit Groen wordt in 2018 gestart met de voorbereiding van de realisatie van de strategische reservering.

Links en verwijzingen

De [Factsheet NNN](#) op de Staat van Zuid-Holland geeft informatie over de voortgang van de realisatie van het NNN.

Product 1.4.6-6 Ecologische verbindingzones

Omschrijving

In de 'Uitvoeringsstrategie EHS' (PS, januari 2014) staat vermeld: "In de periode 2014-2021 zijn de inspanningen uitsluitend gericht op het realiseren van de ecologische verbindingen met prioriteiten 1 en 2. Deze prioritering zal worden gehanteerd bij het bepalen van de provinciale inzet en bij het toekennen van de provinciale (co)financiering. Als eerste zal worden gestart met verbindingen waarvoor de gebiedspartijen verantwoordelijkheid willen nemen. In het uiterste geval zal de provincie een trekkersrol vervullen bij de aanleg van verbindingen met prioriteit 1 indien vaststaat dat daarvoor bij de gebiedspartijen geen mogelijkheden bestaan.

Uitvoeringsresultaten 2017

Voor 2017 zijn de volgende doelstellingen bepaald:

- Realisatie van 1 kilometer ecologische verbinding. In totaal is 2,6 kilometer ecologische verbinding gerealiseerd.

In het project 'Ijsvogel' nabij Alphen aan den Rijn is 0,35 km (1,8 ha) verworven; de inrichting is gestart en wordt in 2018 afgerond. Deze 0,35 km wordt daarom nu nog niet gerapporteerd als gerealiseerd.

In polder Boekhorst (Teylingen) is voortgang geboekt met verwerving en inrichting, maar heeft er nog geen oplevering plaatsgevonden.

In de Alblasserwaard is over een lengte van 2,2 km een natuurvriendelijke oever van 6 meter breed aangelegd (1,32 ha). In 2019 zal deze over een lengte van 1,1 km met 32 meter worden verbreed. De andere, niet meer te verbreden helft van 1,1 km rapporteren wij daarom nu als gerealiseerd.

Op Voorne-Putten is in het kader van het Project Kreken Kweken een lengte van 1,5 km (2,5 ha) gerealiseerd in de vorm van natuurvriendelijke oevers en stapstenen.

Onder de 'Uitweg', de provinciale weg tussen Woerdense Verlaat en Noorden, zijn drie faunabuizen aangelegd; de afronding van de werkzaamheden vindt plaats in 2018.

Voor een tweetal ecologische verbindingen die samenhangen met door het Rijk genomen of te nemen infrastructurele ontsnipperingsmaatregelen (in het kader van IODS en van de Rijnlandroute) hebben GS het mogelijk gemaakt 100% subsidie te verlenen.

Tenslotte is in 2017 een nieuw rapport vastgesteld, de '(Herziene) Nota Ecologische Verbindingen in de provincie Zuid-Holland (2017)'

Financiële verantwoording

In 2017 zijn bij Nieuwkoop eerder dan verwacht 3 faunabuizen gerealiseerd, deze waren begroot in 2018 en hebben dus voor 2017 een overbesteding tot gevolg.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	5.150	0	-4.999	151	362	-211
Baten	0	2.575	0	-2.499	76	0	76
Subtotaal baten en lasten	0	2.575	0	-2.499	76	362	-287
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	1.575	0	-1.575	0	0	0
Subtotaal reserves	0	-1.575	0	1.575	0	0	0
Resultaat	0	1.000	0	-924	76	362	-287

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	1.575	0	-1.575	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	0	1.575	0	-1.575	0	0	0
Saldo reserves	0	-1.575	0	1.575	0	0	0

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Product 1.4.6-7 Grondtransacties GVG en &pachtopbrengsten

Omschrijving

Een van de dekkingsbronnen voor de realisatie van het NNN is de opbrengst uit verkoop en verpachting van het voormalig BBL-bezit (gronden in eigendom van bureau beheer landbouwgronden), dat in het kader van de decentralisatie door het Rijk aan de provincie is overgedragen.

Uitvoeringsresultaten 2017

De raming voor de baten voor 2017 was € 15,6 mln. Gerealiseerd is in 2017 € 10,7 mln uit verkoop en € 2 mln uit pacht. In totaal dus € 12,7 mln. Het nadelige verschil bij de baten van € 2,9 mln wordt met name veroorzaakt doordat grondverkoop in het kader van kavelruil Den Hoek en Goeree-Overflakkee zijn doorgeschoven naar 2018. De lager dan geraamde opbrengst uit grondverkoop leidt ertoe dat ook een lagere afwaardering van de boekwaarde van verkochte gronden heeft plaatsgevonden, hetgeen met name het verschil tussen de geraamde en gerealiseerde lasten van € 1,7 mln verklaart.

Financiële verantwoording

Met betrekking tot de inkomsten uit grondverkoop en pacht is de opbrengst lager dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt, doordat grondverkoop in het kader van kavelruil Den Hoek en Goeree-Overflakkee zijn doorgeschoven naar 2018.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	39.960	16.955	0	-11.780	5.175	2.852	2.323
Baten	86.853	16.955	0	-1.355	15.600	12.667	2.933
Subtotaal baten en lasten	-46.893	0	0	-10.425	-10.425	-9.815	-610
Toevoeging aan reserves	46.728	0	0	11.425	11.425	11.100	325
Onttrekking aan reserves	0	0	0	1.000	1.000	913	87
Subtotaal reserves	46.728	0	0	10.425	10.425	10.187	238
Resultaat	-165	0	0	0	0	372	-372

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Reserve Ontwikkelopgave natuur	46.728	0	0	11.425	11.425	11.100	325
Totaal toevoeging aan reserve	46.728	0	0	11.425	11.425	11.100	325
Reserve Ontwikkelopgave natuur	0	0	0	1.000	1.000	913	87
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	0	1.000	1.000	913	87
Saldo reserves	46.728	0	0	10.425	10.425	10.187	0

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Product 1.4.6-8 Natuurcompensatie

Omschrijving

Het provinciale beleid is gericht op het beschermen, instandhouden, herstellen en ontwikkelen van de natuur-, recreatie- en landschapswaarden in Zuid-Holland. Compensatie is het sluitstuk in de bescherming van deze waarden en moet voorkomen dat deze waarden door ingrepen in het landelijk gebied per saldo afnemen. Het provinciale compensatiebeleid is vastgelegd in de Verordening ruimte en nader uitgewerkt in de "Beleidsregel natuur, recreatie en landschap Zuid-Holland 2013". Dit beleid is van toepassing bij ruimtelijke ingrepen in het NNN, belangrijke weidevogelgebieden, recreatiegebieden rond de stad en karakteristieke landschapselementen.

Uitvoeringsresultaten 2017

In de VGR Groen 2016 is een overzicht gegeven van de realisatie van groencompensatieprojecten (voornamelijk natuurcompensatieprojecten) in 2015 en 2016. De tabel en de kaart in bijlage I borduren voort op dit overzicht. Hierin zijn uitsluitend projecten opgenomen waarover de besluitvorming definitief is. In 2017 zijn zeven compensatieprojecten met een totale oppervlakte van 61,2 ha afgerond en twee nieuwe projecten met een totale oppervlakte 14.3 ha in voorbereiding genomen.

De Randstedelijke Rekenkamer (RRk) heeft van augustus 2016 tot november 2017 onderzoek gedaan naar de invulling van de provinciale regierol bij de uitvoering van het natuurcompensatiebeleid.

De bevindingen van de RRk zijn opgenomen in de nota's "Natuurlijk bevoegd" en "Vervolgonderzoek natuurcompensatie, vijf natuurcompensatieprojecten nader belicht". Voor zover relevant zijn de bevindingen van de Randstedelijke Rekenkamer uit het vervolgonderzoek in deze voortgangsrapportage verwerkt.

De conclusies en aanbevelingen van de RRk zijn op 14 juni en 6 december 2017 besproken in de Statencommissie Duurzame Ontwikkeling. Op basis daarvan hebben PS op 20 december 2017 besloten om deze aanbevelingen ongewijzigd over te nemen (PS-besluit 7062). De onderdelen 1b en 1c van dit besluit zullen als volgt worden ingevuld.

(1b) Indien medeoverheden als initiatiefnemer voor een compensatieplichtig plan of project fungeren, zal de uitvoering van de compensatiemaatregelen in het publiekrechtelijke spoor worden geborgd door in de betreffende ontheffingen, vergunningen of goedkeuringsbesluiten expliciet op te nemen dat gemeenten en waterschappen ons jaarlijks door middel van een uitvoeringsrapport dienen te rapporteren over de voortgang, dat zij met private initiatiefnemers een compensatieovereenkomst dienen te sluiten, dat zij in compensatiegebieden voor ingrepen in het NNN een kwalitatieve verplichting dienen te vestigen en moeten bewerkstelligen dat dit gebied de bestemming natuur krijgt.

(1c) Voortaan zal ook in het veld worden gecontroleerd of compensatieprojecten voor ingrepen in het NNN conform zijn uitgevoerd. De beleidsregel "Compensatie natuur, recreatie en landschap Zuid-Holland 2013" zal dienovereenkomstig worden aangepast. In de ontwerp Verordening ruimte 2018 is dat reeds gebeurd.

De natuurcompensatie voor de provinciale projecten Rijnlandroute en N210 zal worden gerealiseerd door middel van zwaar agrarisch en particulier natuurbeheer. Voor het beheer van deze compensatiegebieden wordt, na afwaardering en inrichting, via de Subsidieregeling Natuurcompensatie vanaf 2016 gedurende twaalf jaar jaarlijks € 36.289 beschikbaar gesteld.

Natuur en biodiversiteit

In 2017 is in het compensatiegebied voor het provinciale fietspad 249 langs de spoorlijn Arkel-Leerdam (nr. 29 op de kaart) een gebiedsschouw uitgevoerd. De provincie is eigenaar van dit compensatiegebied en opdrachtgever voor het tijdelijk beheer. Uit de schouw is gebleken dat de inrichting en het beheer van het gebied ontoereikend zijn geweest om de compensatiedoelen volledig te realiseren. Inmiddels is opdracht verleend voor het opstellen van een plan om de inrichting en het beheer van het compensatiegebied verder te optimaliseren. Eind 2018 zal het gebied via een openbare inschrijving in eigendom worden overgedragen aan een gecertificeerd natuurbeheerder. Daarbij zal de uitvoering van dit plan als kwalitatieve verplichting worden meegegeven.

Financiële verantwoording

Voor het beheer van de compensatiegebieden voor de Rijnlandroute en de N210 is vanaf 2016 jaarlijks het benodigde bedrag van € 36.289 opgenomen. In 2017 heeft een incidentele betaling plaatsgevonden in het kader van de inrichting N207 Zuidwestelijke Randweg Gouda.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	93	43	22	0	65	61	4
Baten	35	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	58	43	22	0	65	61	4
Toevoeging aan reserves	489	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	93	43	22	0	65	61	4
Subtotaal reserves	395	-43	-22	0	-65	-61	-4
Resultaat	454	0	0	0	0	0	0

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Natuurcompensatie	489	0	0	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	489	0	0	0	0	0	0
Natuurcompensatie	93	43	22	0	65	61	4
Totaal onttrekking aan reserve	93	43	22	0	65	61	4
Saldo reserves	395	-43	-22	0	-65	-61	0

Vooruitblik

De huidige compensatieprojecten lopen door tot en met 2027.

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Product 1.4.6-9 Biodiversiteit: Realisatie en ontwikkeling algemeen

Omschrijving

Het betreft kosten ten behoeve van de bedrijfsvoering van de afdeling Ontwikkeling en Grondzaken.

Uitvoeringsresultaten 2017

Niet van toepassing.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	129	387	0	0	387	498	-111
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	129	387	0	0	387	498	-111
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	4	-4
Subtotaal reserves	0	0	0	0	0	-4	4
Resultaat	129	387	0	0	387	494	-107

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Reserve Ontwikkelopgave natuur	0	0	0	0	0	4	-4
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	0	0	0	4	-4
Saldo reserves	0	0	0	0	0	-4	0

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Product 1.4.6-10 IODS

Omschrijving

De Integrale Ontwikkeling tussen Delft en Schiedam (IODS) is een gebiedsgericht programma waarmee gelijk met de aanleg van de A4 Delft - Schiedam ook wordt geïnvesteerd in de kwaliteit van Midden-Delfland en het stedelijk gebied tussen Schiedam en Vlaardingen. Naast extra natuur komen er tal van recreatieve voorzieningen, worden verspreid liggende kassen gesaneerd en krijgt de melkveehouderij impulsen voor een duurzame, economisch gezonde bedrijfsvoering. IODS is een samenwerkingsverband tussen Rijk, provincie Zuid-Holland, lokale overheden en verschillende maatschappelijke organisaties.

Uitvoeringsresultaten 2017

Het merendeel van de activiteiten in het kader van de Integrale Ontwikkeling tussen Delft en Schiedam (IODS) is afgerond. De nog doorlopende activiteiten lopen conform planning.

Financiële verantwoording

Het budget onvoorzien is in 2017 niet besteed. De reservering voor onvoorzien kosten wordt in afwachting van de oplevering van de ecopassage nog aangehouden en schuift door.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	5.787	4.934	-3.215	983	2.701	1.573	1.128
Baten	359	177	-41	0	136	115	21
Subtotaal baten en lasten	5.428	4.757	-3.174	983	2.566	1.459	1.107
Toevoeging aan reserves	75	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	5.428	4.757	-3.174	983	2.566	1.446	1.120
Subtotaal reserves	-5.353	-4.757	3.174	-983	-2.566	-1.446	-1.120
Resultaat	75	0	0	0	0	13	-13

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
IODS	75	0	0	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	75	0	0	0	0	0	0
Decentralisatieakkoord natuur	0	0	1.000	0	1.000	750	250
IODS	5.428	4.757	-4.174	983	1.566	696	870
Totaal onttrekking aan reserve	5.428	4.757	-3.174	983	2.566	1.446	1.120
Saldo reserves	-5.353	-4.757	3.174	-983	-2.566	-1.446	0

Vooruitblik

De bijstelling van het budgetten zijn een gevolg van een gewijzigd uitgaven patroon.

Het budget voor de Ecopassage de Schie voor 2018 wordt opgehoogd met het restant budget van vorig jaar en komt daarmee op € 0,395 mln. Dit komt o.a. doordat de afrekening van schadevergoedingen verleggen kabels en leidingen plaatsvindt in 2018 i.p.v. 2017.

De budgetten voor de overige IODS opgaven wordt als volgt aangepast: € 1,47 mln voor 2018, € 0,32 mln voor 2019 en € 0,33 mln. voor 2020. Bij de subsidie voor het Weidevogelpact is een andere (meerjarige) verdeling is gehanteerd waardoor budget doorschuift naar 2018, 2019 en 2020. Ook bij de subsidie Innovatie Middendelfland en vervolg duurzaam boer blijven zal naar verwachting een andere verdeling over de jaren worden gehanteerd. Daarnaast schuift de subsidie voor de recreatieve routestructuren ter hoogte van € 0,4 mln van 2017 door naar 2018.

Links en verwijzingen

www.iods.nl

Product 1.4.6-11 PMR 750

Omschrijving

Nadat de Eerste Kamer op 20 november 2006 het groene licht had gegeven voor de start van de uitvoeringsfase van PMR en de daarbij behorende financiering van de deelprojecten, is PMR/750ha in een stroomversnelling gekomen. De provincie Zuid-Holland, de gemeente Rotterdam en de Stadsregio Rotterdam staan voor de volgende opgave:

- Sturing op het Programma PMR/750ha: interbestuurlijke programmacoördinatie met als kerntaken sturing op resultaat, voortgang, tijd, budget en risico's zoals omschreven in de PKB PMR en Uitwerkingsovereenkomst PMR/750ha (UWO);
- De feitelijke realisatie van de onder het programma vallende deelprojecten: Landschapspark Buytenland op Midden-IJsselmonde (600ha natuur- en recreatiegebied), projecttrekker provincie Zuid-Holland; Noordrand van Rotterdam bestaande uit de Schiebroekse en Zuidpolder ("Vlinderstrik", 100 ha natuur- en recreatiegebied) en de Schiezone (50 ha natuur- en recreatiegebied), projecttrekker gemeente Rotterdam; Groene Verbinding (verbinding voor langzaam verkeer over infrastructuurbundel), projecttrekker Stadsregio Rotterdam.

Uitvoeringsresultaten 2017

Op dit moment wordt er gewerkt aan de oprichting van de gebiedscoöperatie Buytenland van Rhooen. De onderhandelingen over de grondverwerving lopen in afwachting hiervan wel door, maar grondeigenaren en gebruikers schuiven de keuze met betrekking tot verkopen of doelen realiseren met de gebiedscoöperatie hangende dit proces voor zich uit. De termijn voor het indienen van een verzoek om een tegemoetkoming in planschade op grond van het vigerende bestemmingsplan 'Buytenland van Rhooen' liep oorspronkelijk af medio 2017. De gemeente Albrandswaard heeft aangegeven dat zij tot medio 2020 geen beroep zal doen op de wettelijke verjaringstermijn. Er zijn dit jaar 12 verzoeken tot planschade ingediend bij de gemeente Albrandswaard. De provincie zal deze behandelen. De verzoeken betreffen een groot deel van het plangebied wat nog niet verworven is. Grenzend aan het gebied Buytenland van Rhooen wordt ook gewerkt aan de sanering van de Rhoonse stort. De definitieve gunning van het sanering is geweest op 15 maart, de feitelijke uitvoering in het veld zal waarschijnlijk na de zomer starten. Als gevolg van een Rechtbank procedure wordt de kap van het bos op de stort uitgesteld. De overige saneringswerkzaamheden worden wel uitgevoerd. In de Zegenpolder vindt op 70 ha een experiment plaats naar akkernatuur. Dit experiment is opgezet met behulp van het Louis Bolk Instituut en de Werkgroep Grauwe Kiekendief. Het experiment is gestart in april 2017 en in september 2017 voor 3 jaar uitgegeven in natuurpacht gedurende het experiment.

Financiële verantwoording

In 2017 is minder uitgegeven dan eerder geraamd door het doorschuiven naar 2018 van kosten m.b.t. de grondverwerving en een verwachte tegemoetkoming in planschade.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	7.869	10.353	-2.698	-3.093	4.561	2.048	2.513
Baten	7.746	10.274	-2.933	-2.918	4.424	1.638	2.785
Subtotaal baten en lasten	123	78	235	-175	138	410	-272
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	13	235	-110	138	155	-17
Subtotaal reserves	0	-13	-235	110	-138	-155	17
Resultaat	123	66	0	-65	0	255	-255

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Meerjarenplan Bodemsanering	0	0	235	-110	125	155	-30
1%-regeling Kunst	0	13	0	0	13	0	13
Totaal onttrekking aan reserve	0	13	235	-110	138	155	-17
Saldo reserves	0	-13	-235	110	-138	-155	0

Vooruitblik

In 2018 is de oprichting van de gebiedscoöperatie voorzien. Het experiment met akkernatuur in de Zegenpolder loopt door. In kader van het Buitenland van Rhooen wordt ook gewerkt aan de sanering van de Rhoonse stort.

Links en verwijzingen

Niet van toepassing

Doorbelasting loon en kapitaallasten taak 1-4-6

Dit betreft een administratief product.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	3.113	-3	398	3.509	3.118	391
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	0	3.113	-3	398	3.509	3.118	391
Resultaat	0	3.113	-3	398	3.509	3.118	391

Overzicht reserves

Niet van toepassing.

Taak 1.4.7 Biodiversiteit: Beheer en onderhoud

Product 1.4.7-1 Natuurbeheer NNN: SNL/SKNL

Omschrijving

Veel natuurwaarden zijn afhankelijk van een bepaalde vorm van beheer, zoals begrazing, maaien of het verwijderen van houtige vegetatie. Het beheer wordt uitgevoerd door diverse terreinbeheerders, particulieren en andere overheden. In een groot deel van het natuurnetwerk kunnen zij aanspraak maken op provinciale beheersubsidie vanuit de Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer Zuid-Holland 2016 (SNL).

In het Natuurbeheerplan geeft de provincie op kaart aan welke natuurbeheertypen er waar voor komen. Voor deze natuurbeheertypen kunnen de beheerders beheersubsidie aanvragen. Voorwaarde om voor subsidie in aanmerking te komen is onder andere dat de terreinen opengesteld zijn voor publiek.

Uitvoeringsresultaten 2017

Met het faciliteren van het beheer wordt de duurzame instandhouding van de natuur en het behoud van de biodiversiteit beoogd. Ook gerealiseerde nieuwe natuur komt voor natuurbeheersubsidie in aanmerking waardoor de lasten jaarlijks zullen stijgen. Daarnaast nemen de beheerlasten toe door algemene prijsstijgingen.

Het streven is om ook op lange termijn het beheer mogelijk te maken. Om het beheer op de lange termijn te kunnen financieren is een toename in de beheerlasten begroot. Daarnaast wordt gezocht naar mogelijkheden om hierop te kunnen besparen. Er wordt daarom gewerkt aan het verlagen van de organisatiekosten (niet zijnde de beheerkosten), door te werken met certificering van beheerders vooraf, waardoor minder controle achteraf nodig is, het geclusterd laten aanvragen van beheersubsidie door natuurcollectieven en aan het toepassen van nieuwe verdienmodellen en beheervormen (zoals langjarige afspraken in plaats van zesjaarlijkse subsidiebeschikkingen).

De kwaliteit van de natuur binnen het natuurnetwerk wordt sinds 2012 in het kader van SNL volgens een landelijk ontwikkelde methode onderzocht. Het is een vlakdekkende monitoring, die in een periode van zes jaar in het hele natuurnetwerk wordt uitgevoerd. Aan het eind van elke periode van zes jaar wordt een kwaliteitsbeoordeling uitgevoerd; hieruit volgt een oordeel (laag/midden/hoog) per beheertype per beoordelingsgebied. Een aandachtspunt is dat de landelijke monitoringsystematiek nog in ontwikkeling is. De komende jaren worden er nog aanvullingen en verbeteringen doorgevoerd, mede daarom worden hier oordelen voor het onderdeel flora en fauna besproken en geen eindoordeel. De resultaten moeten overigens niet zozeer gezien worden als een

beoordeling, maar meer als een mogelijkheid om op een (landelijk) gestandaardiseerde wijze over deze gebieden te praten.

In deze rapportage zijn drie kwaliteitsbeoordelingen opgenomen, namelijk voor de beoordelingsgebieden Westduinpark & Kapittelduinen, Hoeksche Waard en Oudeland van Strijen.

Naar aanleiding van de beoordelingen is per gebied een gesprek met de beheerder(s) georganiseerd. Dit is het zogenaamde “goede gesprek” waarbij gezamenlijk de uitkomsten en adviezen besproken worden. Indien nodig worden afspraken gemaakt over aanpassing van het beheer of aanpassing van de natuurbeheerplankaart. Daarnaast wordt besproken wat het ambitieniveau (laag, midden, hoog) voor het beheertype in het betreffende beoordelingsgebied moet zijn. Uit de goede gesprekken dit in 2017 en 2018 gevoerd zijn, blijkt dat ook de beheerders veel hebben aan de beoordelingen en de gesprekken. Hieronder worden per beoordelingsgebied kort de resultaten besproken.

Westduinpark & Wapendal

Het Westduinpark is een Natura 2000-duingebied dat grotendeels in beheer is bij de gemeente Den Haag. Er is hier de afgelopen jaren in het kader van Natura 2000/PAS veel geïnvesteerd in herstelmaatregelen om de kwaliteit te verbeteren. Er is veel rimpelroos verwijderd, geplagd en er is begrazing ingezet om vergrassing tegen te gaan. Uit de verspreiding van soorten van het beheertype open duin blijkt dat er duidelijk plekken zijn waar nu nog weinig of geen kwalificerende soorten zijn en uit de structuurkartering blijkt dat het aandeel kale bodem en/of pioniersvegetatie in sommige delen nog steeds aan de lage kant is. Het herstel van open duin verloopt hier langzamer dan in andere duingebieden waar maatregelen genomen zijn.

In het beheertype Duinbos zijn er qua structuur weinig dikke en dode bomen en is het aandeel struweel en open plekken laag. De kwalificerende planten- en vogelsoorten zijn echter wel verspreid aanwezig. In het beheertype Park- en stinzenbos is dat niet het geval, dit hangt vermoedelijk vooral samen met hondenloosloopbeleid hier.

Hoeksche Waard

Alleen de door Staatsbosbeheer beheerde terreinen in de Hoeksche Waard zijn beoordeeld, dit betreft het grootste deel van het NNN hier. De meeste van de zeven aanwezige beheertypen zijn voor flora en fauna beoordeeld als Midden of Hoog. In de moerasstroken komen veel kwalificeerde soorten voor; delen ervan lijken te droog maar dit lijkt vooralsnog geen effect te hebben. Het kan wel een signaal zijn voor een negatieve ontwikkeling van het moeras. De beoordeling voor het beheertype Kruiden- en faunarijck grasland komt voor flora en fauna mede door aanwezigheid van vier kwalificerende vlindersoorten bijna op Hoog uit en het kleine oppervlak Vochtig hooiland scoort nu al hoog, ondanks omstandigheden die wat te droog en (nog) te voedselrijk voor een optimale ontwikkeling zijn. Ook Bloemdijken scoren goed met zes kwalificerende vlindersoorten. In Polder Groot Koninkrijk zijn hoge aantallen weidevogels aanwezig; in de bosbeheertypen is de verspreiding van bosvogels beperkt. Voor het nog jonge bos bij Puttershoek is afgesproken om met het oog op broedvogels een deel als struweel en ruigte te behouden.

Oudeland van Strijen

Dit Natura 2000-gebied is in beheer bij Staatsbosbeheer. De hoge weidevogelstand in dit gebied laat sinds 2012 een plotselinge sterk dalende trend zien, waardoor de beoordeling de afgelopen jaren van hoog naar midden is gegaan. Staatsbosbeheer overlegt met het waterschap over verbetering van het waterpeil en gaat een aantal beheermaatregelen uitvoeren. In het beheertype Moeras hebben libellen en broedvogels een hoge verspreiding. Het moeras is iets te droog, wat ook effect kan hebben op de habitatrichtlijnsoort noordse woelmuis in het gebied.

Financiële verantwoording

Voor de subsidiemaatregelen in het kader van SNL/SKNL en uitvoeringskosten RVO, is € 3,5 mln meer uitgegeven dan begroot. Voor de hogere uitvoeringskosten RVO wordt dit veroorzaakt door nagekomen facturen uit voorgaande jaren.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	10.308	10.434	-433	686	10.687	14.171	-3.484
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	10.308	10.434	-433	686	10.687	14.171	-3.484
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	598	986	0	57	1.043	1.105	-62
Subtotaal reserves	-598	-986	0	-57	-1.043	-1.105	62
Resultaat	9.710	9.449	-433	629	9.645	13.066	-3.421

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	598	986	0	57	1.043	1.105	-62
Decentralisatieakkoord natuur	0	0	0	0	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	598	986	0	57	1.043	1.105	-62
Saldo reserves	-598	-986	0	-57	-1.043	-1.105	0

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Product 1.4.7-2 Agrarisch natuurbeheer

Omschrijving

Naast het in stand houden en versterken van biodiversiteit binnen het NNN wordt ook nagestreefd om bepaalde natuurwaarden buiten het NNN te behouden en te versterken. Agrariërs kunnen beheer dat hierop gericht is gesubsidieerd krijgen. Het agrarisch natuurbeheer richt zich in Zuid-Holland in eerste instantie op weidevogels. Voor het behoud van de weidevogels is het belangrijk dat bescherming zich richt op grote aaneengesloten gebieden en dat agrariërs, natuurbeheerders en vrijwilligers optimaal met elkaar samenwerken. In tweede instantie wordt ingezet op akkerranden, natte dooradering, landschapselementen en water.

Voorheen werd beheersubsidie rechtstreeks aan de agrariër uitbetaald. Per 2016 is dit veranderd en is er een nieuw stelsel ingezet. De kern van het vernieuwde stelsel is dat de provincie de doelen vaststelt die het agrarisch natuur- en landschapsbeheer moeten dienen en dat streekgebonden agrarische collectieven hier invulling aan geven op basis van hun kennis en betrokkenheid en in afstemming met andere natuurbeheerders. De collectieven maken vervolgens zelf beheerafspraken met agrariërs.

Uitvoeringsresultaten 2017

Landelijk, maar ook op provinciaal niveau, neemt de biodiversiteit in het landelijke gebied af. Met name de weidevogelstand is zorgwekkend. Het vernieuwde agrarisch natuurbeheer moet leiden tot een meer samenhangend beheer van agrarische natuurgebieden, dat effectiever en efficiënter is dan voorheen ('meer natuur voor minder geld') en bijdraagt aan de nationale en internationale doelen. Het uiteindelijke doel is dat de achteruitgang van de biodiversiteit, met de weidevogels in het bijzonder, gestopt wordt.

Aanvullend op het reguliere agrarisch natuurbeheer en natuurbeheer binnen het NNN wordt er door de verschillende partijen (o.a. natuurbeheerders, agrarische collectieven, weidevogel vrijwilligers, kennisinstituten) gewerkt aan verbetermaatregelen ten behoeve van met name weidevogels.

2017 was het tweede jaar waarin gewerkt is met het nieuwe systeem voor Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb). Over 2016 is er een aparte voortgangsrapportage over het ANLb opgesteld. Over de voortgang over 2017 wordt nu niet apart gerapporteerd. Bij de behandeling van de voortgangsrapportage over 2016 in de commissie Duurzame Ontwikkeling is geconstateerd dat de beheermonitoring van de agrarische collectieven op verschillende wijzen wordt uitgevoerd, waardoor de resultaten geen eenduidig beeld geven over de ontwikkeling op provinciaal niveau. Dit is in 2017 niet anders. Over de voortgang van het agrarisch natuurbeheer in 2017 wordt in compacte vorm in de volgende paragraaf gerapporteerd. In 2018 wordt de nulmeting van de beleidsmonitoring ANLb herhaald waardoor er in de voortgangsrapportage 2018 uitgebreider gerapporteerd kan worden.

Resultaten

Over 2017 kan gesteld worden dat de informatie vanuit de agrarische collectieven een gemengd beeld laten zien. Dat wil zeggen dat een aantal collectieven een stabilisatie van de weidevogelpopulatie meldt, een aantal een lichte afname en een aantal collectieven maakt melding van een lichte toename. Ten opzichte van 2016 is het totaal beheerde oppervlak toegenomen tot bijna 16.000 ha. Het percentage zwaar beheer komt uit op 28% (inclusief akkergebied). Het oppervlak met watermaatregelen (greppel-plasdras, plasdras en opzetten (sloot)peil) is langzaam maar zeker aan het stijgen.

Bereikte mijlpalen

In 2017 is veel gebeurd op het gebied van boerenlandvogels. De collectieven hebben samen met vrijwilligers en terreinbeherende organisaties gewerkt aan verbeterplannen. De provincie Zuid-Holland heeft gefaciliteerd in het opstellen van de verbeterplannen door financiële ondersteuning van het gebiedsproces en het aanstellen van een procesmanager. De rol van deze procesmanager was om erop toe te zien dat alle betrokken partijen inbreng konden leveren in de verbeterplannen. De maatregelen uit de verbeterplannen zijn (groten)deels terecht gekomen in een POP-aanvraag. De beschikking van de POP-aanvraag wordt verwacht medio april 2018, maar verscheidene collectieven hebben vooruitlopend op het besluit - voor eigen risico - al extra plasdras-pompen aangeschaft. Daarnaast is er landelijk € 40 mln extra beschikbaar gekomen voor boerenlandvogels. Ruim € 1,5 mln was hiervan beschikbaar voor extra (ANLb)-beheer in Zuid-Holland voor de periode 2018 tot en met 2021. Dit bedrag is per 1 januari 2018 geheel beschikt.

Proces

In 2017 kwam ondanks stappen in de goede richting naar voren dat, net als in het voorgaande jaar, de communicatie tussen de verschillende partijen voor verbetering vatbaar is. In de verbeterplannen komt dit ook terug en dit zal in 2018 verder worden uitgewerkt.

Financiële verantwoording

De financiële realisatie over 2017 wijkt af van de begroting. Hier is echter sprake van een vertekend beeld. De systematiek is dat de RVO, die de regeling voor de provincie uitvoert, de Europese cofinanciering vanuit POP3 declareert. Landelijk is afgesproken dat er 50% Europese cofinanciering beschikbaar is voor het agrarisch natuurbeheer. Echter, vanuit de Europese Commissie is voor de categorie waar het agrarisch natuurbeheer onder valt, maximaal 75% cofinanciering toegestaan. Om de POP3 budgetten tijdig te benutten declareert de RVO waar mogelijk de toegestane maximaal 75% aan Europese cofinanciering tot aan het moment dat het maximale bedrag dat aan Europese steun gedeclareerd mag worden, bereikt is. Dit geeft daarmee in de eerste jaren van POP3 een vertekend beeld: lagere lasten en hogere baten. Het financiële beeld van de laatste jaren POP3 zal zijn dat er juist relatief weinig Europese cofinanciering gedeclareerd wordt, dus lagere baten en hogere lasten vanwege relatief meer provinciale middelen. Uiteindelijk zal het gemiddelde percentage aan co-financiering uitkomen op de afgesproken 50%.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	7.080	6.674	430	-107	6.997	5.308	1.689
Baten	3.594	3.508	0	-174	3.333	4.118	-784
Subtotaal baten en lasten	3.485	3.166	430	67	3.663	1.190	2.473
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	-1	1
Subtotaal reserves	0	0	0	0	0	1	-1
Resultaat	3.485	3.166	430	67	3.663	1.192	2.471

Overzicht reserves

Niet van toepassing.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	0	0	0	-1	1
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	0	0	0	-1	1
Saldo reserves	0	0	0	0	0	1	0

Vooruitblik

De komende jaren wordt ingezet op een verdere uitbreiding van het areaal agrarisch natuurbeheer, maar vooral ook een verdere verzwaring van het beheer. Daarnaast wordt door middel van de uitvoering van de verbeterplannen ook gewerkt aan een betere inrichting van de voor boerenlandvogels belangrijke gebieden.

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Product 1.4.7-3 Natura 2000 / PAS

Omschrijving

De Natura 2000-gebieden binnen het NNN hebben een speciale Europese beschermingsstatus; in deze gebieden is specifiek beleid en wetgeving van kracht. In Zuid-Holland liggen momenteel tweeëntwintig Natura 2000-gebieden, na de samenvoeging van de gebieden Solleveld & Kapittelduinen en Spanjaardsduin in 2017.

Sommige gebieden liggen deels ook in een andere provincie.

Voor ieder Natura 2000-gebied bestaat een beheerplan met een looptijd van zes jaar. Dit plan beschrijft welke doelen er gelden voor het gebied en welke herstelmaatregelen nodig zijn om de doelen te halen. De Natura 2000-beheerplannen maken deel uit van het toetsingskader voor de Omgevingsdienst voor vergunningverlening. Het beheerplan geeft aan welke activiteiten geen negatief effect zullen hebben op de doelen; deze activiteiten zijn wat Natura 2000 betreft vergunningsvrij, wat het voor burgers en bedrijven makkelijk maakt om deze activiteiten te ondernemen.

De provincie Zuid-Holland is verantwoordelijk (voortouwnemer) voor het opstellen van beheerplannen voor dertien gebieden; voor de overige gebieden zijn dat andere provincies en Rijkswaterstaat. De provincie Zuid-Holland sluit zich in dat geval bij hun beheerplannen aan.

Voor Natura 2000-gebieden is voor de eerste beheerplanperiode de doelstelling 'behoud' van kracht. Dat betekent het stoppen van de achteruitgang. Voor de tweede beheerplanperiode (en voor de daarop volgende beheerplanperiode) geldt de doelstelling 'verbeteren' en soms ook 'uitbreiding'. De uitbreiding vindt voor een klein deel plaats door grondverwerving en grotendeels door het ontwikkelen van natuur binnen de bestaande begrenzingen.

Van de Zuid-Hollandse Natura 2000-gebieden hebben dertien gebieden stikstofgevoelige habitattypen. Voor negen van deze gebieden is de provincie Zuid-Holland de voortouwnemer. Om de stikstofgevoelige habitattypen te behouden en op termijn te verbeteren/uit te breiden, maar tevens om economische ontwikkelingen mogelijk te maken is landelijk het Programma Aanpak Stikstof (PAS) ingevoerd. Naast het bestendig maken van de natuur tegen overbelasting door stikstof door middel van herstelmaatregelen, bevat PAS maatregelen gericht op stikstofdaling. Een deel van de daling komt ten goede aan economische ontwikkelingen.

Uitvoeringsresultaten 2017

De provincie is in het kader van Natura 2000 en PAS verantwoordelijk voor de uitvoering van herstelmaatregelen in de aangewezen gebieden en voor de uitvoering van de monitoring en bijsturing in de gebieden waar de provincie voortouwnemer is:

- Eind 2017 zijn voor twintig gebieden beheerplannen vastgesteld. Voor Zouweboezem zal in 2018 een conceptbeheerplan worden vastgesteld. Voor Krammer-Volkerak is door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) het aanwijzingsbesluit vastgesteld. In 2018 zal Rijkswaterstaat voor dit gebied starten met het opstellen van een beheerplan.
- Van de twintig gebieden hebben drie gebieden al een vastgesteld beheerplan voor de tweede beheerperiode en voor twee gebieden is eind 2017 een ontwerp-beheerplan voor de tweede beheerperiode door GS vastgesteld. Deze ontwerp-beheerplannen zullen begin 2018 ook door het ministerie van LNV worden vastgesteld, waarna ze ter inzage worden gelegd.

- In 2017 is voor drie gebieden begonnen met een tussenevaluatie van het beheerplan. Op basis hiervan kan eventuele bijsturing plaatsvinden.
- Er zullen in 2017 op 168 ha herstelmaatregelen worden uitgevoerd. Hiermee komt het aantal ha waarop maatregelen zijn uitgevoerd op 569 ha.
- In 2017 is de Herziening PAS (M16+L) vastgesteld. Deze herziening is op 19 december 2017 in werking getreden, waarna de vergunningverlening op basis van deze versie gebeurt. Bij een herziening van het PAS worden nieuwe wetenschappelijke inzichten, stikstofcijfers, (bijgestelde) economische prognoses, uitkomsten veldbezoeken/natuurmonitoring en de geactualiseerde prioritaire projectenlijsten verwerkt. Bij deze herzieningen was geen aanpassing van de gebiedsanalyse/ecologisch oordeel nodig. Hierdoor zijn er geen extra herstelmaatregelen toegevoegd.
- De resultaten van het PAS worden via BIJ12/IPO landelijk gemonitord:
 - Begin 2017 is voor het eerst per gebied een gebiedsrapportage samengesteld. De ontwikkelingen van stikstofuitstoot, benutte ontwikkelingsruimte, veldbezoeken, voortgang maatregelen en de procesindicatoren worden hierin meegenomen. Deze rapportage is door de staatssecretaris van EZ aan de Tweede Kamer aangeboden.
 - Als voortouwnemer heeft de provincie in 2017 negen veldbezoeken aan Natura 2000-gebieden met PAS-maatregelen gehouden. Bij drie veldbezoeken van andere voortouwnemers is de provincie aangesloten. Bij de PAS-gebieden in de Delta is het veldbezoek alleen in het Zeeuwse deel gehouden. Hierbij is de provincie niet vertegenwoordigd geweest.
- In 2017 is gestart met de Taskforce Rode Hexagonen Kapittelduinen. Deze Taskforce onderzoekt de ontwikkelingsmogelijkheden van het Haven- en Industriecomplex Rijnmond binnen het landelijke Programma Aanpak Stikstof en in relatie tot de bescherming van de omliggende natuurgebieden die gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Er wordt gewerkt aan oplossingen waarbij de natuur beschermd blijft én gewenste ontwikkelingen in het havengebied doorgang kunnen vinden. Naar verwachting zal de Taskforce begin 2018 een rapportage opleveren met de resultaten.

Programmering 2018 - 2022

Naar aanleiding van een juridische uitspraak werkt het ministerie van LNV aan een "Veegbesluit Habitattypen". Hiermee zullen alle habitattypen en Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten (VHR) die voorkomen binnen de Natura 2000-gebieden en tot op heden niet in een aanwijzingsbesluit zijn opgenomen, alsnog worden aangewezen. Dit veegbesluit zal naar verwachting in januari 2018 worden vastgesteld en zorgt voor extra doelen. Deze doelen en de eventuele hieruit voortkomende herstelmaatregelen worden per gebied bij het eerst volgende beheerplan opgenomen. In de PAS-gebiedsanalyses voor M18 zullen deze doelen meegenomen worden in de ecologische beoordeling.

In de periode 2018 - 2021 zullen diverse tussenevaluaties plaatsvinden en Natura 2000-beheerplannen voor de tweede beheerplan periode worden vastgesteld (zie onderstaande planning d.d. november 2017). In de plannen zullen de verbeterdoelstellingen en eventuele uitbreidingsdoelstellingen worden uitgewerkt. Na vaststelling van het beheerplan zullen verplichtingen worden aangegaan voor de herstelmaatregelen. Een belangrijke beslissing in dit proces is hoe snel we de verbeterdoelen kunnen en willen uitvoeren. Er is ruimte om dit voor een deel ook in de derde beheerplanperiode te doen.

<u>NATURA 2000 GEBIED</u>	<u>BEOOGDE PLANNING VOLGENDE BEHEERPLAN (BP)</u>				
	2018	2019	2020	2021	2022
KRAMMER-VOLKERAK			vaststellen 1e BP		
BOEZEMS KINDERDIJK	evaluatie	vaststellen 2e BP			tusseneval.
VOORNES DUIN		evaluatie	vaststellen 2e BP		
DUINEN GOEREE		evaluatie	vaststellen 2e BP		
NIEUWKOOPSE PLASSEN & DE HAECK	tusseneval.	evaluatie	vaststellen 2e BP		
UITERWAARDEN LEK	tusseneval.	evaluatie	vaststellen 2e BP		
DONKSE LAAGTEN	tusseneval.		evaluatie	vaststellen 2e BP	
VOORDELTA	tusseneval. door I&W		evaluatie	vaststellen 3e BP	
OUDE LAND VAN STRIJEN	tusseneval.		evaluatie	vaststellen 2e BP	
KENNERMERLAND-ZUID	vaststellen 1e BP	tusseneval. door NH		evaluatie	vaststellen 2e BP
MEIJENDEL & BERKHEIDE		tusseneval.		evaluatie	vaststellen 2e BP
COEPELDUYNEN		tusseneval.		evaluatie	vaststellen 2e BP
LINGEDIJK & DIEFDIJK ZUID		tusseneval. door Gelderland		evaluatie	vaststellen 2e BP
OUDE MAAS		tusseneval. door I&W		evaluatie	vaststellen 2e BP
HOLLANDS DIEP		tusseneval. door I&W		evaluatie	vaststellen 2e BP
HARINGVLIET		tusseneval. door I&W		evaluatie	vaststellen 2e BP
GREVELINGEN		tusseneval. door I&W		evaluatie	vaststellen 2e BP
ZOUWEBOEZEM	vaststellen 1e BP		tusseneval.		evaluatie
DE WILCK			tusseneval.		evaluatie
BIESBOSCH			tusseneval. door N.-Br.		evaluatie
SOLLEVELD & KAPITTELDUINEN	vaststellen 1e BP		tusseneval.		evaluatie
WESTDUINPARK & WAPENDAL	vaststellen 1e BP		tusseneval.		evaluatie
BROEKVELDEN, VETTENBROEK EN POLDER STEIN	vaststellen 1e BP		tusseneval.		evaluatie

De eerste PAS-periode loopt in 2021 af. Voor de herstelmaatregelen PAS zijn tot en met 2021 harde verplichtingen aangegaan. Naar aanleiding van nieuwe gegevens kan het noodzakelijk zijn om nieuwe maatregelen toe te voegen. Vanaf 2022 zullen voor de tweede PAS-periode nieuwe verplichtingen worden vastgelegd. Jaarlijks zullen de nodige werkzaamheden verricht moeten worden voor de Herziening (update) van de PAS. Ook wijzigingen n.a.v. inspraak/bezwaarprocedures kunnen tot extra werkzaamheden en investeringen leiden.

Financiële verantwoording

De begroting voor Natura 2000 en PAS is grotendeels bestemd als bijdrage voor herstelmaatregelen en monitoring op basis van reeds vastgestelde (ontwerp)-beheerplannen en afgesproken PAS-maatregelen. De planning van deze herstelmaatregelen kan schuiven i.v.m. bijvoorbeeld vertraging in vergunningverlening of aanbestedingen. Bij de najaarsnota is aan de hand van de laatste planning het budget aangepast. Door een aantal meevallers is het budget uiteindelijk overschreden. Dit wordt opgevangen door de reserves.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	3.479	5.371	894	-2.167	4.098	3.562	537
Baten	937	401	0	0	401	757	-356
Subtotaal baten en lasten	2.541	4.970	894	-2.167	3.697	2.804	893
Toevoeging aan reserves	0	0	2.475	2.167	4.642	6.128	-1.486
Onttrekking aan reserves	0	1.058	0	0	1.058	44	1.014
Subtotaal reserves	0	-1.058	2.475	2.167	3.584	6.084	-2.500
Resultaat	2.541	3.912	3.369	0	7.281	8.888	-1.607

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Beheerplannen Natura 2000 en PAS	0	0	2.475	2.167	4.642	6.128	-1.486
Totaal toevoeging aan reserve	0	0	2.475	2.167	4.642	6.128	-1.486
Beheerplannen Natura 2000 en PAS	0	1.058	0	0	1.058	44	1.014
Totaal onttrekking aan reserve	0	1.058	0	0	1.058	44	1.014
Saldo reserves	0	-1.058	2.475	2.167	3.584	6.084	0

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Product 1.4.7-4 Wet Natuur / soortenbeleid / Faunabeheer

Omschrijving

De provincie Zuid-Holland heeft op grond van de Wet natuurbescherming diverse taken en verplichtingen. Artikel 1.7 van de Wet natuurbescherming verplicht Provinciale Staten om een natuurvisie op te stellen. Dit mag eventueel als onderdeel van een meer omvattende provinciale visie, zoals de Omgevingsvisie. Maar ook is er de provinciale zorgplicht voor beschermde soorten en –gebieden, de provincie is bevoegd gezag voor het verlenen van vergunningen in het kader van Natura 2000 en voor ontheffingen in het kader van soortenbeleid én de provincie heeft de nodige taken en bevoegdheden op het gebied van faunabeheer.

Aan de verplichting om een natuurvisie op te stellen wordt invulling gegeven via het traject van de visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving.

De provinciale zorgplicht voor beschermde soorten wordt uitgewerkt via enerzijds een actief te voeren beleid van maatregelen, gericht op de gunstige staat van instandhouding van 30 icoonsoorten. Deze 30 soorten zijn indicator voor de biodiversiteit in Zuid-Holland en staan symbool voor de diverse typen natuur die we binnen de provincie kennen. Anderzijds komt de provinciale zorgplicht terug in de manier waarop we ontheffingen verlenen in het kader van soortenbescherming. Daarbij streven we zoveel mogelijk naar een integrale aanpak, inclusief beschermingsmaatregelen voor de betrokken soort zodat ontheffingverlening uiteindelijk bijdraagt aan een gunstige staat van instandhouding. Bij de vergunningen ten aanzien van de Natura 2000-gebieden spelen de Natura 2000-beheerplannen, het Programma Aanpak Stikstof en de Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming de belangrijkste rol als kaders voor de vergunningverlening.

De taken op het gebied van Faunabeheer zijn voor een groot deel uitgewerkt in de Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland. De Faunabeheereenheid Zuid-Holland (FBE) maakt voor iedere te beheren soort een faunabeheerplan. Deze faunabeheerplannen moeten door GS worden goedgekeurd. Voordat wordt overgegaan tot vangen of doden van dieren wordt eerst beoordeeld of er geen minder ingrijpende mogelijkheden zijn: de zogenoemde escalatieladder. De FBE coördineert de uitvoering van het faunabeheer en draagt zorg voor een jaarlijkse rapportage.

Voor de gehele provincie Zuid-Holland is het verlenen van ontheffingen en vergunningen op grond van de Wet natuurbescherming ondergebracht bij de Omgevingsdienst Haaglanden. Toezicht en handhaving wordt uitgevoerd door de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid.

Uitvoeringsresultaten 2017

Procedureel

De provincie is bevoegd gezag voor het verlenen van ontheffingen, vergunningen, verklaringen van geen bedenkingen en het geven van bestuurlijke rechtsoordelen op grond van de Wet natuurbescherming. Het gaat daarbij kort samengevat om gebiedsbescherming, soortenbescherming, beheer en schadebestrijding en houtopstanden. De Omgevingsdienst Haaglanden voert deze taken namens de provincie uit voor het gehele grondgebied van de provincie Zuid-Holland. Het verlenen van vergunningen en ontheffingen gebeurt op basis van aanvragen. Op de aantallen of de inhoud kan derhalve niet gestuurd worden. Dat geldt uiteraard voor het registreren van meldingen. Wel is het van belang dat besluiten op aanvraag binnen de wettelijke termijn worden genomen. Via de voortgangsrapportages van de Omgevingsdienst Haaglanden wordt hierop toezicht gehouden. Vergunningen, ontheffingen en bestuurlijke rechtsoordelen op grond van de Wet natuurbescherming kunnen betrekking hebben op activiteiten waarvoor tevens een andere vorm van toestemming nodig is. Voor zover de provincie het bevoegd gezag is voor het verlenen van meerdere toestemmingen, streven de provincie en de Omgevingsdienst Haaglanden naar afstemming om tot een eensluidend oordeel te komen. De Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid voert de taken op het gebied van toezicht en handhaving namens de provincie uit voor het gehele grondgebied van Zuid-Holland.

Hierbij concentreert men zich op de volgende drie terreinen:

1. omgevingsvergunningplichtige activiteiten;
2. aangewezen gebieden, in het bijzonder Natura 2000-gebieden;
3. specifieke nalevingsproblemen in het vrije veld, buiten de bebouwde kom; waaronder ook begrepen jacht, beheer- en schadebestrijding, houtopstanden en soortenbescherming.

Het toezicht en de handhaving in het kader van de Wet natuurbescherming voert de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid uit in nauwe samenwerking met de handhavingpartners (terreinbeherende organisaties, andere omgevingsdiensten, gemeenten, waterschappen, politie, etc). Hierbij gaat men risicogericht te werk. Daartoe is van alle mogelijke categorieën gedragingen bepaald wat het maximale risico is voor de biodiversiteit, wat het risico is in financieel opzicht en wat de bestuurlijke risico's zijn. Aan de hand daarvan is een prioritering opgesteld die doorwerkt in het jaarlijks op te stellen werkplan van de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid.

Faunabeheer

De uitvoering van het faunabeheer gebeurt door vrijwilligers onder coördinatie van de FBE. De provincie zorgt daarbij voor goed uitvoerbare ontheffingen en andere vormen van toestemming. De FBE rapporteert jaarlijks over aantallen gevangen en gedode dieren, gegevens over faunaschade, tellingen en trends. Het streven is erop gericht om de door in het wild levende dieren aangerichte schade op een aanvaardbaar niveau te houden, evenals de risico's voor de openbare veiligheid en volksgezondheid.

Bij12-Faunafonds verzorgt namens alle provincies het verlenen van tegemoetkomingen in de faunaschade. Hierbij is sprake van een open einde-regeling. Alle schade die voldoet aan de voorwaarden zoals gesteld in de Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming, komt in beginsel in aanmerking voor een tegemoetkoming. De hoogte van deze schade kan van jaar tot jaar wisselen onder invloed van bijvoorbeeld klimatologische omstandigheden en de geldende gewasprijzen.

Financiële verantwoording

De Faunabeheereenheid Zuid-Holland is bekostigd volgens begroting. De bijdrage aan Bij12-Faunafonds was een voorschot, de definitieve rekening van Bij12 is nog niet ontvangen. Ter uitvoering van de Motie 719 over ganzenschade is er € 200k aan de reserve onttrokken ten behoeve van maatregelen. De ingezette maatregelen hebben echter niet tot kosten geleid in 2017.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	2.594	3.642	-541	200	3.301	2.956	345
Baten	0	0	680	0	680	331	349
Subtotaal baten en lasten	2.594	3.642	-1.222	200	2.621	2.625	-4
Toevoeging aan reserves	0	0	3.755	0	3.755	3.755	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	200	200	0	200
Subtotaal reserves	0	0	3.755	-200	3.555	3.755	-200
Resultaat	2.594	3.642	2.533	0	6.176	6.380	-204

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	3.755	0	3.755	3.755	0
Totaal toevoeging aan reserve	0	0	3.755	0	3.755	3.755	0
Groene ambities	0	0	0	200	200	0	200
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	0	200	200	0	200
Saldo reserves	0	0	3.755	-200	3.555	3.755	0

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Product 1.4.7-5 Biodiversiteit: Beheer en onderhoud algemeen

Omschrijving

De geraamde kosten binnen dit product hebben betrekking op bijvoorbeeld de inhuur van (externe) expertise, procesbegeleiding, onderzoek en beleidsverkenningen.

Uitvoeringsresultaten 2017

Betreft subsidie Soortenbescherming

We voeren het soortenbeschermingsbeleid uit aan de hand van 30 icoonsoorten. Deze soorten staan symbool voor de gehele Zuid-Hollandse natuur in al haar verschijningsvormen. Voor deze soorten werken we aan:

- een gunstige staat van instandhouding en een positieve trend binnen Zuid-Holland;
- aansluiting bij bestaande projecten waarbij we de verbinding zoeken tussen de bescherming van soorten en andere thema's;
- gebruikmaking van expertise bij onze maatschappelijke partners om de icoonsoorten op effectieve wijze te beschermen;
- samenwerking met maatschappelijke partners om samen het verhaal van de icoonsoorten te vertellen.

De Omgevingsdienst Haaglanden staat aan de lat om ook in de ontheffingverlening de soortenbescherming een plek te geven.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	0	180	0	180	-121	301
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	0	0	180	0	180	-121	301
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	180	0	180	-112	292
Subtotaal reserves	0	0	-180	0	-180	112	-292
Resultaat	0	0	0	0	0	-9	9

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	180	0	180	26	154
Decentralisatieakkoord natuur	0	0	0	0	0	-138	138
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	180	0	180	-112	292
Saldo reserves	0	0	-180	0	-180	112	0

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Doorbelasting loon en kapitaallastentaak 1-4-7

Dit betreft een administratief product.

Taak 1.4.8 Biodiversiteit: Innovatie en organisatie

Product 1.4.8-1 Biodiversiteit: Innovatie en organisatie algemeen

Omschrijving

De uitwerking van biodiversiteit buiten het natuurnetwerk Nederland (NNN) en Natura 2000 krijgt vorm in de visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving. In oktober dit najaar is een kerndocument Koers Rijke Groenblauwe Leefomgeving besproken met Gedeputeerde Staten. In januari 2018 wordt het kerndocument voorgelegd aan de Commissie Duurzame ontwikkeling en Provinciale Staten. Het kerndocument koers is een tussenproduct op weg naar de definitieve visie die in het na 2018 door Provinciale Staten wordt vastgelegd (inspraak zomer 2018). De visie vormt input / bouwsteen voor de provinciale Omgevingsvisie voor het onderdeel gezonde en aantrekkelijke leefomgeving.

De totstandkoming van de visie rijke groenblauwe leefomgeving vindt op interactieve wijze van buiten naar binnen plaats waarbij vooral gebruik wordt gemaakt van de input van maatschappelijke partijen. Dit is een intensief traject waarbij de organisatie van de werkateliers in juni 2017 een aftrap was.

De geraamde kosten binnen dit product hebben betrekking op bijvoorbeeld de inhuur van (externe) expertise, procesbegeleiding, onderzoek en beleidsverkenningen die noodzakelijk zijn om de visie rijke groenblauwe leefomgeving vorm te geven. Ook is gekozen voor een intensief proces samen met maatschappelijke partners waarin sprake is van o.a. de organisatie van werkateliers en schrijfbijeenkomsten.

Uitvoeringsresultaten 2017

De uitwerking van de biodiversiteit buiten het NNN en Natura 2000 is in het kerndocument koers Rijke Groenblauwe Leefomgeving meegenomen en krijgt een vertaling in de definitieve visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	0	0	500	500	1.327	-827
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	0	0	0	500	500	1.327	-827
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	1.165	500	1.665	1.776	-111
Subtotaal reserves	0	0	-1.165	-500	-1.665	-1.776	111
Resultaat	0	0	-1.165	0	-1.165	-449	-716

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	1.165	500	1.665	1.776	-111
Totaal onttrekking aan reserve	0	0	1.165	500	1.665	1.776	-111
Saldo reserves	0	0	-1.165	-500	-1.665	-1.776	0

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Product 1.4.8-2 Monitoring Natuur

Omschrijving

De monitoringsopgave voor biodiversiteit is beschreven in het Provinciaal Monitoringsprogramma - Biodiversiteit (PMP-B) dat in 2014 is vastgesteld.

Uitvoeringsresultaten 2017

De monitoring is in 2017 uitgevoerd conform het PMP-B en de planning. Een deel van de resultaten uit 2017 worden in deze rapportage al gerapporteerd, voor andere onderdelen komt dit als de gegevens compleet zijn. Een aantal onderdelen van de monitoring worden landelijk nog (door)ontwikkeld.

Financiële verantwoording

Een groot deel van de begroting voor Monitoring Natuur bestaat uit de provinciale bijdrage aan BIJ12, dat voor de gezamenlijke provincies veel projecten rond monitoring leidt, zoals de ontwikkeling van nieuwe methodieken en applicaties en de uitvoering van onderdelen van landelijke monitoring. Andere grote onderdelen op de begroting zijn de SNL monitoring door beheerders in het NNN en de meetnetten voor vegetatie en weidevogels. De financiering voor SNL monitoring zal geleidelijk verschuiven naar het subsidiespoor en verdwijnen van de monitoring begroting.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	0	934	276	1.210	1.009	200
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	0	0	934	276	1.210	1.009	200
Resultaat	0	0	934	276	1.210	1.009	200

Overzicht reserves

Niet van toepassing.

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Product 1.4.8-3 Vergroting biodiversiteit buiten NNN

Omschrijving

Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft in een evaluatie van het Natuurpact aangegeven dat Nederland met inzet van het met het Rijk afgesproken beleid maximaal 65% van de doelen realiseert voor de gunstige staat van instandhouding van de Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten (VHR). Dat betekent dat er nog een flinke opgave blijft liggen waarover provincies en het Rijk afspraken over maken. De provincie Zuid-Holland zoekt een belangrijk deel van haar invulling in de vergroting van de biodiversiteit buiten de begrenzing van het NNN en Natura 2000.

Momenteel werkt de provincie aan de uitwerking van een visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving waarin een uitwerking wordt gedaan voor de versterking van de biodiversiteit in de gehele provincie. De provincie Zuid-Holland wil samen met partners komen tot een rijke groenblauwe leefomgeving. De provincie wil de huidige groenblauwe aanpak verbreden naar beleven, benutten én beschermen. Daarbij wordt de betekenis van groen en water voor mensen en de integrale verbinding van maatschappelijke opgaven zoals verstedelijking, economie, energie, landschap en klimaat centraal gesteld. De uitwerking van een rijke groenblauwe leefomgeving vindt van 'buiten naar binnen' plaats in samenwerking met gebiedspartijen en andere netwerken.

De visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving zal de huidige Beleidsvisie Groen vervangen. In navolging van deze Beleidsvisie en vanuit de gedachte om de visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving zo integraal mogelijk vorm te geven, zal de nieuwe visie in ieder geval ingaan op de biodiversiteit in de stad, vergroting natuurwaarden in waterbergings- en recreatiegebieden en tijdelijke natuur. Uitvoering vindt onder andere plaats door het verlenen van subsidies aan de Landschapstafels.

Uitvoeringsresultaten 2017

Natuur in de stad

De natuurgebieden in Zuid-Holland vormen zo'n zes procent van het provincieoppervlak. Een veel groter deel van Zuid-Holland is stedelijk gebied. Daar ligt de komende jaren ook een grote verstedelijkingsopgave. Door hier samen met partners de biodiversiteit te beschermen en te versterken, dragen wij bij aan de biodiversiteit in Zuid-Holland. Biodiversiteit draagt hier o.a. bij aan de gezondheid en tevens aan een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat.

Daarnaast is de provincie begonnen met het uitwerken van het soortenbeleid vanuit de wet natuurbescherming. Hierbij wordt ook gekeken naar soorten binnen het stedelijke gebied.

In overleg met de stadsecologen van de grote steden is een start gemaakt met het in beeld brengen van het gemeentelijk natuurnetwerk om te bepalen of en waar het natuurnetwerk van de steden aansluit bij het groenblauwe netwerk buiten de steden.

Verkenning stedelijk landschap en groenblauwe structuur Zuid-Holland

In 2017 is een verkenning gedaan naar het stedelijk landschap en de groenblauwe structuur Zuid-Holland. Deze verkenning heeft plaatsgevonden in opdracht van de Provinciaal adviseur Ruimtelijk Kwaliteit Zuid-Holland (PARK) en de provincie Zuid-Holland in samenwerking met de gemeenten Leiden, Den Haag, Rotterdam, Dordrecht en Staatsbosbeheer.

De provincie Zuid-Holland staat voor een landschappelijke uitdaging in de meest verstedelijkte regio van Nederland. Het landschap in, om en tussen de stedelijke gebieden, loopt achter ten aanzien van beleving en toegankelijkheid, is gefragmenteerd en staat onder ruimtelijke druk van grote hedendaagse ruimtelijke opgaven.

Verstedelijking en de vraag naar stedelijk wonen bieden nu een kans om de samenhang, het vestigingsmilieu en de leefkwaliteit van het Zuid-Hollandse metropolitane gebied te versterken indien we dit samen laten gaan met een schaalsprong in het stedelijk landschap en groenblauwe structuur van Zuid-Holland.

Het Landschapspark Zuidvleugel kan uitgroeien tot een metropolitaan stedelijk landschap van allure. Een modern landschapspark waar wonen, werken en recreëren in samenkomen en waar provincie en regionale partners gezamenlijk aan werken.

Natuur in waterbergings-/recreatiegebieden

Het verhogen van de natuurwaarden in recreatiegebieden door een kwaliteitsimpuls is in de Beleidsvisie Groen genoemd als één van de manieren om te investeren in biodiversiteit.

Tijdelijke natuur

'Aan de slag met Tijdelijke Natuur' is een project waarmee de provincie in samenwerking met de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland tijdelijke natuur promoot. Potentieel interessante terreinen worden in dit project in beeld gebracht en terrein-eigenaren worden aangemoedigd om tot tijdelijke natuur over te gaan.

Financiële verantwoording

Niet van toepassing.

Overzicht reserves

Niet van toepassing.

Vooruitblik

Niet van toepassing.

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Product 1.4.8-4 POP 3 ten behoeve van biodiversiteit

Omschrijving

Deze POP maatregel heeft als doel een bijdrage te leveren aan de verbetering van de leefgebieden van weidevogels, de biodiversiteit en het landschap. Om het doel te bereiken worden investeringen op of nabij landbouwgronden gesubsidieerd. Voorbeelden van mogelijke investeringen zijn: inrichting van weidevogel-kerngebieden, inrichtingsmaatregelen voor specifieke soorten en aanleg en inrichting van landschapselementen

Uitvoeringsresultaten 2017

Gedeputeerde Staten hebben op 29 augustus 2017 een openstellingsbesluit voor deze maatregel vastgesteld. Op grond van het openstellingsbesluit kunnen investeringen waarmee de leefgebieden voor weidevogels, de biodiversiteit en het landschap worden verbeterd. In de periode van 18 september 2017 tot en met 15 november 2017 konden aanvragen voor subsidie worden ingediend. Er is totaal € 3.660.000 aan subsidie beschikbaar. Er zijn acht aanvragen voor subsidie ontvangen, in totaal is er een bedrag van € 4.210.247,56 aangevraagd. In de eerste twee kwartalen van 2018 zal duidelijk zijn welke investeringen ten behoeve van weidevogels, biodiversiteit en landschap gesubsidieerd kunnen worden.

Financiële verantwoording

In onderstaand overzicht wordt weergegeven hoe de netto POP3 middelen zijn verwerkt in de provinciale begroting. Dit betreffen de middelen die ten laste van de provincie komen, dus de overblijvende benodigde middelen na verrekening met de bijdrage vanuit Europa.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	4.612	0	-4.612	0	0	0
Baten	0	2.306	0	-2.306	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	0	2.306	0	-2.306	0	0	0
Toevoeging aan reserves	80	0	0	1.682	1.682	1.682	0
Onttrekking aan reserves	0	624	0	-624	0	0	0
Subtotaal reserves	80	-624	0	2.306	1.682	1.682	0
Resultaat	80	1.682	0	0	1.682	1.682	0

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	0	1.682	1.682	0	1.682
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	80	0	0	0	0	1.682	-1.682
Totaal toevoeging aan reserve	80	0	0	1.682	1.682	1.682	0
Groene ambities	0	624	0	-624	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	0	624	0	-624	0	0	0
Saldo reserves	80	-624	0	2.306	1.682	1.682	0

Vooruitblik

In de eerste twee kwartalen van 2018 wordt het resultaat (subsidieverleningen) van de openstelling uit 2017 zichtbaar.

Voor 2018 wordt landelijk een openstelling voorbereid voor investeringen ten behoeve van weide- en akkervogels. Voor de landelijke openstelling is € 9 mln beschikbaar. Deze openstelling zal niet door de provincie Zuid-Holland worden uitgevoerd maar staat wel open voor aanvragen vanuit Zuid-Holland.

Afhankelijk van het resultaat van de openstelling uit 2017 en de landelijke openstelling zal, samen met de agrarische collectieven, bezien worden of er nog behoefte is in 2018 voor een extra openstelling.

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Doorbelasting loon en kapitaallasten taak 1-4-8

Dit betreft een administratief product.

Graadmeter biodiversiteit en weidevogelmeetnet

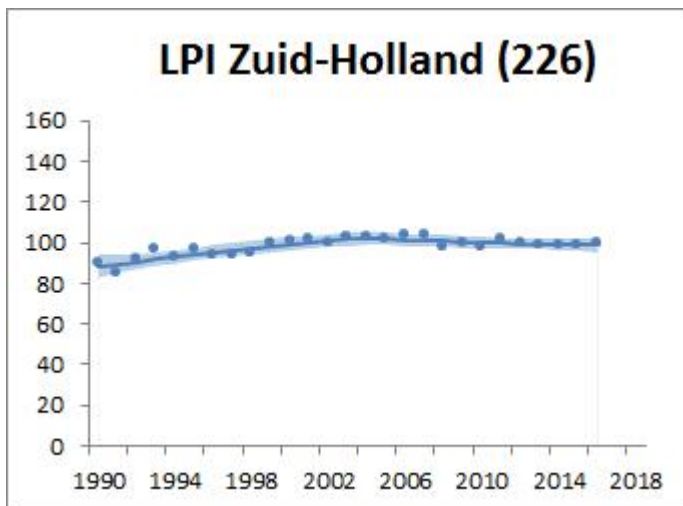
Graadmeter biodiversiteit

Omschrijving

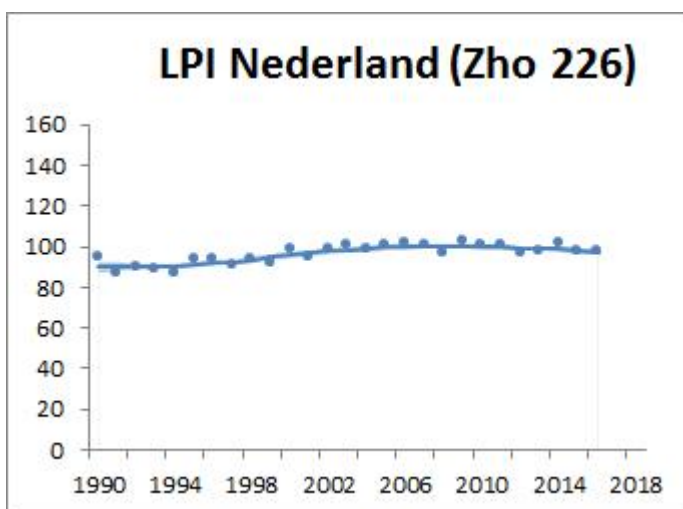
Aan de Biodiversiteitsgraadmeter voor Zuid-Holland is in 2017 invulling gegeven met de nieuwe door het CBS berekende Living Planet Index (LPI). Deze index is gebaseerd op ontwikkelingen in aantal en verspreiding van 226 diersoorten waarvoor de trend door de beschikbaarheid van voldoende gegevens zowel voor heel Nederland als voor Zuid-Holland berekend kan worden.

Uitvoeringsresultaten in 2017

De Living Planet Index (LPI) is bijgewerkt met gegevens tot en met 2016. De LPI Zuid-Holland is berekend op basis van de indexen van 226 soorten broedvogels, vlinders, libellen, amfibieën, vissen en zoogdieren. Het CBS beoordeelt de trend van 1990 tot 2016 als "matige toename", de laatste 12 jaar is de trend "stabiel". Dit komt overeen met het beeld van de landelijke LPI.

2010=100

2010=100

Weidevogelmeetnet

Omschrijving

Het Meetnet Weidevogels Zuid-Holland loopt sinds 1990 en omvat 109 proefvlakken verspreid over de hele provincie. Ze liggen zowel in het natuurnetwerk als in het agrarisch gebied (met en zonder agrarisch natuurbeheer en binnen/buiten de planologisch beschermde weidevogelgebieden¹.

1. In de Verordening Ruimte zijn belangrijke weidevogelgebieden aangewezen. Deze gebieden overlappen deels met de leefgebieden binnen het agrarisch natuurbeheer. In delen zonder overlap is geen actief beleid gericht op weidevogels, maar deze gebieden zijn wel planologisch beschermd.

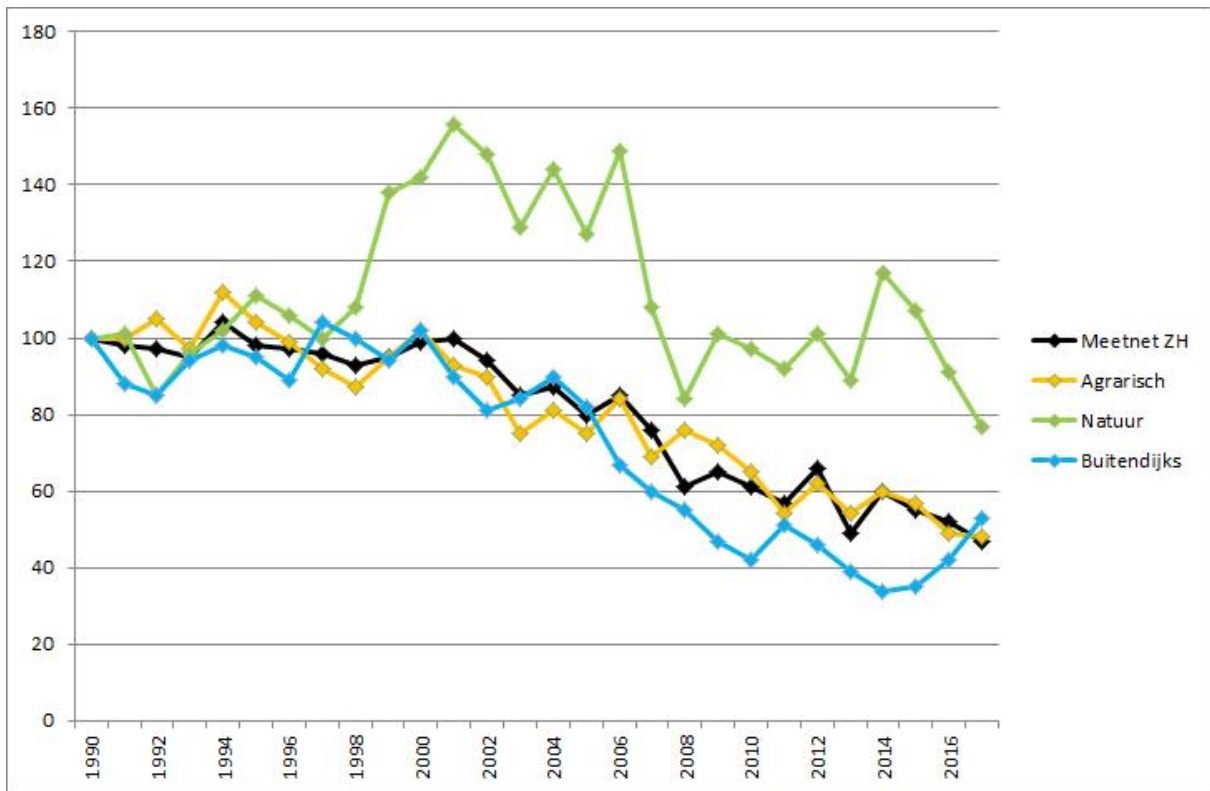
Uitvoeringsresultaten in 2017

Over de periode 1990 tot 2017 is de stand van de zogenaamde primaire weidevogels² na een redelijk stabiele periode van tien jaar vanaf circa 2000 gehalveerd (zie zwarte lijn in de grafiek). Binnen het NNN leek het in de periode 1998 tot 2006 erg goed te gaan met de weidevogels. Daarna is de index weer gedaald tot ongeveer het niveau van de jaren '90. In het agrarisch gebied was de stand tot ongeveer 2000 stabiel en is daarna afgenomen tot nu ongeveer 50% van het niveau begin 90-er jaren. In het buitendijkse gebied liggen weidevogelgebieden die tot het natuurnetwerk behoren, maar deels (nog) in agrarisch beheer zijn. Het aantal weidevogels in deze gebieden is hard achteruitgegaan. Na een dieptepunt in 2014 is er in 2015 en 2016 een kleine toename tot circa 40% van de stand in 1990.

2. Zomertaling, slobbeend, kuifeend, patrijs, scholekster, Kievit, kempfaan, watersnip, grutto, wulp, tureluur, veldleeuwerik, graspieper en gele kwikstaart.]

Bijna alle primaire weidevogelsoorten vertonen een afname. De primaire weidevogels doen het beter binnen het Natuurnetwerk dan in agrarisch gebied.

Voor de instandhouding van populaties is ook het aantal opgroeiende jongen van groot belang. Van weidevogels is bekend dat de populaties sterk verouderen. Voor de grutto is het aantal opgroeiende jongen (in het eerste jaar) berekend met behulp van het bruto territoriaal succes (BTS). Dit was in 2017 "onvoldoende", namelijk 45,6%. Voor zekere instandhouding van de populatie is een BTS van 65% of meer nodig.

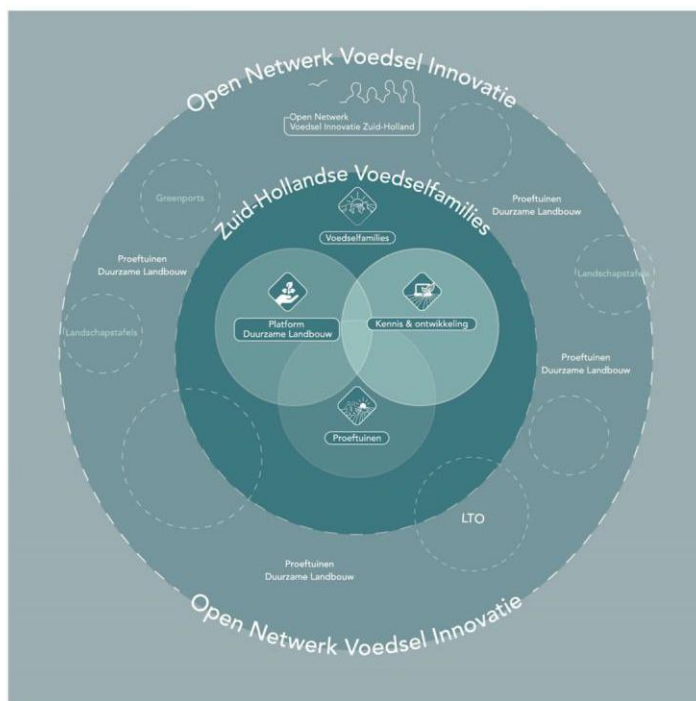
het innovatienetwerk is elkaar te voeden met kennis en inspiratie over de proeftuinen. Dit netwerk speelt een essentiële rol bij de uitvoering van de Innovatieagenda en bestaat uit:

- **Platform Duurzame Landbouw:** circa 30 koplopers uit de landbouw- en voedselketen zijn verenigd in de 'Zuid-Hollandse Voedsel families';
- **Kennisteam:** voor het Kennis- en Ontwikkelprogramma met Wageningen Economic Research, Hogeschool InHolland, HAS Hogeschool en DRIFT/Erasmus universiteit;
- **Proeftuinen:** in uitvoering of in ontwikkeling door samenwerkende ondernemers uit de landbouw- en voedselketen.

Voor dit geheel is nu een Programmaraad in werking en de Stichting Zuid-Hollandse Voedsel families is daarvoor opgericht.

foto: Programmaraad Voedsel families Zuid-Holland

figuur: Open Netwerk Voedselinnovatie duurzame landbouw

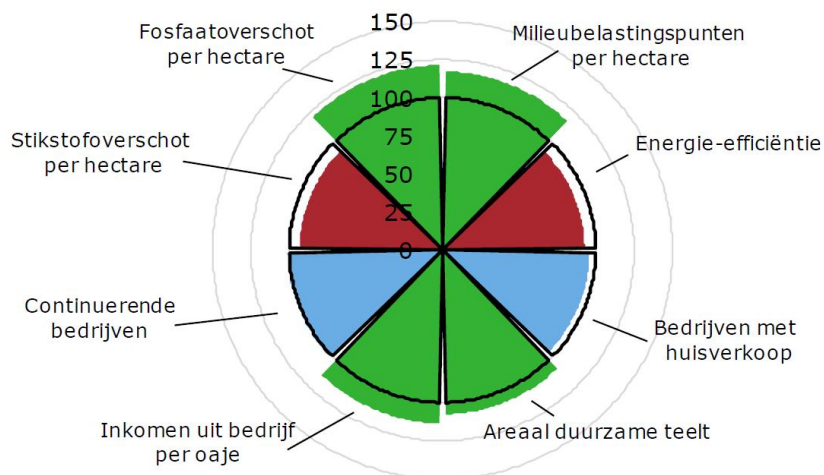
1. Barometer Duurzame Landbouw

In 2017 is als effectindicator de Barometer Duurzame Landbouw ontwikkeld en door PS vastgesteld bij de Voorjaarsnota 2017. De resultaten op de afzonderlijke thema's reflecteren de duurzaamheidsprestaties van de Zuid-Hollandse agrarische bedrijven in de grondgebonden landbouw. Deze prestaties komen tot stand op basis van ondernemerskeuzes, wet- en regelgeving en algemeen landbouwbeleid van de overheid.

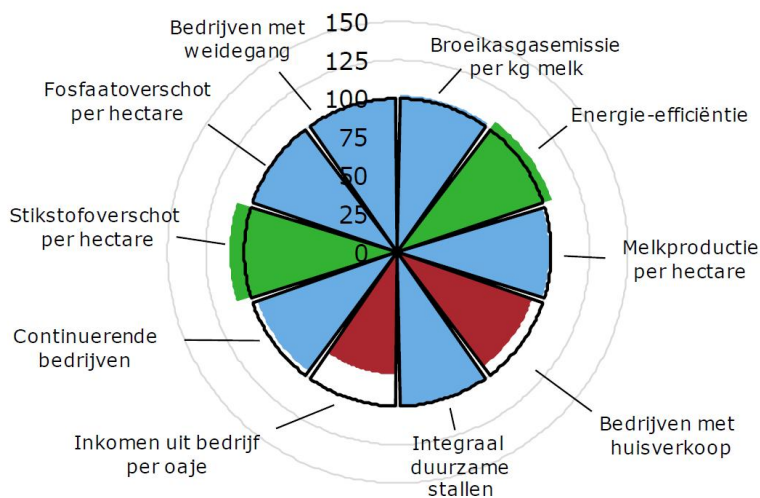
Uitvoeringsresultaten in 2017

Hieronder vindt u de eerste meting van de Barometer Duurzame Landbouw. De Barometer toont de duurzaamheidsprestaties in het jaar 2015 (vlakken) ten opzichte van de referentie (de dik gedrukte lijn). De referentie wordt gevormd door het meerjaarsgemiddelde van de periode 2010-2015. Deze effectindicator is afzonderlijk uitgewerkt voor de melkrundveehouderij en de akkerbouw. Dit zijn in Zuid-Holland de belangrijkste sectoren binnen de grondgebonden landbouw. De Barometer omvat een groot aantal people-, planet- en profit-thema's (8 voor de akkerbouw en 10 voor de melkrundveehouderij).

Akkerbouw

Melkrundveehouderij

Legenda:

Dikke lijn:	Meerjaarsgemiddelde; 2015=100
Groen:	Betere prestatie dan meerjaarsgemiddelde
Rood:	mindere prestatie dan meerjaarsgemiddelde
Blauw:	prestatie rondom meerjaarsgemiddelde

Vooruitblik

In de akkerbouw en de melkrundveehouderij zijn vele ontwikkelingen gaande die de duurzaamheidsprestaties kunnen beïnvloeden, bijvoorbeeld de introductie van het fosfaatrechtenstelsel voor de melkrundveehouderij, de PAS, de nieuwe derogatie-eisen krachtens de Nitraatrichtlijn en de doorwerking van het toekomstig klimaatakkoord. De beïnvloedingsmogelijkheden van de provincie op de duurzaamheidsprestaties als gevolg van deze ontwikkelingen zijn beperkt.

Provinciale Staten hebben in december 2017 ingestemd met het GS-voorstel om te onderzoeken of deze Barometer op een of andere wijze kan worden verbonden met de monitoring van het ruimtelijk beleid voor de intensieve veehouderij. GS doen PS hiervoor een voorstel uiterlijk mei 2018.

In de 2^e helft van 2018 wordt de vervolgmeting Barometer Duurzame Landbouw uitgevoerd.

Verder is een subsidie "Stimulering maatschappelijke initiatieven duurzame landbouw" voorbereid en vastgesteld bij de Begroting 2018. En ook is in 2017 gestart met de ondersteuning en samenwerking met het Programma Jong Leren eten (www.JongLerenEten.nl). Om deze samenwerking verder te continueren is besloten bij de Begroting 2018 daarvoor een begrotingssubsidie van € 300.000 beschikbaar te stellen voor de jaren 2018-2020 op basis van het gezamenlijke Werkplan 2018-2020.

Links en verwijzingen

[Website Voedsel families Zuid-Holland.](#)

[Onderbouwing Barometer Duurzame Landbouw.](#)

Taak 1.5.1 Opstarten programma gericht op kennis, ontwikkelen en innovatie landbouw

Omschrijving.

Samen met andere partijen zet de provincie programma's op voor duurzame innovatie en kennisontwikkeling. Deze netwerkaanpak biedt de basis voor projecten, verkenningen en de bijbehorende langdurige samenwerking. Door kennisontwikkeling en kennisdeling in proeftuinen gaat de grondgebonden landbouw verduurzamen en economisch sterker worden.

Product 1.5.1-1 Programma's voor duurzame innovatie, kennisontwikkeling en ondersteuning projecten

Omschrijving

Samen met andere partijen zet de provincie programma's op voor duurzame innovatie en kennisontwikkeling. Deze netwerkaanpak biedt de basis voor proeftuinen, projecten en/of verkenningen en de bijbehorende langdurige samenwerking. Door kennisontwikkeling en kennisdeling in proeftuinen gaat de grondgebonden landbouw op termijn verduurzamen en economisch sterker worden.

Uitvoeringsresultaten 2017

In 2017 zijn de verschillende activiteiten uit het Uitvoeringsprogramma InnovatieAgenda Duurzame Landbouw uitgevoerd. Belangrijkste activiteit was het Voedselvernieuwersfeest (www.voedsel families.nl/voedselvernieuwersfeest) van 11 mei. Dat is voor vele proeftuinen de start geweest. Ook pitches van voedselvernieuwers kregen daar aandacht. Verder zijn hier nieuwe samenwerkingen tussen onze partners gestart. Het Voedselvernieuwersfeest is voor veel initiatiefnemers de start geweest voor een nieuwe

proeftuin. Het was belangrijk om voldoende nieuwe proeftuinen te krijgen voor de verschillende POP3 maatregelen voor duurzame innovaties. Het betrof hierbij zowel het afhandelen van de 1^e ronde openstellingen van 2016 als van de 2^e ronde openstellingen in 2017. Verder zijn er ook openstellingen geweest voor 'LEADER' en 'Jonge boeren'. Daarnaast loopt het programma nog door van het Stimuleringskader systeeminnovatie grondgebonden landbouw.

Prestatie-indicatoren taak 1.5.1

Voortgang	Trend	Nummer	Omschrijving	Nulmeting	Streef-waarde 2017	Meetwaarde 2017
		1.5.1.1	Het aantal proeftuinen (in voortgangsrapportage wordt dit verder uitgewerkt naar de doelen: 1. kringlopen van grondstoffen 2. regionale voedselketens 3. biodiversiteit	0		1: 11 2: 10 3: 08
		1.5.1.2	Het aantal deelnemers aan samenwerkingsverbanden die uitvoering geven aan proeftuinen	0		29
		1.5.1.3	De jaarlijkse kosten van proeftuinen inclusief het aandeel POP3-subsidie (in euro's); dit is het bedrag aan toegekende subsidies	0		€ 2.071.699

Per activiteit komt hieronder een omschrijving van de uitvoeringsresultaten 2017 (wat hebben we gedaan) en een vooruitblik (wat gaan we doen in 2018) aan de orde.

a. Openstellingsbesluiten POP3 Duurzame landbouwnovaties

Het doel van deze activiteit is om proeftuinen te genereren door subsidie beschikbaar te stellen via het POP3-programma en hiervoor de verschillende POP3-maatregelen voor duurzame landbouw (www.zuid-holland.nl/pop3) open te stellen en subsidie te verlenen voor proeftuinen. In 2017 zijn de subsidietoekenningen van de POP3 aanvragen van 2016 voor proeftuinen afgerond. In 2017 heeft ook de 2e ronde openstellingen van de vier POP3 maatregelen voor duurzame landbouw plaatsgevonden. Het totale bedrag aan openstellingen was

€ 7.974.138 en aangevraagd is € 7.723.648. De verdere subsidieprocedure vindt plaats in 2018. Hieronder nadere informatie over deze twee openstellingsrondes.

Openstellingen 2016

In 2017 zijn de subsidietoekenningen van de aanvragen van 2016 voor proeftuinen afgerond. Alle 15 subsidieaanvragen uit 2016 voor POP3 zijn toegekend in 2017 voor een bedrag van € 2.071.699. Het totale openstellingsbedrag van 2016 bedroeg € 3.819.000.

Overzicht proeftuinen POP3 2016

Proeftuinen/POP3 maatregel	Openstelling	Sluiting	Aantal aangevraagd/ ontvankelijk/ toegekend	Subsidie- budget openstelling	Totaal aangevraagd subsidie	Totaal toegekende subsidie
2.1a Trainingen en demonstraties	14-11-2016	18-1-2017	6/ 5/ 3	€ 500.000	€ 615.865	€ 204.708
2.2a Fysieke investeringen innovaties	28-11-2016	25-1-2017	15/ 14/ 5	€ 2.319.000	€ 4.792.093	€ 1.012.601
2.7a Samenwerken aan innovaties	15-9-2016	17-11-2016	18/ 17/ 7	€ 1.000.000	€ 3.438.850	€ 854.390
TOTALEN			39/ 36/ 15	€ 3.819.000	€ 8.846.808	€ 2.071.699

Openstellingen 2017

Het resultaat van deze activiteit in 2017 is dat er vier openstellingen zijn geweest van de gekozen POP3-maatregelen. De ingediende aanvragen worden op criteria gescoord van het openstellingsbesluit door het adviescomité dat onder andere uit twee externe deskundigen bestaat. Daarbij moeten de aanvragen eerst de minimale punten halen en daarna worden ze gerangschikt op het aantal punten. Tevens moeten ze voldoen aan alle formele vereisten. Deze hele beoordelingsprocedure duurt maximaal 22 weken.

De subsidietoekenning voor de proeftuinen die voldoende punten hebben gehaald zal plaatsvinden in 2018. Alle proeftuinaanvragen zijn al wel beoordeeld in 2017.

POP3 overzicht openstellingen duurzame landbouw 2017

Proeftuinen	Openstelling	Sluiting	Aantal aangevraagd/ ontvankelijk	Subsidie- budget openstelling	Totaal aangevraagd subsidie	Maximaal toe te kennen subsidie
2.1b Trainingen en demonstraties	2-10-2017	29-11-2017	2 - 2	€ 460.000	€ 192.775	€ 114.889
2.2b Fysieke investeringen innovaties	21-8-2017	18-10-2017	16 - 14	€ 3.000.000	€ 2.046.954	€ 504.443
2.7b Samenwerken aan innovaties	12-6-2017	31-8-2017	13 - 13	€ 4.314.138	€ 5.265.919	€ 4.314.138
2.8b Europees Innovatie Partnership	4-9-2017	1-11-2017	1 - 1	€ 200.000	€ 200.000	€ 200.000
TOTALEN			32 - 30	€ 7.974.138	€ 7.705.648	€ 5.133.470

Bij de openstellingen voor 2017 zijn de volgende communicatie activiteiten uitgevoerd om de doelgroep te informeren over de openstelling en over de doelen en voorwaarden van de verschillende openstellingsbesluiten met als doel om proeftuinaanvragen te krijgen van ondernemers:

- In maart 2017 is een algemene folder over de nieuwe openstellingen voor proeftuinen en POP3 maatregelen Duurzame Landbouw gestuurd naar alle agrariërs die bij het RVO staan geregistreerd. Deze was gericht op de tweede ronde openstellingen in het jaar 2017;
- Persberichten bij openstelling;
- Publicatie op website provincie;
- Verspreiding folder voor de openstellingen 2.1, 2.2, 2.7 en 2.8 (digitaal, naar contactpersonen van diverse organisaties en via bijeenkomsten);

- Informatieverstrekking en begeleiding tijdens Platformbijeenkomsten Duurzame Landbouw gericht op ondersteuning en advisering initiatiefnemers;
- Informatiebijeenkomsten op provinciehuis;
- Inhuur makelaar-schakelaars voor ondersteuning initiatiefnemers proeftuinen;
- Informatie verstrekking via partners Kennis- en Ontwikkelprogramma;
- Informatie verstrekking via gebiedsregisseurs onder andere aan Landschapstafels en Regietafels;
- Bijeenkomst "Nieuwe Groene Cirkel in Hoeksche Waard en Goeree Overflakkee;
- Samenwerking met LTO om initiatieven te ondersteunen en te informeren;
- Advisering over aanvragen voorafgaand aan indiening (maatwerk via persoonlijke gesprekken).

POP3 activiteitenoverzicht 2017

Activiteiten	Wanneer	Realisatie 2017
<i>openstellingsbesluiten POP3 maatregelen:</i>	Openstelling van	✓
2.1 Trainingen en demonstraties	12-06-2017 tot 04-09-2017	
2.2. Fysieke investeringen innovaties	21-08-2017 tot 18-10-2017	
2.7 Samenwerken aan innovaties	02-10-2017 tot 29-11-2017	
2.8 Europees Innovatie Partnership (EIP)	04-09-2017 tot 01-11-2017	
Roadshow activiteiten: Informeren doelgroepen over openstellingen maatregelen met diverse communicatieactiviteiten	Vanaf Q2	✓
Ondersteunen aanvragers, vragen en antwoorden	Vanaf Q2	✓
Selecteren en begeleiden makelaars-schakelaars voor ondersteunen initiatiefnemers proeftuinen	Vanaf Q2	✓
Adviesteam beoordeling subsidieaanvragen proeftuinen samenstellen	Q3-Q4	✓
Beoordelen ingediende proeftuinaanvragen POP3 maatregelen.	Q3 2017- Q2 2018	↖

Legenda: Uitgevoerd:

In uitvoering:

b. Overige POP3 maatregelen landbouw (JOLA en LEADER)

Behalve de vier hiervoor genoemde POP3-maatregelen, die speciaal gericht zijn op duurzame innovaties, zijn er nog twee andere POP3-maatregelen die ook een bijdrage leveren aan een sterke en rendabele grondgebonden landbouw in Zuid-Holland namelijk een maatregel voor jonge landbouwers die een bedrijf gaan overnemen (JOLA) en een maatregel voor de uitvoering van de Lokale Ontwikkel Strategie (LEADER).

Jonge landbouwersregeling (JOLA)

Met POP-3 subsidies voor jonge landbouwers worden jonge landbouwers gestimuleerd om duurzaam te investeren in hun bedrijf. De regeling is vooral bedoeld om de aanschaf van modernere installaties en machines te stimuleren, waarmee de jonge landbouwer een achterstand kan inlopen. Subsidie kon gevraagd worden voor bepaalde investeringen die opgenomen waren in de regeling. Dit betrof onder andere investeringen in zonnepanelen, mestvergisters, warmte-kracht, mestscheidingsinstallaties, koe matrassen en varkensvriendelijke vloeren.

Voor 2017 is de regeling opengesteld in de periode vanaf 1 december 2016 tot en met 16 januari 2017. Voor deze openstelling was een bedrag van € 390.000 beschikbaar. Er zijn 24 aanvragen ingediend met een totaal aangevraagd bedrag van € 403.564,02. Er zijn 18 aanvragen toegewezen voor een totaal bedrag van € 303.545,82.

LEADER-aanpak: Leefbaarheid Platteland

Met POP3 subsidies voor het onderdeel LEADER worden de Lokale Ontwikkeling Strategie (LOS) Holland Rijnland en de LOS Polders met Waarden uitgevoerd. Zowel de LOS Holland Rijnland als de LOS Polders met Waarden zijn door Gedeputeerde Staten vastgesteld in november 2015. Tegelijkertijd zijn de Lokale Actie Groepen (LAG) geïnstalleerd in Holland Rijnland en de Polders met Waarden. De regeling is vooral bedoeld om projecten te realiseren die passen binnen de doelstellingen van de LOS van beide gebieden. De openstellingen worden samen met beide Lokale Actie Groepen voorbereid, elke LAG adviseert over het open te stellen bedrag. Aanvragen worden van een advies voorzien door de betreffende LAG en vervolgens ter besluitvorming voorgelegd aan Gedeputeerde Staten.

In 2017 is de regeling twee maal opengesteld. De eerste openstelling in 2017 was in de periode van 15 mei 2017 tot en met 28 juni 2017. Voor deze openstelling was voor beide LEADER gebieden een bedrag van € 300.000 beschikbaar. Voor Polders met Waarden is er één aanvraag ingediend voor een bedrag van € 37.776,03. De gevraagde subsidie is verleend.

Voor Holland Rijnland zijn er vier aanvragen ingediend voor een bedrag van € 372.000. Twee van de vier aanvragen zijn afgewezen vanwege het ontbreken van cofinanciering door de gemeente. De overige twee aanvragen zijn door de LAG Holland Rijnland als onvoldoende beoordeeld en daarom ook afgewezen.

De tweede openstelling in 2017 was in de periode van 2 oktober 2017 tot en met 29 november 2017. Voor deze openstelling was voor Holland Rijnland een bedrag van € 300.000 beschikbaar. Voor Polders met Waarden was een bedrag van € 1.500.000 beschikbaar.

Voor Polders met Waarden zijn er twee aanvragen ingediend voor een totaal bedrag van € 294.780.

Voor Holland Rijnland zijn er twee aanvragen ingediend voor een totaal bedrag van € 129.000.

Alle aanvragen zijn in behandeling.

c. Uitvoering Stimuleringskader Systeeminnovaties grondgebonden landbouw

Het stimuleren van systeeminnovaties in de landbouw is gestart in 2013 als uitvoering van de Beleidsvisie Groen met het Stimuleringskader Innovaties grondgebonden landbouw met subsidies via de Uitvoeringsregeling Groen (URG). Het doel is het stimuleren van systeeminnovaties in de grondgebonden landbouw op de thema's korte afzetketens en veenweiden landbouw. Het Stimuleringskader is een voorloper van de Innovatie Agenda Duurzame Landbouw. Daarom is de subsidiemogelijkheid op basis van dit stimuleringskader beëindigd per 1 juni 2016.

Bij de korte afzetketens is het innovatietraject Masterclass stad-land en Verkorte ketens van bodem tot bord (voornamelijk Groene Hart) afgerond. Vier innovatietrajecten korte afzetketens zijn nog in uitvoering. Enkele initiatiefnemers op het thema korte afzetketens zijn ook betrokken bij de proeftuinen duurzame landbouw. Resultaten van de initiatieven binnen dit stimuleringskader dragen ook bij aan de doelen van de Innovatie Agenda. Het Veenweiden Innovatiecentrum (VIC) te Zegveld heeft het meerjarig programma systeeminnovatie (2014-2017) uitgevoerd.

Financiële verantwoording

Lasten:

Voor deze taak zijn € 2,5 mln lagere lasten gerealiseerd. Daarvan heeft € 0,5 mln betrekking op lagere subsidieverstrekingen in het kader van nota Ruimte gelden uit het ILG-tijdperk en 0,7 mln betreft vrijvallende subsidies of verlenging van looptijden van subsidies. Daarnaast is er een onderschrijding van € 0,6 mln die wordt veroorzaakt door lagere subsidieverstreking in het kader van Leader+ en een onderschrijding van € 0,2 mln voor POP3. Als gevolg van een looptijd-wijziging van de een subsidie Sanering glastuinbouw wordt € 0,7 mln minder gerealiseerd. Tenslotte zijn er kleine overschrijdingen van in totaal € 0,2 mln voor diverse deelproducten.

Baten:

Voor deze taak zijn de baten € 0,8 mln lager dan begroot. Deze is het gevolg van een lagere EU-bijdrage van € 0,2 mln voor POP3. Daarnaast is voor € 0,6 mln geen EU-bijdrage gerealiseerd voor Leader+ omdat hiervoor ook geen kosten zijn gemaakt.

Reserves (onttrekkingen):

De lagere subsidieverstrekingen in het kader van nota Ruimte uit het ILG-tijdperk van € 0,5 mln en de 0,7 mln vrijvallende subsidies of verlenging van looptijden van subsidies leiden tot een lagere bijdrage uit de reserve Decentralisatieakkoord natuur. Overige lagere lasten leiden tot een lagere bijdrage uit de reserve Groene Ambities.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	-54	6.550	-169	-3.234	3.147	625	2.522
Baten	108	2.814	96	-1.564	1.346	557	789
Subtotaal baten en lasten	-162	3.736	-265	-1.671	1.801	68	1.733
Toevoeging aan reserves	1.412	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	-989	2.927	0	-1.578	1.350	-189	1.539
Subtotaal reserves	2.401	-2.927	0	1.578	-1.350	189	-1.539
Resultaat	2.239	809	-265	-93	451	258	194

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	1.412	0	0	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	1.412	0	0	0	0	0	0
Groene ambities	633	2.051	0	-1.578	473	838	-365
Sanering glastuinbouw	153	67	0	0	67	-632	698
Decentralisatieakkoord natuur	-1.775	810	0	0	810	-396	1.206
Totaal onttrekking aan reserve	-989	2.927	0	-1.578	1.350	-189	1.539
Saldo reserves	2.401	-2.927	0	1.578	-1.350	189	0

Vooruitblik

a. Openstellingsbesluiten POP3

In 2018 volgt een derde ronde nieuwe openstellingen en zal er verder gegaan worden met de communicatie. Dit zal in combinatie met de VoedselFamilieBijeenkomsten gebeuren zodat er een integrale aanpak is en het Innovatienetwerk Zuid-Hollandse VoedselFamilies zich zo kan presenteren. Ook is de mogelijkheid voor potentiële initiatiefnemers van een proeftuin aanwezig om persoonlijk advies te krijgen of informatie te verstrekken via specifieke bijeenkomsten

POP3 activiteitenoverzicht 2018

Activiteiten	wanneer
Toekennen subsidies Proeftuinen 2e ronde openstellingbesluiten maatregelen 2.1, 2.2, 2.7 en 2.8	Q1-Q4 2018
Diverse openstellingsbesluiten POP3 maatregelen met bijbehorende activiteiten als roadshow, ondersteunen, beoordelen en toekennen	2018
Planning 2018 openstellingsbesluiten: (6-8 weken)	
- 2.1. Kennisoverdracht	7-5-2018
- 2.7. Samenwerken aan duurzame innovaties	11-6-2018
Laatste openstellingsbesluiten POP3 maatregelen met bijbehorende activiteiten als roadshow, ondersteunen, beoordelen en toekennen	2019

De kern van de aanpak is gericht op samenwerken aan innovaties. Daarom vindt in 2018 nogmaals een budgetverschuiving plaats van maatregel 2.2 (Fysieke investeringen) naar maatregel 2.7 (Samenwerken aan innovaties). Dit kan omdat ook de uitvoering van de proeftuin met fysieke investeringen en advies- en personeelskosten plaats kan vinden via maatregel 2.7 net zoals bij maatregel 2.2. Hierdoor kunnen de proeftuinen met nieuwe samenwerkingsverbanden hun plannen uitvoeren en de fysieke investeringen voor bijvoorbeeld machines, installaties, gebouwen, operationele kosten en software doen. In 2018 zal in VoedselFamilieBijeenkomsten elke keer aandacht zijn voor nieuwe initiatieven die een proeftuin kunnen worden. Hiermee willen we het laatste budget voor Samenwerken aan innovaties gebruiken. Resterend budget kan verder nog in 2019 worden ingezet. Verder kunnen proeftuinen uit 2016 die een samenwerkingsverband hebben ook hun voorstel voor de uitvoering indienen. Dit betekent dat we gaan inzetten om in 2018 op een succesvolle openstelling voor 'Samenwerken aan innovaties'. Hierdoor kunnen ook nog de ervaringen van deze proeftuinen in 2019 en 2020 via het Kennis- en ontwikkelprogramma worden ingezet. Daarnaast kan de verspreiding van de

kennis ook plaatsvinden via de POP3 maatregel 2.1 Trainingen en demonstraties. Daarbij wordt dan gebruikt gemaakt van de opgehaalde kennis uit de lopende proeftuinen.

In onderstaande tabel staat een indicatie van de bedragen van de openstellingen. De bedragen voor 2016 zijn de werkelijke bedragen van de toegekende subsidies. Voor 2017 is dat het indicatieve bedrag van de toe te kennen aanvragen. Voor de andere jaren zijn dit weer indicatieve bedragen van de openstellingen.

POP3 indicatie bedragen openstellingen en totaal beschikbaar budget

POP3 maatregel	Realisatie 2016	Indicatie realisatie 2017	Indicatie openstelling 2018	Indicatie openstelling 2019	Totale beschikbaar budget
2.1a Trainingen en demonstraties	€ 205.000	€ 115.000	€ 400.000	€ 540.000	€ 1.260.000
2.2a Fysieke investeringen innovaties	€ 1.013.000	504.000			€ 1.517.000
2.7a Samenwerken aan innovaties	€ 854.000	€ 4.314.000	€ 5.900.000		€ 11.095.000
2.8 Europees Innovatie Partnerschap		€ 200.000			€ 200.000
Totaal	€ 2.072.000	€ 5.133.000	€ 6.300.000	€ 540.000	€ 14.072.000

Getallen zijn afgerond op 1.000,-daardoor op eindtotaal kleine afwijking tov totale budget van € 14.080.000

b: Overige POP3 maatregelen landbouw (JOLA en LEADER)

Ook in 2018 is er een openstelling voor Jonge landbouwersregeling in december ad circa € 500.000. Voor Leader zijn er twee openstellingen (maart en oktober) via de Lokale Actie Groepen Holland Rijnland en Polders met Waarden.

c: Stimulering maatschappelijke initiatieven duurzame landbouw

Bij de Begroting 2018 is deze subsidiemogelijkheid vastgesteld waarbij het gaat om het stimuleren van maatschappelijke initiatieven, die een bijdrage leveren aan het doelen van de provincie. Deze initiatieven vallen nu tussen wal en schip en komen niet in aanmerking voor de bestaande POP3 regeling. (€ 100.000). In 2018 brengen wij deze subsidiemogelijkheid onder de aandacht van onze partners via algemene communicatie en via de VoedselFamilieBijeenkomsten. Dit eerste jaar gaan we ontdekken hoeveel behoefte er is aan deze ondersteuning van maatschappelijke initiatieven.

d: Uitvoering Stimuleringskader Systeminnovaties grondgebonden landbouw

Goedgekeurde subsidietrajecten worden afgerond ofwel verder uitgevoerd tot en met 2019. Het Veenweiden Innovatiecentrum voert jaarlijks verschillende innovatieverkenningen uit op basis van de samenwerkingsovereenkomst. De samenwerkingsovereenkomst hierover met provincie Utrecht loopt tot en met 2019 en kan t.z.t. verlengd worden.

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Doorbelasting loon en kapitaallasten taak 1-5-1

Omschrijving

Er zijn in 2017 € 0,1 mln meer loon- en kapitaallasten aan deze taak doorbelast dan begroot. Het verschil wordt grotendeels verklaard uit hogere kapitaallasten.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	0	1.045	0	148	1.193	1.233	-40
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	0	1.045	0	148	1.193	1.233	-40
Resultaat	0	1.045	0	148	1.193	1.233	-40

Overzicht reserves

Niet van toepassing.

Taak 1.5.2 Participeren in innoverende samenwerkingsverbanden

Product 1.5.2-1 Participeren in innoverende samenwerkingsverbanden

Omschrijving

Het opzetten en participeren in samenwerkingsverbanden bevordert kennisontwikkeling en -overdracht. Essentieel bij de uitvoering is het opzetten en opbouwen van een innovatienetwerk Duurzame Landbouw. De provincie werkt verder aan een Platform Duurzame Landbouw. Dit is een netwerk van individuen en organisaties met duurzaamheidsambities en met de mogelijkheid ontwikkelingen op gang te brengen of te sturen. De provincie organiseert in dit netwerk samenwerking tussen innovatiepartijen en agrarische ondernemers en ondernemingen. Een ander samenwerkingsverband is die voor het Kennis- en Ontwikkelprogramma met kennis- en onderwijspartners om kennis te ontwikkelen en te delen uit de proeftuinen.

De gekozen veranderaanpak heeft geresulteerd in het Open Netwerk Voedsel Innovatie Zuid-Holland met de Zuid-Hollandse Voedselnetwerken als zelfstandig transitie- en innovatienetwerk en dat zich gepresenteerd heeft op het eerste Voedselvernieuwersfeest onder andere met de presentatie van zijn Voortgangsrapportage "Eten maken waar je blij van wordt!" ("[Eten maken waar je blij van wordt](#)", [De voedselnetwerken, Tweede voortgangsrapportage Zuid-Holland, mei 2017](#)). Deze samenwerking bestaat uit drie onderdelen, namelijk het Platform Duurzame Landbouw, het Kennis- en Ontwikkelprogramma en de Proeftuinen. Deze samenwerking heet ook wel de Zuid-Hollandse Voedselnetwerken. Dit vernieuwingsnetwerk gaat zich nu verzelfstandigen via een formele status via de Stichting Zuid-Hollandse Voedselnetwerken en daarvoor is in 2017 de Programmaraad al gestart. De provincie blijft dit netwerk ondersteunen naar een zelfstandig functioneren als netwerkorganisatie voor de komende jaren. Deze netwerken worden gelinkt aan andere samenwerkingsverbanden zoals de Participatietafel Voedseltransitie van RVO en de Transitiecoalitie Voedsel. Ook met andere organisaties wordt samengewerkt zoals Greenport WO en LTO.

Uitvoeringsresultaten 2017

Hieronder op hoofdlijnen de uitvoeringsresultaten van deze taak

Prestatie-indicatoren taak 1.5.2

Voortgang	Trend	Nummer	Omschrijving	Nulmeting	Streefwaarde 2017	Meetwaarde 2017
		1.5.2.1	Samenwerkingsverband Platform Duurzame Landbouw	Ja	Ja	Ja
		1.5.2.2	Samenwerkingsverband Kennis- en Ontwikkelprogramma	Ja	Ja	Ja
		1.5.2.3	Het aantal samenwerkingen met andere netwerkorganisaties	0		2

Ontwikkelindicator.

Het gaat hier om indicatoren die betrekking hebben op de ontwikkelingen in het Innovatieproces gebaseerd op de vier voorwaarden daarvoor. Een goed innovatienetwerk is daarvoor onmisbaar. Dit innovatienetwerk dient:

- Innovaties te ontwikkelen als antwoord op opgaven
- Innovaties in de praktijk te brengen
- Kennis en ervaring uit te wisselen
- Innovaties binnen en buiten het netwerk toegankelijk te maken.

Hieronder de resultaten in de tabel waarbij dit de eerste meting is.

Ontwikkelindicatoren

Omschrijving indicator	2017 (1e meting)
Aantal Platformbijeenkomsten en Programmaraad	6
Aantal Kennis- en Ontwikkelbijeenkomsten van Kennisteam	6
Aantal aanwezigen Kennis- en Ontwikkelbijeenkomsten van Kennisteam	7
Frequentie aanwezigheid deelnemers Kennis- en Ontwikkelbijeenkomsten	1
Aantal brede netwerkbijeenkomsten (Ambitiedag Samen kennis delen)	1
Aantal aanwezigen Brede bijeenkomsten(Ambitiedag Samen kennis delen)	70
Frequentie aanwezigheid deelnemers brede netwerkbijeenkomsten	1

Terugblik

Hieronder wordt voor de verschillende activiteiten de voortgang van 2017 weergegeven.

a. Platform Duurzame Landbouw

Het doel is om de Zuid-Hollandse Voedsel families definitief op te richten en de deelnemers te ondersteunen naar een zelfstandig functioneren als netwerkorganisatie voor de komende jaren.

In 2017 zijn een aantal platformbijeenkomsten voor de verdere vorming van het Platform Duurzame Landbouw.. Het Voedselnieuwerversfeest op 11 mei was de belangrijkste bijeenkomst (<https://www.voedsel families.nl/Voedselnieuwerversfeest>). Dit Voedselnieuwerversfeest is de start geweest van vele initiatieven om te komen tot proeftuinen en tot Proeftuinaanvragen voor POP3-subsidie.

Op dit Voedselnieuwerversfeest heeft ook de Programmaraad in oprichting zich gepresenteerd door de tweede Voortgangsrapportage "Eten maken waar je blij van wordt!" aan te bieden aan gedeputeerde Weber.

De Programmaraad is daarna in verschillende bijeenkomsten bij elkaar gekomen wat heeft geleid tot de oprichting van de Stichting Zuid-Hollandse Voedsel families. De Programmaraad, bestaande uit koplopers, leden Kennisteam en de provincie, heeft als belangrijke taak om de programmering te verzorgen van de Voedsel familiebijeenkomsten en het verder concretiseren van de drie toekomstbeelden uit de 2e Voortgangsrapportage. Ook is nu een eigen website Voedsel families opgericht waarop de verschillende activiteiten van de Zuid-Hollandse Voedsel families te volgen is.

Voedselvernieuwersfeest: Voedselvernieuwersfeest brengt voedseltransitie dichterbij.

Één van de hoogtepunten in 2017 was het Voedselvernieuwersfeest op 11 mei. Tijdens dit Voedselvernieuwersfeest hebben de Zuid-Hollandse landbouw- en voedselpioniers laten zien dat gezond, duurzaam en betaalbaar voedsel voor iedereen mogelijk is. Het Voedselvernieuwersfeest leverde een stevige impuls op voor de ontwikkeling van het netwerk, voor het op de kaart zetten van de Voedselfamilies en de programmaraad, en voor het maken van de volgende stap voor vele ambities en ideeën die tijdens deze dag gepresenteerd of verder uitgedacht zijn.

[Bekijk de sfeerimpressie Voedselvernieuwersfeest](#)

“We hebben allen baat bij gezond voedsel en een gezonde leefomgeving. Dus de stad moet heel goed de klant zijn van het platteland. Dat helpt je omgeving, het landschap, het helpt je ook jezelf te voeden”.

Voedselfamilies Wat is dat?

We hebben het aan een aantal ‘familieleden’ gevraagd en via deze link [Voedselfamilies? wat is dat?](#) kunt u dat ontdekken.

Platform activiteitenoverzicht 2017

Activiteiten	Wanneer	Realisatie 2017
Ondersteuning platform; communicatie-aanpak	Continue	✓
Uitwerking toekomstperspectieven met platformleden en nieuwe partijen en deelnemers	2016/2017	✓
Uitwerking toekomstperspectieven naar proeftuinen met netwerkpartners	continue	➔
Lancering platform en zijn voortgangsrapport Zuid-Hollandse Voedselfamilies via Voedselvernieuwersfeest	Q2 2017	✓
Bijeenkomsten platform Zuid-Hollandse Voedselfamilies	Continue; aantal bijeenkomsten per jaar	➔

Legenda

Uitgevoerd:

In uitvoering:

b. Kennis- en Ontwikkelprogramma

Het doel van deze activiteit is om met het Kennis- en Ontwikkelprogramma Duurzame Landbouw (het "kennisteam") met samenwerkingspartners de "lessen in kaart brengen" te brengen en te delen met het open netwerk voedselinnovatie Zuid-Holland. De samenwerking bestaat naast de provincie uit de volgende vier kennispartners, DRIFT-Erasmus Universiteit, Hogeschool Inholland, HAS Hogeschool en Wageningen Economic Research.

In 2017 is gewerkt aan het opstellen van de Impactverkenning die daarna bij een aantal proeftuinen is uitgevoerd. De dynamische leeragenda is gestart waarin de leervragen van de veranderaanpak en de praktijk worden opgeschreven. Hiermee kan de voortgang via reflexieve monitoring worden gevolgd.

Kennis- en Ontwikkelprogramma activiteitenoverzicht 2017

Activiteiten	wanneer	Realisatie 2017
Uitvoeren van het werkprogramma volgens overeengekomen werkverdeling partijen en financiering	continue	
Ondersteunen proeftuinen	continue	
Kennis- en ontwikkelbijeenkomsten	Planning op basis van ontwikkelingen proeftuinen	Nog niet plaatsgevonden
Ambitiedag Samenwerken aan kennis geleerde lessen bundelen, profilering, communicatie	12 oktober 2017	
Jaarlijkse cyclus van Kennisteam: voortgang, leergeschiedenis, duiding geleerde lessen, coördinatie activiteiten, identificeren nieuwe onderzoeksvragen, dynamische leeragenda	continue	
Impactverkenningen van de proeftuinen en InnovatieAgenda	continue	
Monitoring van het programma als geheel; dynamische leeragenda	continue	

Legenda

Uitgevoerd:

In uitvoering:

Communicatie activiteitenoverzicht 2017

Activiteiten	wanneer	Realisatie 2017
Communicatieplan opstellen en uitvoeren	Q2 en daarna uitvoering	
Identificeren behoeften communicatie bij doelgroepen; via	Q4 2016-Q1 2017	
Opbouw en in stand houden innovatienetwerk door organisatie van brede netwerkbijeenkomsten en kennis- en ontwikkelbijeenkomsten;	continue	
Profilering innovatienetwerk bestaande uit: platform, kennis- en ontwikkelprogramma en proeftuinen Duurzame Landbouw	continue	
Profilering provincie Zuid-Holland als netwerkpartner en faciliterende overheid	continue	
Ontwikkelen voorlichtingsmiddelen zoals communicatiemiddelen zoals banners, folders, infographics, filmpjes etc.	Q3-Q4	

Legenda

Uitgevoerd:

In uitvoering:

Financiële verantwoording

Lasten:

Als gevolg van lagere uitgaven voor de subsidiemaatregelen in het kader van POP3 zijn de lasten € 0,3 mln lager. De uitvoeringskosten voor POP3 zijn € 0,3 mln hoger. Het betreft hier vooral nagekomen facturen 2016.

Baten:

Door lagere subsidielasten voor de POP3 zijn voor € 0,3 mln lagere baten uit EU-bijdragen voor POP3 gerealiseerd.

Reserves (toevoegingen):

Vanwege € 0,3 mln hogere uitvoeringskosten voor de POP3 wordt € 0,3 mln minder toegevoegd aan de reserve Groene Ambities.

Reserves (onttrekkingen):

Door lagere uitgaven op diverse deelproducten wordt € 0,2 mln minder onttrokken aan de reserve Groene Ambities

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	336	3.679	165	-2.059	1.785	1.826	-41
Baten	0	1.501	0	-1.110	392	103	289
Subtotaal baten en lasten	336	2.178	165	-950	1.393	1.723	-330
Toevoeging aan reserves	23	0	0	343	343	0	343
Onttrekking aan reserves	119	837	253	-700	390	222	168
Subtotaal reserves	-95	-837	-253	1.043	-47	-222	175
Resultaat	241	1.341	-88	93	1.346	1.501	-155

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	0	343	343	0	343
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	23	0	0	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	23	0	0	343	343	0	343
Groene ambities	119	837	253	-700	390	222	168
Totaal onttrekking aan reserve	119	837	253	-700	390	222	168
Saldo reserves	-95	-837	-253	1.043	-47	-222	0

Vooruitblik

a. Platform Duurzame Landbouw/Zuid-Hollandse Voedselfamilies

Het Platform Duurzame Landbouw transformeert zich langzaam tot een Zuid-Hollandse Voedselfamilie. De programmaraad heeft daarin een voortrekkersrol. De activiteiten in 2018, ondersteund en gefaciliteerd door de provincie, richten zich op de volgende zaken:

- Verbinden van koplopers, uitbreiden van het netwerk van koplopers, met nieuwe koplopers en mensen die koplopers kunnen helpen;
- Leren van mensen die vernieuwing doen, en meer mensen verleiden iets te gaan doen (beiden eventueel met POP3 subsidies);
- Voeden van initiators, steun zijn voor mensen die aan de slag zijn;
- Concretiseren, verdiepen en verstevigen van de drie toekomstbeelden Waterpark, MegaMakerstal en Vensterlandbouw in relatie tot de visie;
- Bijdragen aan visievorming omtrent (het creëren van condities voor) de voedseltransitie op de schaal van de provincie.

Deze zaken komen in de circa 5 Voedselfamiliebijeenkomsten in 2018 aan de orde. Daarnaast zijn er Programmaraadbijeenkomsten en ondersteunde en netwerkcommunicatie.

“Onze Zuid-Hollandse Voedselfamilie is een onafhankelijke kraamkamer van vernieuwende praktijken, ideeën en concepten

Zuid-Hollandse Voedselfamilies activiteitenoverzicht 2018 (rol provincie)

Activiteiten	wanneer
Ondersteuning Platform en Zuid-Hollandse Voedselfamilies	continue
Ondersteuning en facilitering Programmaraad en Voedselfamilies	continue
Bijeenkomsten Platform Zuid-Hollandse Voedselfamilies	4-5 bijeenkomsten
Oogstmarkt ism de Voedselfamilies	najaar 2018

b. Kennis en ontwikkelprogramma

Het Kennis- en Ontwikkelprogramma gaat in 2018 en komende jaren de volgende activiteiten uitvoeren:

- Impactverkenningen van de proeftuinen;
- Kennisondersteuning aan de proeftuinen;
- Bijdragen leveren aan concretiseren toekomstbeelden en transitiepaden
- Kennisdelen o.a. via de Ambitiedag en Voedselfamiliebijeenkomsten;
- Reflexieve monitoring van de proeftuinen en het programma als geheel via de dynamische leeragenda;
- Kennisteambijeenkomsten (sturing en coördinatie programma).

Kennis- en Ontwikkelprogramma activiteitenoverzicht 2018-2020

Activiteiten	wanneer
Monitoring van de proeftuinen via Impactverkenningen	2018-2020
Monitoring van het programma als geheel; dynamische leeragenda	2018-2020
Kennisondersteuning van innovatieprojecten in proeftuinen via Voedselfamiliebijeenkomsten of aparte bijeenkomsten	continue
Financieringsaanvragen doen uit verschillende programma's voor bijdrage aan uitvoering Kennis- en Ontwikkelprogramma door de kennispartijen met ondersteuning provincie	2018- 2020
	Q4 2018
Subsidieaanvraag POP3 maatregel 2.1 Trainingen, workshops ed. – onderdeel Kennisverspreiding	Q2-Q3
	voorbehoud haalbaarheid
Jaarlijkse cyclus met strategisch team: voortgang, leergeschiedenis, duiding geleerde lessen, coördinatie activiteiten, identificeren nieuwe onderzoeksvragen, dynamische leeragenda	continue

Communicatie activiteitenoverzicht 2017

Activiteiten	wanneer
Opbouw en in stand houden innovatienetwerk door organisatie van brede netwerkbijeenkomsten en van kennis- en ontwikkelbijeenkomsten;	continue
Profilering innovatienetwerk bestaande uit: platform, kennis- en ontwikkelprogramma en proeftuinen Duurzame Landbouw	continue
Profilering provincie Zuid-Holland als netwerkpartner en faciliterende overheid	continue
(Online) kennisuitwisseling- en verbreding over de proeftuinen mogelijk maken;	continue
Ontwikkeling van een (online) community die gelijkgestemden verbindt en inspireert met de ontwikkelrichtingen, de proeftuinen Duurzame Landbouw en het kennisdelen	Continue, via website Voedselfamilies

Werkbudget.

Voor de uitvoering van de InnovatieAgenda Duurzame Landbouw is behalve het POP3 budget een werkbudget van maximaal € 1 mln voor de periode 2016-2020 beschikbaar. Onderstaande tabel bevat een overzicht van de indicatieve verdeling van het meerjarenbudget, de uitgaven in 2016-2017 en welk budget er nog beschikbaar is voor de resterende uitvoeringsperiode.

Overzicht werkbudget 2016-2020

Activiteiten (bedragen in €)	indicatief budget per activiteit	uitgaven 2016-2017	Benodigd budget	Beschikbaar budget 2018-2020
Openstellingsbesluiten POP3- Proeftuinen	40.000	46.268	70.000	-6.268
Inhuur deskundigen adviescommissie	70.000			
Roadshow initiatieven voor subsidieaanvragen	50.000	29.474	70.000	20.526
Samenwerking LTO initiatieven proeftuinen	25.000	9.099		
Makelaars/schakelaars- ondersteunen initiatiefnemers	45.000	20.375		
ondersteuning Platform Duurzame Landbouw	300.000	100.947	300.000	199.053
Uitvoeringsfase Platform ZH Voedselfamilies-meneer de Leeuw	100.000	100.947		
Budgetsubsidie St.ZH Voedselfamilies-Programmaraad	200.000			
Kennis- en Ontwikkelprogramma (incl onderzoek)	330.000	5.400	330.000	324.600
Opdrachten Kennis- en onderwijsinstellingen	325.180			
Opbouw leernetwerk begeleiders proeftuinen	5.400	5.400		
Communicatie-algemeen	240.000	187.020	260.000	52.980
Communicatie-activiteiten	250.000	187.020		
Tour de Proeftuinen	10.000			
Diversen	40.000	36.436	150.000	3.564
Opstellen Barometer Duurzame Landbouw	36.436	36.436		
vervolgmeting(en) Barometer Duurzame Landbouw	40.000			
Uitvoeren motie Oogstmarkt	50.000			
Diverse opdrachten	10.000			
TOTAAL	1.000.000	405.545	1.180.000	594.455

Voor de uitvoering van de activiteiten in de komende jaren is onvoldoende budget beschikbaar. Gezien de verplichtingen en komende activiteiten is een verhoging van het werkbudget van € 180.000 voor de komende jaren nodig.

- Dit wordt veroorzaakt door hogere kosten of kosten die niet voorzien waren bij opstellen werkbudget in 2016;
- Samenwerking met LTO; gezamenlijk betalen medewerkster om proeftuinen op te halen;
- Inhuur deskundigen in de adviescommissie bij POP3-beoordelingen; Op verzoek van PS;
- Barometer Duurzame Landbouw; opstellen als effectindicator en vervolgmetingen. Dit op verzoek van PS;
- Extra communicatieactiviteiten zoals rondom POP3, Voedselnieuwiersfeest en Ambitedag. Ook komende jaren intensiveren om de proeftuinen goed in beeld te brengen;
- Inzet makelaars/schakelaars; ondersteuning aan initiatieven zodat er goede proeftuinvoorstellen komen.

De verhoging van het werkbudget kan gedekt worden uit doel 1.5 Duurzame Landbouw.

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Doorbelasting loon en kapitaallasten taak 1-5-2

Dit betreft een administratief product.

Taak 1.5.3 Faciliteren aanvragen kavelruil

Product 1.5.3-1 Faciliteren aanvragen kavelruil

Omschrijving

De provincie subsidieert kavelruilprojecten in de grondgebonden landbouw. Door middel van kavelruil wordt de agrarische structuur verbeterd, wat bijdraagt aan de efficiëntie van de bedrijfsvoering en daarmee aan continuering van de agrarische sector. Ook kan kavelruil de voorwaarden voor weidegang verbeteren. Waar mogelijk worden in een kavelruil ook andere provinciale doelen dan agrarische structuurversterking gerealiseerd.

Tabel: Prestatie-indicator taak 1.5.3

Voortgang	Trend	Nummer	Omschrijving	Nulmeting	Streefwaarde 2017	Meetwaarde 2017
		1.5.3.1	Jaarlijks aantal agrarische bedrijven met verbeterde kavelstructuur door middel van	47	47	44

Uitvoeringsresultaten 2017

In 2017 is verder gegaan met de stimulering en ondersteuning van de kavelruil, wat heeft geresulteerd in 44 deelnemende agrarische bedrijven. Dit betreft zowel kavelruil in gebiedsprocessen zoals in Goeree-Overflakkee en Krimpenerwaard als afzonderlijke projecten kavelruil.

Financiële verantwoording

Lasten: Er zijn minder subsidies verstrekt in het kader van agrarische structuurversterking waardoor de lasten € 0,4 mln lager zijn.

Reserve (onttrekkingen):

Als gevolg van lagere uitgaven voor het faciliteren van aanvragen kavelruil van € 0,4 mln is de bijdrage uit de reserve Groene ambities € 0,4 mln lager.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening 2017
Lasten	306	1.000	-400	0	600	200	400
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal baten en lasten	306	1.000	-400	0	600	200	400
Toevoeging aan reserves	400	0	183	0	183	183	0
Onttrekking aan reserves	306	600	0	0	600	206	394
Subtotaal reserves	94	-600	183	0	-417	-22	-394
Resultaat	400	400	-217	0	183	177	6

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2016	Primaire Begroting 2017	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2017	Rekening 2017	Vergelijk Begroting na wijziging met Rekening 2017
Groene ambities	0	0	183	0	183	183	0
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	400	0	0	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	400	0	183	0	183	183	0
Groene ambities	306	600	0	0	600	206	394
Totaal onttrekking aan reserve	306	600	0	0	600	206	394
Saldo reserves	94	-600	183	0	-417	-22	0

Vooruitblik

De provincie continueert in 2018 haar inzet op verbetering van de agrarische structuur dor middel van kavelruil.

Links en verwijzingen

Niet van toepassing.

Doorbelasting loon en kapitaallasten taak 1-5-3

Dit betreft een administratief product.

Realisatie

Groen in uitvoering

Reizende expositie brengt groen IJsselmonde dichterbij

Inwoners van IJsselmonde hebben er de laatste jaren een aantal interessante natuur- en recreatiegebieden bij gekregen. Met een reizende expositie gaat de provincie Zuid-Holland extra aandacht vragen voor die gebieden. Gedeputeerde Han Weber nam op 8 november 2017 alvast een kijkje bij de expositie in het provinciehuis van Zuid-Holland: “Door de aanleg van recreatiegebieden wilden we IJsselmonde nog aantrekkelijker maken als woongebied. Deze expositie laat zien dat er aan veel bezoekers gedacht is, van actieveelingen tot rustzoekers en van jong tot oud”.

Reizende foto-expositie

De reizende expositie ‘Verandering als tweede natuur’ bestaat uit drie panelen met foto’s die gemaakt zijn door fotograaf Stephan Tellier. Hij bezocht de nieuwe natuur- en recreatiegebieden op het eiland IJsselmonde en zag jonge bossen, waterbergingsgebieden, en vooral veel enthousiaste gebruikers: wandelaars, fietsers, hondenbezitters en vele anderen. Met de reizende expositie wil de provincie inwoners van IJsselmonde enthousiast maken om ook een bezoek aan een van de gebieden te brengen. Binnenkort gaat de expositie op tournee langs (onder meer) de gemeentehuizen van Hendrik-Ido-Ambacht, Barendrecht, Ridderkerk, Albrandswaard en Zwijndrecht. Bezoekers die bijvoorbeeld hun paspoort komen ophalen kunnen zo tijdens het wachten genieten van het mooie groen in hun woonomgeving.

Gedeputeerde Han Weber bekijkt met fotograaf Stephan Tellier de expositie.

Landinrichting IJsselmonde

IJsselmonde is een gewilde plek om te wonen, maar ook een druk gebruikt gebied voor onder meer landbouw en andere bedrijvigheid. Al deze functies vragen om een goede afstemming en een slim inrichtingsplan. Dit was de aanleiding om in 1983 te starten met het landinrichtingsproject IJsselmonde. Uiteindelijk zou dat project tot in 2017 voortduren. Een van de resultaten: in totaal is er zo'n 700 hectare natuur- en recreatiegebied ingericht. Het gaat om:

- Waalbos
- Valckesteynse bos
- Sandelingen Ambacht
- Rhoonse bos
- Wevershoek
- Develbos
- Donckse Velden

De inrichting van de natuur- en recreatiegebieden in IJsselmonde is gefinancierd door de provincie Zuid-Holland, soms in samenwerking met partners zoals de waterschappen.

Eerste Tiny Forest in Zuid-Holland

Op 16 maart 2017 plantten zo'n veertig leerlingen van de brede school Het Kristal in de Harnaschpolder in Delft de eerste [Tiny Forest](#) in Zuid-Holland aan. Een Tiny Forest is een minibos in de stad, ongeveer ter grootte van een tennisbaan. Er wordt een door Shubendu Shama ontwikkelde methodiek gebruikt om in korte tijd een dicht inheems bos te ontwikkelen, dat meer bijdraagt aan de biodiversiteit dan een regulier bos.

Foto: Hetti van Hamersveld, juni 2017

In Noord-Holland werd in Zaanstad het eerste minibos van Nederland geplant. Inmiddels zijn daar ook de resultaten bekend en is de biodiversiteit, zoals beoogd, hoger dan van een referentie bos.

Begin 2018 ontving IVN € 1,85 mln om nog meer Tiny Forests aan te leggen. Na de zomer organiseren we een Tiny Conference voor iedereen die interesse heeft om een Tiny Forest aan te leggen.

Bijlagen

Bijlage 1 Tabel en kaart natuurcompensatie

Voortgangsrapportage Groen 2017: realisatie groencompensatieprojecten

Uitgevoerd 1997-2016: Zie beantwoording technische vragen van de PvdD over natuurcompensatie d.d. 10-09-2015 en Voortgangsrapportage Groen 2016

K	Compensatieplichtig plan of project (gemeente)	U	Ingreepgebied	Compensatieopgave		Compensatiegebied	Opmerkingen
				fysiek	kwalitatief		

Uitgevoerd 2017: initiatiefnemer provincie Zuid-Holland

43a-b	Verbreiding N207-noord (Alphen aan den Rijn, Kaag en Braassem)	J	Polder Vierambacht en Wassenaarsche Polder (Bw)		18,5 ha	Polder Vierambacht (a), Korteraarsche Hoek (b)	Compensatie door agrarisch natuurbeheer <i>aanvullend</i> aan gebiedsaanvraag ANV De Hollandse Venen. Compensatieopgave gekapitaliseerd, in het Groenfonds gestort en overgedragen aan de gemeente Alphen a/d Rijn. Het aanvullend agrarisch natuurbeheer is in 2017 ingezet.
48	Reconstructie N210 (Krimpenerwaard)	J	Polders Schuwagt, Den Hoek en Bergambacht (Bw)		25,0 ha	Polder Bloemendaal	Compensatie door <i>aanvullend</i> agrarisch natuurbeheer op SBB-percelen die bij de herijking van het NNN in 2013 zijn afgevallen. Het aanvullend agrarisch natuurbeheer is in 2016 ingezet en de compensatiepercelen zijn in 2017 ingericht.

In uitvoering 2017: (mede)initiatiefnemer provincie Zuid-Holland

45	Verbreiding N444 en reconstructie Nagelbrug (Teylingen)	U	Overbosch (NNN)	0,15 ha		Ecologische verbinding langs de Haarlemmer Trekvaart	Compensatieverplichting overgedragen aan gemeente Teylingen. De compensatiegronden zijn in 2017 verworven en worden naar verwachting in 2018 ingericht.
----	---	---	-----------------	---------	--	--	---

In voorbereiding 2017: (mede)initiatiefnemer provincie Zuid-Holland

Uitgevoerd 2017: initiatiefnemer Rijk, gemeenten, waterschappen of particulieren

4c	Aanleg HSL-zuid, Verbreding A4-noord (Kaag en Braassem, Leiden, Leiderdorp)	J	Polderpark Cronesteijn (R)	2,4 ha		't Vogelhoff fase 2 (Oostvlietpolder)	Initiatiefnemer ministerie van I&M. Compensatieverplichting overgedragen aan gemeente Leiden en gerealiseerd binnen het project 't Vogelhoff fase 2.
32	Dijkversterking Kinderdijk - Schoonhovense Veer (Molenwaard)	J	Lek-uiterwaarden (NNN)		1,9 ha	Uiterwaarden Lek (Koekoeksche Waard, bij Tienhoven)	Initiatiefnemer Waterschap Rivierenland.
36	Overnachtingshaven Bergambacht (Krimpenerwaard)	J	Lek-uiterwaarden, De Gorzen (NNN)	2,0 ha	1,6 ha	Uiterwaarden Lek (Oostelijk Balkengat bij De Zaag)	Initiatiefnemer ministerie van I&M. Het compensatiegebied is in 2017 ingericht en ruimtelijk beschermd. RWS heeft in 2017 een eindverantwoordingsrapportage opgeleverd.
40	Dijkversterkingen Spui-oost en Hoeksche Waard-zuid (Korendijk, Cromstrijen en Strijen)	J	Spuigorzen, Oosterse Laagjes en Hoogezandse Gorzen (NNN, N2000)	6,8 ha	1,7 ha	Buttervlietpolder-oost en Spuigorzen	Initiatiefnemer Waterschap Hollandse Delta. Overcompensatie 2,5 ha. De compensatiegebieden zijn in 2017 ingericht en ruimtelijk beschermd, de overdracht aan een eindbeheerder moet nog plaatsvinden.
49	Kantoren en parkeerplaatsen NCIA (Den Haag)	J	Oostduinen, Meyendel (NNN)	1,26 ha		Oostduinen, Meyendel	Initiatiefnemer NATO. Overcompensatie 0,16 ha.

In uitvoering 2017: initiatiefnemer Rijk, gemeenten, waterschappen of particulieren

6	Aanleg HSL-zuid (Zwijndrecht)	J	Devel en Develoovers, Develbos, Polder Hooge Nesse (NNN, R)	18,3 ha		Develoovers, Polder Het Buitenland (Heerjansdam)	Zie ook beantwoording statenvragen 3123 d.d. 31-01-2016. Initiatiefnemer ministerie van I&M. Compensatieverplichting overgedragen aan Staatsbosbeheer. In 2017 is tussen de provincie, SBB en de gemeente Zwijndrecht een grondruilovereenkomst gesloten. Daarmee is nu
---	-------------------------------	---	---	---------	--	--	---

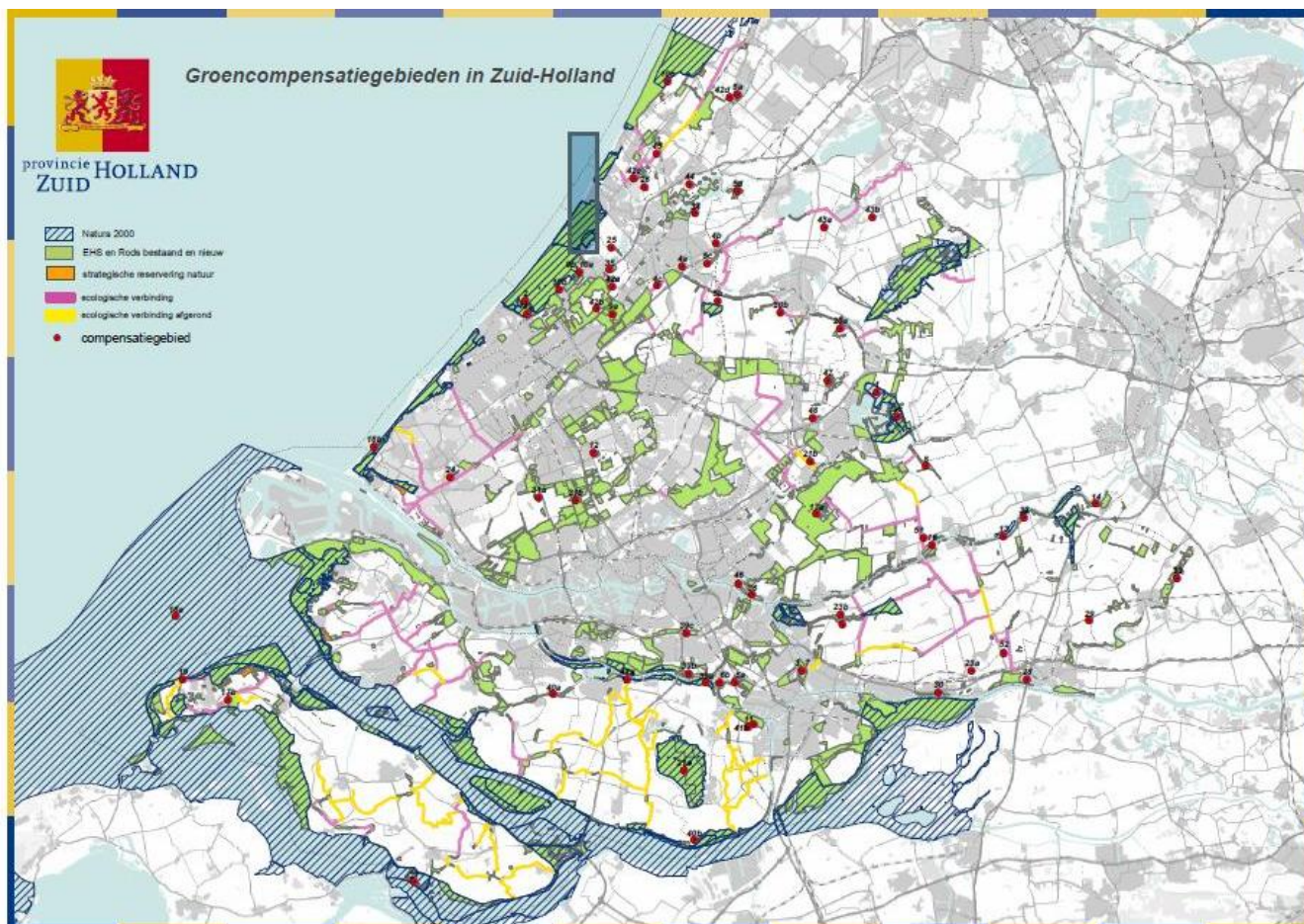
							ook het recreatiecompensatiegebied beschikbaar gekomen. De daadwerkelijke inrichting van zowel het natuurals het recreatiecompensatiegebied zal in 2018 van start gaan zodra het bestemmingsplan is aangepast en de omgevingsvergunning is verleend.
35	Museum Voorlinden (Wassenaar)	J	Landgoed Voorlinden (NNN)	0,74 ha		Landgoed Zuidwijk, Papenwegse Polder	Initiatiefnemer particulier. Overcompensatie 0,24 ha. Naar nu blijkt wordt één van de vier compensatiegebiedjes (0,13 ha, valt dus binnen de overcompensatie) pas in 2018 aangelegd.
34	Aanleg rondweg Voorhout, woningbouw Hoogkamer (Teylingen)	U	Polder Boekhorst (Bw)		17,6 ha	Boterhuispolder	Initiatiefnemer gemeente Teylingen. De gemeente Teylingen heeft inmiddels 39 ha grond verworven in de Boterhuispolder, waarvan 17,6 ha voor de natuurcompensatie. Deze gronden worden nu nog zonder voorwaarden verpacht aan agrariërs. De uitvoering van de compensatieopgave is onderdeel geworden van het project Boterhuispolder fase 2 i.h.k.v. het Gebiedsprogramma Leidse Ommelanden. De ambitie van de gemeente Teylingen is om in de Boterhuispolder uiteindelijk een weidevogelgebied van 100 ha te realiseren.
37	Verbreding N11	J	Rijnstreek-zuid (Bw)	9,1 ha		Nog niet bekend	Initiatiefnemer ministerie van I&M. Compensatiegebied in Polder Biert is verworven, maar kan daar niet worden gerealiseerd. Er wordt

							gezocht naar een andere locatie.
4b	Aanleg HSL-zuid en verbreding A4-noord (Kaag en Braassem)	J	Polderpark Cronesteijn, Bos- en Munnikenpolder (R)		6,5 ha	Ghoybos	Zie beantwoording statenvragen 3123 d.d. 31-01-2016. Initiatiefnemer ministerie van I&M. Compensatieverplichting overgedragen aan gemeente Leiderdorp i.o.m. Kaag en Braassem. De bosvorming en recreatieve herinrichting is in 2017 van start gegaan.

In voorbereiding 2017: initiatiefnemer Rijk, gemeenten, waterschappen of particulieren

51	Uitbreiding puttenveld grondwaterwinning Rodenhuis (Krimpenerwaard)	N	Polder Bergambacht, ten noorden van Oasen en N210 (Bw, NNN)		0,33 ha	Polder Bergambacht	Initiatiefnemer Oasen. In 2017 is door ODH een gewijzigde vergunning voor het onttrekken van grondwater en het deels verplaatsen van waterwinputten verleend. De ingreep zal voorlopig nog niet worden uitgevoerd.
52	Bedrijventerrein, windpark en ontsluitingsweg Groote Haar (Gorinchem en Giessenlanden)	U	Polders Lang-Scheiwijk en Arkel, oostkant oksel A15-A27 (Bw)		14,1 ha	Polder Schelluinen	Initiatiefnemers gemeenten Gorinchem en Giessenlanden. Er zijn door de gemeenten bestemmingsplannen met een compensatieplan vastgesteld. Compensatie door <i>aanvullend</i> agrarisch natuurbeheer. Met het Gebiedscollectief Alblasserwaard-Vijfheerenlanden is een uitvoeringsovereenkomst gesloten om de compensatie te realiseren.

Legenda	
K	Kaart groencompensatiegebieden in Zuid-Holland
17b	nummer op kaart
U	Stand van zaken uitvoering compensatieplichtig plan of project
J	Uitgevoerd
N	Nog niet uitgevoerd
U	In uitvoering
Ingreeppgebied	
NNN	Natuur Netwerk Nederland
N2000	Natura 2000-gebied
Bw	Belangrijk weidevogelgebied
R	Recreatiegebied

Bijlage 2 Tabel alle CBS Provinciale Indicatoren biodiversiteit

Onderstaande tabel geeft de nadere specificatie van de totale POP3-budgetten in de begroting van PZH weer. Deze beslaan de doelen 1-2, 1-4 en 1-5. Doel 1-2 valt buiten de scope van het PZG, volledigheidshalve wordt dit echter toch in deze tabel weergegeven.

Bijlage 3 Tabel Financiën POP3

Stand van reserves

Subsidieparagraaf		Doelen	2017				Cumulatief 2016 tm 2023		
(bedragen x € 1.000)			Fin. bron	Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
2.1a	P3 m2.1a Trainingen en demonstraties	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	133	11	121	1.053	11	1.042
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	259	0	259
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	42	11	31	249	11	238
		TOTAAL 2.1a		174	22	152	1.561	22	1.539
2.1b	P3 m2.1b Trainingen water internat.	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	EU bijdragen algemeen	0	0	0	271	0	271
		DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	21	0	21
		TOTAAL 2.1b		0	0	0	292	0	292
2.2b	P3 m2.2b Fys.inv.water internat.	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	EU bijdragen algemeen	0	0	0	425	0	425
		DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	35	0	35
		TOTAAL 2.2b		0	0	0	459	0	459
2.3	P3 m2.3 Fys inv verduurz jonge agr	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	179	0	179	1.417	0	1.417
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	179	97	81	740	97	642
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	678	0	678
		TOTAAL 2.3		358	97	260	2.835	97	2.737
2.5a	P3 m2.5a Niet-prod invest biodiversi	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	EU bijdragen algemeen	0	0	0	1.910	0	1.910
		DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	128	0	128
		DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Groene ambities	0	0	0	1.782	0	1.782
		TOTAAL 2.5a		0	0	0	3.819	0	3.819
2.5b	P3 m2.5b Niet-prod invest hydro PAS	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	EU bijdragen algemeen	0	0	0	2.310	0	2.310
		DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	88	0	88
		DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Groene ambities	0	0	0	2.222	0	2.222
		TOTAAL 2.5b		0	0	0	4.620	0	4.620

Subsidieparagraaf		Doelen	2017				Cumulatief 2016 tm 2023		
(bedragen x € 1.000)			Fin. bron	Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
2.6a	P3 m2.6a Niet-prod inv. Water	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	Bijdragen van derden algemeen	0	387	-387	753	387	367
		DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	EU bijdragen algemeen	872	1.173	-301	6.864	1.173	5.692
		DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	Provinciale middelen	0	2	-2	0	2	-2
		TOTAAL 2.6a		872	1.561	-689	7.618	1.561	6.057
2.6b	P3 m2.6b Niet-prod inv Water interna	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	EU bijdragen algemeen	496	0	496	5.310	0	5.310
		TOTAAL 2.6b		496	0	496	5.310	0	5.310
2.7a	P3 m2.7a Samenwerken innovaties	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	125	88	37	3.550	88	3.462
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	1.848	0	1.848
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	125	88	37	1.702	88	1.614
		TOTAAL 2.7a		250	176	74	7.100	176	6.924
2.7b	P3 m2.7b Samenwerken innovat water	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	EU bijdragen algemeen	18	0	18	48	0	48
		DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	31	0	31
		TOTAAL 2.7b		18	0	18	79	0	79
2.8	P3 m2.8 Europees Innovatie Partnersc	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	0	0	0	100	0	100
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	16	0	16
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	84	0	84
		TOTAAL 2.8		0	0	0	200	0	200
	P3 m3 Leader	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	267	15	252	1.365	15	1.350
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	227	170	56	1.274	274	1.000
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	1.801	0	1.801
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Bijdragen van derden algemeen	0	17	-17	0	17	-17
				493	202	291	4.440	305	4.135

Subsidieparagraaf		Doelen	2017				Cumulatief 2016 tm 2023		
(bedragen x € 1.000)			Fin. bron	Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
	P3	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Bijdragen van derden algemeen	0	0	0	100	0	100
	Uitvoeringskosten	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Provinciale middelen	0	8	-8	0	8	-8
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	550	858	-308	1.086	968	119
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	2.442	0	2.442
					550	867	-317	3.628	976
.2aF	P3m2.2aFys inv innovatie agrarisch	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	1.569	0	1.569
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	210	334	-125	2.868	334	2.534
		DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	193	334	-141	1.411	334	1.077
		TOTAAL .2aF			403	668	-265	5.848	668
TOTAAL Uitvoeringsprogramma POP3 (excl bijdrage wp)				3.613	3.593	19	47.809	3.806	44.003

Subsidieregeling Natuur- en Landschapbeheer (SNL)

Subsidieparagraaf (bedragen x € 1.000)	Doelen	2017				Cumulatief 2016 tm 2023		
		Fin. bron	Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
Agrarisch natuurbeheer	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Provinciale middelen	0	59	-59	0	59	-59
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	DE-I Uitk.prov.f.Natuur	3.663	1.102	2.562	25.157	4.587	20.570
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Bijdragen van derden algemeen	0	31	-31	0	31	-31
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Groene ambities	0	-1	1	0	-1	1
	TOTAAL Agrarisch natuurbeheer			3.663	1.190	2.473	25.157	4.676
natuurbeheer	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Decentralisatieakkoord natuur	0	0	0	0	0	0
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	DE-I Uitk.prov.f.Natuur	6.373	8.858	-2.485	47.888	14.264	33.624
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Provinciale middelen	2.055	2.055	0	26.335	4.456	21.880
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Groene ambities	1.043	1.105	-62	9.292	1.703	7.589
	TOTAAL natuurbeheer			9.470	12.018	-2.548	83.515	20.422
Totaal Subsidieregeling Natuur- en Landschapbeheer (SNL)			13.133	13.208	-75	108.672	25.097	83.575

